

VOLUM 15

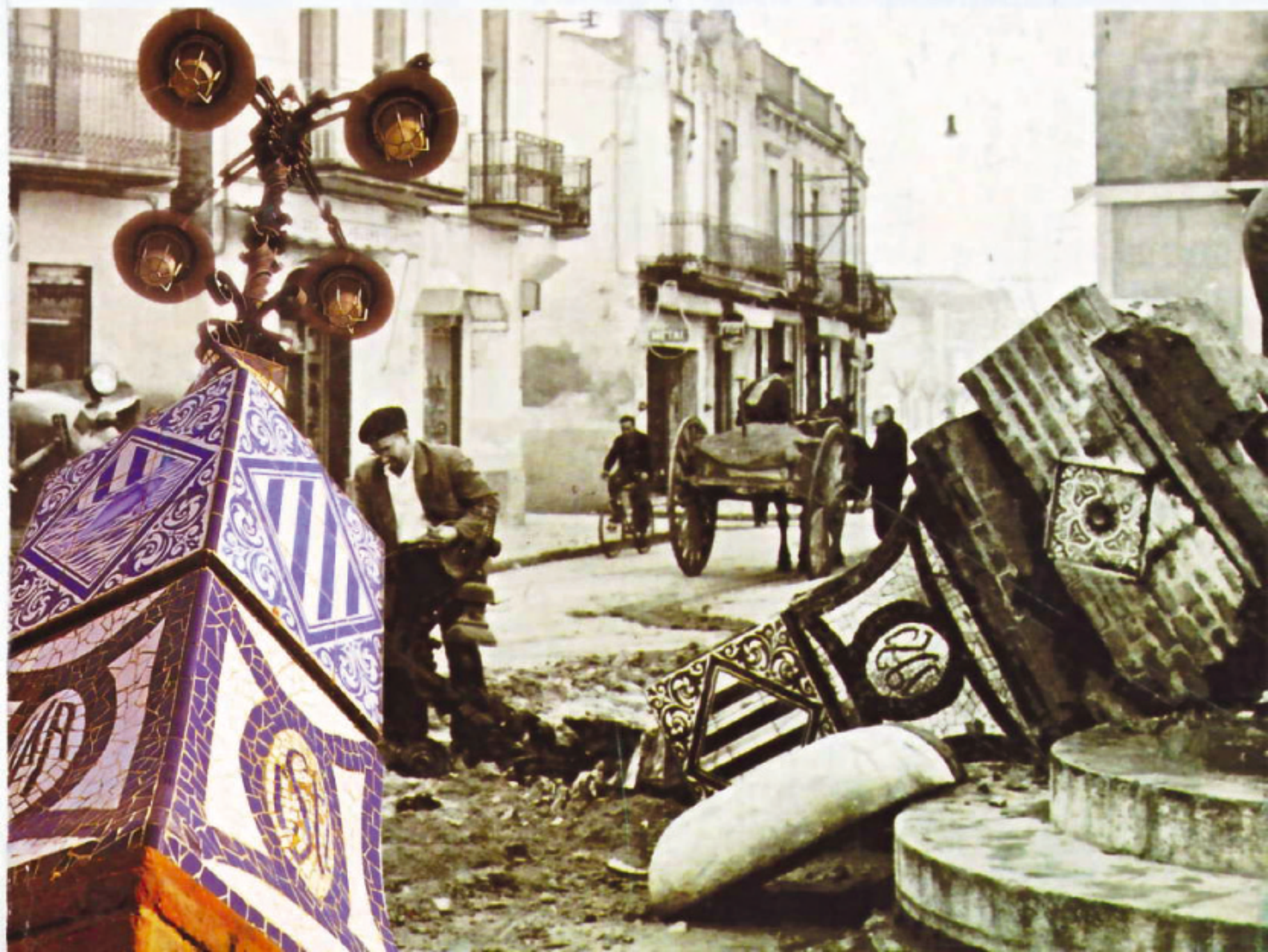
2000

CENTRE D'ESTUDIS MOLLETANS

Notes

MONOGRÀFIC:

Retalls del segle XX de Mollet del Vallès

Notes

VOLUME 15
2000

SUMARI

EDITORIAL	7
OPINIÓ	
<i>L'ensenyament de les ciències socials</i>	9
Santiago Cucurella	
<i>L'ensenyament de la història: un diàleg de sords</i>	13
Trini Milan	
<i>Tergiversar la història d'Espanya? I la nostra què?</i>	17
Joan Corbalán	
<i>El jubileu cristià de l'any 2000</i>	21
Joan Galtès i Pujol	
MISCEL·LÀNIA	
<i>El lloçol com a renda feudal. Santa Perpètua en els segles XII i XIII</i>	25
Jaume Vilaginés	
<i>Gallecs, trenta anys de conflicte urbanístic i polític</i>	43
Raül David González del Pozo	
MONOGRÀFIC	
<i>Presentació</i>	57
<i>Mollet del Vallès a començament del segle XX</i>	59
Ferran Pérez	
<i>Mollet del Vallès als anys vint</i>	69
Maria Dolors Bernal, Joan Corbalán i Antoni Lardín	
<i>Els soldats molletans a la Guerra Civil</i>	87
M. Àngels Suárez	
<i>El Mollet de la Guerra Civil: De la industrialització a la fam de la postguerra</i>	111
Carmen Pérez	
<i>Entrevista al Sr. Martí Moretó</i>	121
Ramon Boter de Palau	
RESSENYA BIBLIOGRÀFICA . Josep M ^a . Bernís	129
FITXA ARTÍSTICA . Josep M ^a . Blanch	131

AQUEST LIBRE HA ESTAT EDITAT AMB EL SUPORT DE L'EMPRESA

Kao Corporation S.A.

És rigorosament prohibida, sense l'autorització dels titulars del *copyright*, sota les sancions establertes a la llei, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, incloent-hi la repografia i el tractament informàtic i la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec públics.

Les lletres **Notes** de la portada han estat dibuixades per Joan Abelló

© TEXT: Els autors

© EDICIÓ: Centre d'Estudis Molletans-Ajuntament de Mollet del Vallès
(La Marineta, plaça de l'Església, 7)

CONSELL DE REDACCIÓ: Josep Gordi i Jaume Vilaginés

DISSENY GRÀFIC: Laia Bosch (Servei Municipal d'Arts Gràfiques)

TIRATGE: 500 exemplars

IMPREMTA: IG Santa Eulàlia de Ronçana

ISSN: 1133-7818

DL: B-37-059-1987

editorial

Un cop finalitzades les feixuges calors estivals i amb la caiguda de les primers fulles torna la revista *Notes*, la qual comença a generar darrera seu una allargada i fructífera ombra. Creiem que aquest és un bon temps per gaudir de la lectura, doncs les primeres ràfegues d'aire fred ens empenyen a la voluntària reclusió i a cercar el paisatge que hi ha darrera una finestra, i a acompanyar la lectura amb la suau fragància d'un cafè o el dolç olor d'un gotet de mística.

La revista que teniu a les vostres mans compleix de nou amb el compromís de sortir dues vegades a l'any i manté l'estructura d'anteriors números. Per tant, hi trobareu quatre interessants articles d'opinió sobre temes actuals, com són: el jubileu que enguany celebra l'Església catòlica i el paper que han de tenir les Ciències Socials dins dels ensenyaments obligatoris. El Monogràfic retorna a una temàtica estrictament molletana i, per tant, aquests retalls d'història local tenen com objectiu presentar estudis i opinions d'historiadors que han treballat aquest període històric i de persones que l'han viscut. Sobre aquest darrer tema voldríem remarcar un fet novedós i és la publicació d'una entrevista al Sr. Martí Moretó. Desitgem que aquest fet estimuli altres persones a explicar-nos els episodis més interessants de la seva vida. També hi trobareu els articles de la Miscel·lània i els altres apartats de la revista.

Com en cada número, esperem que els continguts de la revista siguin del vostre interès i que entengueu la modesta però orgullosa contribució de la revista *Notes* a la cultura de Mollet del Vallès.

Consell de Redacció

L'ensenyament de les Ciències Socials

Santiago Cucurella

Catedràtic de Geografia i Història a l'Ensenyament Secundari

coïncidint amb la majoria absoluta del Partit Popular a les Corts Generals, la *Real Academia de la Historia*, una institució de la qual, entre nombroses mediocritats, en formen part també insignes historiadors, però poc o gens representativa del món de la didàctica, ha fet públic un informe segons el qual l'ensenyament de la història a l'Estat espanyol, a secundària, es troba en una situació de precarietat absoluta, especialment pel que fa a la transmissió de determinats coneixements del que ells anomenen *historia común*.

En el moment d'escriure aquestes ratlles –setembre de 2000– m'arriben notícies que una fantasmagòrica associació, que pretén atorgar-se la representativitat dels geògrafs, ha començat a demanar a les editorials els seus llibres de text, per tal de fer-los passar també per la seva particular censura, no fos cas que a les escoles de determinades comunitats autònomes no s'ensenyés el que ells creuen que cal ensenyar.

S'atreviran a parlar també de "geografia común"? Probablement cercaran algun eufemisme, perquè l'atreviment dels ignorants no té límits, però caldrà guardar les formes, perquè difícilment podem parlar de vegetació, d'orografia, o de clima comú entre Canàries, Galícia, o el País Valencià, per posar només alguns exemples.

No cal, però, que hi donem més voltes. Davant el fracàs de l'intent de la reforma de l'ensenyament de les Humanitats que va intentar la senyora Esperanza Aguirre quan era ministra d'Educació d'un govern sense un suport parlamentari sòlid, calia esperar temps millors i aprofitar tots els recursos possibles per fer diana en l'objectiu de retrocedir, en els continguts curriculars i en les estratègies didàctiques de l'ensenyament de les Ciències Socials, a èpoques que crèiem definitivament superades, i convertir aquesta àrea en un instrument d'adoctrinament ideològic segons la mesura dels estrets i carrinclons paràmetres de la dreta conservadora espanyola.

Una dreta que compta amb la col·laboració d'institucions fossilitzades que van mantenir-se en un silenci còmplice durant els anys en què el franquisme i l'Església Catòlica van utilitzar les escoles com a instruments descarats de transmissió ideològica del nacionalcatolicisme, però que "casualment" ara han ressuscitat per fer el trist paper de corifeus al dictat de les directrius que, implícita o explícitament, emanen del Ministerio de Educación que –paradoxes de la història– en l'actualitat només administra l'espanyolíssim "teritorio común" de Ceuta i Melilla.

En el seu informe, els acadèmics no esmenten directament Catalunya i centren les seves crítiques especialment en una editorial de Galícia i en l'ensenyament de la història a les *ikastolas* basques, però la seva agudes intel·lectual els indueix a dividir els diversos pobles de l'Estat en dos grups: els que tenen llengua pròpia i els que no en tenen; talment com si a l'Estat espanyol hi hagués milions de persones mudes. I és que el subconscient els traeix vergonyosament. Segons ells, el normal és parlar castellà, mentre que expressar-se en algun altre idioma és una mena d'exotisme, tolerable fins a cert punt, mentre no ultrapassi el nivell de simple anècdota complementària del veritable subjecte que és l'ensenyament de la llengua castellana, en llengua castellana i amb mentalitat castellana. Especialment això darrer, que ells entenen com a sinònim de mentalitat espanyola.

Per això insisteixen tant en la qüestió de la història comuna, entenent com a tal la que oculta els enfrontaments i discrepàncies que han existit entre les diverses nacions que avui configuren l'Estat i que, paral·lelament, exalta les gestes compartides davant enemics comuns. La que han escrit sempre els vencedors, els que des de fa segles s'han entestat en uniformitzar les nacions perifèriques segons la llengua, els usos, les lleis, les institucions i els costums de la Corona de Castella.

En una fase d'assimilació tan avançada com la que ens trobem els pobles no castellans de l'Estat, cal accelerar el procés des de la base –l'escola i la televisió– i dotar el procés de legitimitat democràtica i, si és possi-

ble, d'un vernís de cosmopolitisme i d'universalitat que el franquisme, per raons òbvies, no va poder proporcionar i que ara comença a ser possible, atès el grau de substitució demogràfica i d'espanyolització que, amb la complicitat de determinada esquerra, incapaç de combinar la defensa dels drets socials amb els drets nacionals, s'ha assolit als Països Catalans, a Galícia i a Euskadi.

Així doncs, sense silenciar la corresponsabilitat dels diversos partits nacionalistes espanyols en el retrocés democràtic a què estem assistint, cal denunciar ara la manipulació que, des de determinades institucions pretesament acadèmiques i des d'alguns mitjans de comunicació que es proclamen independents, s'està fent de la situació de l'ensenyament en general i, més en particular, del de les Ciències Socials.

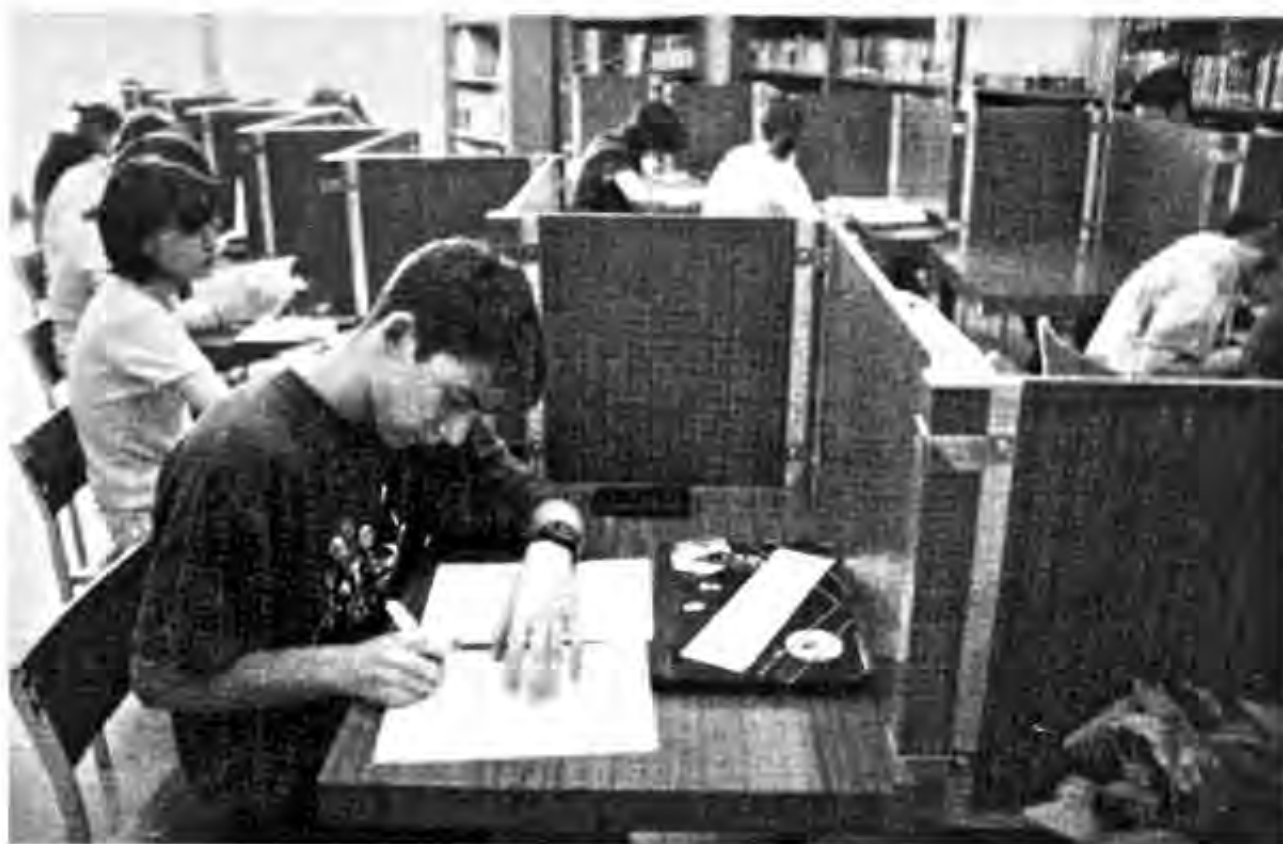
Una manipulació que amaga sistemàticament la tergiversació de la veritat científica que, en relació a la llengua, es fa en els llibres de text que homologa el govern de la Generalitat valenciana, una administració capaç de nomenar professorat per a escoles amb línies d'ensenyament en valencià, que han d'ensenyar, doncs, les Ciències Socials en català, sense haver comprovat prèviament la seva competència lingüística, tal com determina la llei.

Una desinformació que oculta que, entre els molts problemes que hi ha en l'ensenyament de les Ciències Socials, hi ha el de la selecció i formació permanent del professorat, sovint poc preparat, no ja per explicar història pretesament comuna, sinó per transmetre els més elementals trets d'identitat de la comunitat autònoma on exerceix, sovint sense el més mínim control de qualitat pel que fa a la seva docència i a l'idioma vehicular que usa dins l'aula.

L'informe de la Real Acadèmia de la Història i els treballs periodístics que determinats diaris han publicat sobre la qüestió estan obsedits pel nombre de cops que apareix la paraula Espanya als llibres de text de determinades comunitats autònomes, però no s'han aturat a denunciar la impunitat amb que es prescindeix d'altres realitats, inclosa l'europea, en els llibres que homologa el *Ministerio de Educación*.

Perquè els acadèmics que ara han pontificat, no han plantejat les mancances en matèria de didàctica fàcilment detectables, tant en els *currícula* actuals com en la formació del professorat, talment com si no estiguessin assabentats que els més moderns corrents pedagògics han abandonat ja la patètica concepció de l'alumnat com un mer objecte passiu a qui cal imbuir uns coneixements degudament garbellats, i l'han substituïda per una altra que veu en els aprenents els subjectes de llur aprenentatge, uns nois i noies que van construint els seus coneixements, degudament induïts –no pas adoctrinats– pel seu professorat.

I és que aquests acadèmics no semblen haver-se assabentat que, si més no a l'ensenyament secundari (ells encara en diuen *enseñanzas medias*, com si estiguessim als anys cinquanta), el que ha de prevaldre en una societat democràtica, lluny del cronologisme que els obsedeix, és l'educació per a la ciutadania. I que ja ha passat a la història (mai millor dit) la separació en compartiments estancs de les diverses disciplines que configuren el que anomenem Ciències Socials, que a nivells no universitaris han de presentar-se com un tot que contribueixi decididament a que l'alumnat faci el trajecte precís que el condueixi a la condició de ciutadà o ciutadana d'un país lliure i democràtic. Uns ciutadans i ciutadanes que, seguint el doctor Estalella, intentarem entre tots plegats que, a més, siguin savis i, si és possible, que gaudeixin també de bona salut. Però en primer terme, que sigui ciutadans o ciutadanes. Amb tot el que això significa, que no és pas poc.

L'ensenyament de la història: un diàleg de sords

Trini Milan

Mestra i antropòloga

a proposta de la nova ministra d'Educació i Cultura del govern central de modificar els currículums de les assignatures d'humanitats a l'educació secundària, i la publicació de l'informe de la Reial Acadèmia de la Història, posen una altra vegada sobre la taula el vell desig del Partit Popular de "redreçar" la LOGSE, (lleï orgànica general del sistema educatiu), que aquest partit no va votar i que ha suposat un gran canvi cap a la modernització de les estructures de l'anquilosat sistema educatiu espanyol, abordat des de l'esquerra (PSOE i IU) i els partits nacionalistes representats a les Corts en el moment de l'aprovació (CiU, CC i PNB).

I quina millor manera de fer-ho que començant per allò que és més sensible a les persones, allò que pot fer entendre més profundament que són ells els que manen, amb la majoria absoluta que gaudeixen després de les darreres eleccions generals, com són els continguts d'història obligatoris en l'ensenyament secundari.

De fet maten dos ocells d'un tret, ataquen la política educativa dels socialistes i la col·laboració dels partits nacionalistes amb aquells.

A més a més, ens hem trobat recentment amb la publicació d'un informe que pretén ser el resultat d'una investigació científica, realitzat per l'Acadèmia de la Història, on es posen sobre la taula innombrables mancances en l'ensenyament de la història a l'etapa secundària, i especialment la diversitat dels currículums que s'utilitzen a les diferents nacionalitats i autonomies, posant l'accent en l'oblit per aquestes de la història d'Espanya, com a conjunt, i criticant l'ensenyament parcialitzat de la història pròpia d'aquelles.

Diu l'Acadèmia que l'ensenyament de la història està "desatès i la ignorància sobre el passat s'utilitza com a finalitat política de tergiversar i d'apostar per determinades opcions".

És a dir, l'ensenyament de la història avui, degut a la LOGSE i a la influència dels nacionalismes perifèrics, seria responsable de l'ascens del nacionalisme més radical, sobretot entre la joventut.

El dilema és: quin és el nacionalisme adequat a qui?

És per això que em sembla que per tot plegat estem davant d'un diàleg de sords, perquè no es parla d'ensenyament, no es parla gairebé ni d'història, i quasi no es parla de res, potser només d'interessos polítics clarament partidistes que obliden la situació dels/les alumnes pels quals tant es preocupen, i dels professionals de l'ensenyament que són els que veritablement saben de l'ensenyament de la història, d'història i de les dificultats en què es troben per fer bé la seva feina, amb una clara manca de possibilitats d'investigació i de consideració de la importància de la seva feina en el conjunt de la societat.

La història estudia els fets, però només alguns d'ells. Selecciona determinats esdeveniments i, partint d'ells, elabora relats que posseeixen un cert sentit.

No estem exactament davant un informe, sinó davant d'un manifest en el que es desenvolupen una sèrie de tesis orientades políticament en un determinat sentit, el del nacionalisme espanyol més tradicional i prepotent, el qual critica els altres nacionalismes perifèrics que opten al reconeixement dels seus ciutadans amb les mateixes eines però sense les mateixes possibilitats.

Penso que l'Acadèmia sobrevalora una mica la influència que els llibres de text poden tenir en la formació dels/les adolescents, i minusvalora la feina dels professionals docents que no només treballen amb llibres de text o amb l'estricta contingut del currículum. Són professionals que treballen amb continguts, però també amb metodologia i amb eines per a proporcionar als/les alumnes el sentit crític necessari i la possibilitat de trobar altres fonts d'informació i descodificar-les.

D'altra banda, l'Acadèmia desconeix les tècniques que la ciència políti-

ca utilitza per analitzar els processos d'identitat nacional, la difusió de les ideologies i la construcció d'identitats col·lectives. A més de desconèixer potser els /les mateixos/es adolescents, degut a la distància cronològica que els separa de la joventut.

Seria recomanable que els acadèmics passessin dels textos a les situacions reals en les quals els textos s'ensenyen, és a dir, que s'informessin de com són exactament les classes d'història que es donen arreu –qüestió que reconeixen desconèixer– i s'apropessin (potser amb l'ajuda de l'antropologia?) al món real en el qual viuen els/les joves, amb la finalitat de saber quins són els problemes que més els preocupen i com es possible formar-los.

Només els/les historiadors/es poden determinar, amb un acord generalitzat, quina fórmula és la millor per arribar a un resultat satisfactori que tingui en compte totes les opcions i el que és més adequat als /les alumnes als quals han de transmetre els coneixements. Si la qüestió segueix essent polític-partidista, seguirà essent un diàleg de sords.

El nucli essencial de la discussió és la relació entre història i política.

Convindria potser que, per part de cadascú, s'analitzessin els diferents punts de vista que poden donar una visió tergiversada, i ser més relativistes en els plantejaments.

Aquest relativisme ens permetria admetre diferents interpretacions de la història, totes elles parcials per definició, i utilitzar més el mètode científic que és l'únic que ens pot donar garanties: la utilització de diferents hipòtesis de treball, la sistemàtica verificació d'aquestes i el coneixement de tot el que es refereixi als fets estudiats per tal que el coneixement històric no es modifiqui conforme a determinats interessos polítics.

Tenint present que les competències educatives estan traspassades a les comunitats autònomes, qualsevol iniciativa ministerial sobre currículums i continguts ha de negociar-se i consensuar-se amb elles.

Respecte al paper dels/les professionals de l'ensenyament en aquesta qüestió, no es tant discutir quants temes estan inclosos en el currículum, sinó quin tipus d'història s'ha d'ensenyar i amb quins mètodes i continguts s'ha de transmetre als/les alumnes.

Avui el debat entre els/les ensenyants està centrat en la dimensió didàctica de la història i el seu valor formatiu, donat que els continguts són depenents de la funció que se'ls atribueix.

L'ensenyament de la història, en un context de globalització i dins l'actual marc constitucional espanyol, ha de ser congruent amb aquesta doble situació: la de la inserció en un món cada vegada més interconnectat i en una realitat plurinacional com és l'espanyola.

Cada generació d'historiadors/es i d'ensenyants es troba davant el repte d'elaborar la seva pròpia interpretació històrica a partir del context socioeconòmic, cultural i polític on es mou.

Hem de tenir present que l'ensenyament de la història ens ha de servir per a fer la història del futur, amb els/les alumnes als quals ensenyem.

Hem de partir de la pròpia realitat per poder fer comprendre a l'alumnat les causes que han produït la diversitat d'identitats, i analitzar-les com a valors positius en una societat cada vegada més pluricultural.

S'ha de posar l'accent en la riquesa que suposa conèixer cultures diferents, amb les seves llengües, formes socials i grupals diferenciades.

Es tracta d'aprendre del passat per a construir el futur; sense perdre la pròpia identitat, conviure amb l'altre.

Educar als/les alumnes del nou mil·leni significa, més que mai, educar en el respecte a les diferents identitats i cultures.

I que cadascú apliqui aquesta fórmula al seu propi punt de vista.

Davant d'una història apologètica del poder, utilitzada i manipulada per a generar una lleialtat sense fissures entre els votants, s'ha de contraposar una història social, enriquida amb les aportacions dels/les antropòlegs, economistes, sociòlegs i pedagogs, que aporten el punt de vista de les veus tradicionalment marginades de la història amb majúscules, de la història política tradicional.

Per això, per tractar d'evitar intromissions manipuladores, si el marc general ve donat per lleis generals i superiors, l'elaboració i el desenvolupament dels currículums ha de ser feina dels/les historiadors i els/les professors, els veritables professionals de l'ensenyament de la història, com en qualsevol altra matèria, sigui la llengua, les matemàtiques o la física. De fet, és una obvietat això que acabo de dir, però de vegades les obvietats cal recordar-les perquè sinó s'obliden i només som capaços de generar diàlegs de sords.

Tergiversar la història d'Espanya? I la nostra què?

Joan Corbalán

Historiador

Des de fa uns mesos l'Informe de la Real Academia de la Historia (el document es podia consultar fins fa poc a <http://www.elpais.es/p/d/20000628/sociedad/informe.htm>) ha trasbalsat el món de les Humanitats, especialment la història. Un informe "en certa manera" manipulador i manipulat pels mitjans de comunicació de caràcter, diguem-ne, espanyolista, i que va tenir la seva continuació marcadament política amb el manifest o declaració de San Millán de la Cogolla de 800 parlamentaris del Partit Popular el passat juliol, ha servit per crear un clima força enrarit vers una matèria ja de per sí força maltractada.

La Història ha estat des de sempre una matèria políticament conflictiva i manipulada, i ara per ara encara ho continua essent. La trama escolar que es va iniciar amb l'anomenada "Reforma" ha estat camp de cultiu per als molt detractors d'aquest nou sistema d'ensenyament, tenint com a objecte d'anàlisi crítica d'aquest sistema únicament, en molts casos, l'àmbit humanístic: llengües, literatures i socials principalment. Però també ha significat per a les diverses comunitats autònomes la possibilitat d'explicar la seva història (i la seva llengua i la seva

literatura), i també d'explicar la història d'Espanya, des d'un altre punt de vista no tan centralista.

A primer cop d'ull, les crítiques de l'informe que els mitjans de comunicació han ventat per les ones no diuen res de res, res que es pugui contrastar empíricament; moltes de les seves afirmacions no les demostren, tan sols són crítiques dels llibres de text que, d'altra banda, ni tan sols s'esmenten. A més evidencien una necessitat de fer molta història política (allò de les "batalletes") i molta cronologia dels principals temes hispànics. Primeres qüestions: quins llibres són aquests? qui els ha llegit i qui ha elaborat l'informe? Aquestes preguntes les haurien de respondre els acadèmics de la RAH, perquè fins avui són tota una incògnita. Sap la RAH les hores que disposem, almenys fins ara, el professorat de socials per impartir el temari? els importa gaire l'amplitud d'aquest?

Però anant més enllà de l'Informe (i és una crítica més), caldria aprofundir en el tema del nacionalisme i en el currículum que s'ensenya aquí, a Catalunya (una Catalunya que, d'altra banda no s'esmenta mai, tan sols es fan referències genèriques a les autonomies amb llengua pròpia). Per diversos decrets, en els currículums de l'alumnat català un 45 % del total han de reflectir la nostra realitat, la nostra història, etc. Això representa que existeix una diferenciació òbvia en els diversos llibres de text que es fan servir a l'estat espanyol, a Espanya. No podem tenir una altra història que la que ha passat, no la podem (o no l'hauríem) d'inventar. Cal que es respecti allò que hom coneix com el fet diferencial... No tots som iguals i això s'ha de reflectir.

Podem anar més enllà i entreveure que aquest informe és una manipulació (o un intent) que prova de construir una història d'Espanya diferent a la real. En diversos debats en els quals he pogut intervenir al llarg dels darrers anys (el primer va ser en els temps de la ministra Aguirre), moltes de les persones que hi participen presenten una mancança molt important en el coneixement del concepte d'estat. Algunes d'elles pensen i defensen que Espanya comença la seva història comuna allà en els temps dels romans, o bé que ja es pot parlar d'Espanya pels temps dels Reis Catòlics... Que la cosa més important és estudiar tot allò que uneix, que presenta símptomes de connexió entre els diferents pobles-regions de l'Espanya actual... No entenen, segurament per aquesta mancança d'ESTAT modern, que el conjunt actual d'Espanya té els seus orígens durant el segle XVIII. I si tornem al ja famós informe de la RAH, trobem que més o menys és el que es pot llegir i es pot entendre: inventar la imatge d'una Espanya ancestral, única (no m'atreviria a dir "unidad de destino en lo universal") sense fissures, homogènia. Tot el contrari de la "realitat" històrica... És aquí on caldria observar que, potser, és una

maniobra del nacionalisme espanyol en el sentit més centralista, per desautoritzar la rica cultura i història de les “comunitats de parla pròpia”.

Però, no és aquest un dels debats més importants que encara no s’ha pogut resoldre des dels temps de la transició? No hi ha una cultura homogènia a l’estat espanyol, existeixen diferències molt marcades (les llengües en són el reflex més que evident) i períodes històrics on les confrontacions entre els diferents estats que formaven la península estaven a l’ordre del dia. En voldria citar uns quants exemples: el mateix “Cid Campeador” va fer presoner un comte de Barcelona; els castellans van fer fora a Ferran d’Aragó a la mort de la seva esposa Isabel de Castella; les revoltes del 1640 de Portugal i la Corona d’Aragó contra Castella; la Guerra de Successió entre Carles d’Àustria i Felip de Borbó, podrien ser uns bons exemples...

Caldria tenir present que molts dels conceptes que a nosaltres, historiadors “catalans”, ens semblen fàcils i que utilitzem normalment, per a d’altres historiadors no ho són tant. No els hem de donar per sabuts, cal treballar perquè aquesta normalitat arribi a tothom.

Potser estem vivint amb l’excusa de les humanitats un procés, una lluita, dels nacionalismes (els d’aquí i els d’allà) per imposar la seva concepció de la història. ¿On era, ja fa uns quants anys, la RAH quan en una enquesta realitzada a alumnes universitaris que havien estudiat l’ampli temari (també més o menys homogeni) del 3r BUP d’Història d’Espanya molts desconeixien qui era el general Franco? On era la RAH quan moltes vegades, per no dir mai, aquest temari no arribava al final, és a dir als nostres dies –final del segle XX-? I això que l’Informe comença manifestant, que l’Acadèmia reconeix mancances en els coneixements de la història que tenen els alumnes avui en dia, no es pot anomenar hipocresia?

El fet de discutir quina història cal ensenyar, l’informe de l’Acadèmia no aconsegueix desvirtuar-lo, més aviat al contrari. Han aparegut articles en diversos diaris (*La Vanguardia* del 29 de juny del 2000, *El Periódico* del 2 de juliol del 2000, o bé el més recent a *El Temps* de juliol del 2000 (es pot consultar a <http://www.eltamps.com/dossiers/textos/informefundaciobofill.html>) on s’afirma que els llibres de text, amb noms i cognoms d’autors i d’editorials, són correctes, no s’allunyen del currículum marcat per la llei i que, per tant, la història que s’ensenyava –o que es pot ensenyar– és l’adient i desvirtua tal vegada un tema clau i molt més important: com ensenyar la història. A més de la història política i cronològica existeixen d’altres “històries” que poden servir als docents per motivar l’alumnat per a l’estudi en general i en el de la història en particular... per què no es fixa la RAH aquests objectius? Per què no toca de peus a

terra i arriba a finals del segle XX, on hi ha una Espanya plural i diversa? Saben com són els nostres i les nostres alumnes? Segurament la resposta a aquesta darrera pregunta seria no, no en tenen ni idea; ni crec que tinguin idea de com aplicar els temaris immensos. Durant l'any passat es va celebrar a Compostel·la el II Congrés "La Historia a debate". En una taula rodona sobre la reforma de les humanitats (algunes aportacions al tema es poden consultar a <http://www.h-debate.com>) va ser prou significatiu observar com cap dels seus components era professor de secundària (tots ells eren professors universitaris) i es dedicaven a criticar l'ensenyament secundari... Només un va reconèixer el fet, però no es va estar de la crítica... Poca serietat en aquest debat. Cal estar més ben informat sobre qualsevol tema per poder fer un debat.

Per millorar les Humanitats no cal dotar el currículum de més conceptes, ni fomentar molt els "conceptes memorístics", no cal ampliar el nombre de dies lectius... Potser només amb més recursos econòmics per part de les Administracions corresponents i rebaixant les *ràtios* d'alumnes per aula es podrien aconseguir molts objectius mínims dels que marca l'Ensenyament Secundari Obligatori. Personalment aprofito la història (i les ciències socials en general a l'ESO) com una eina que em serveix per tal que els meus alumnes pensin, estudiïn i puguin ser crítics i respectuosos. Formant, tal com diuen els objectius mínims de l'etapa secundària obligatòria, persones amb un sentit crític i responsables. De fet la història, la nova història, hauria de representar un repte important per tal que arribi a tothom, que no es negui de bon començament (cada principi de curs escolto sempre allò de "que avorrida que és la història!!). Cal dotar-la, doncs, de nous mètodes més actius i que fomentin la comprensió. Ens cal a tothom (i a la RAH també) plantejar-nos molt seriosament una revisió general de la història: per què fem història? per a qui la fem? Acostem-la al públic en general, fem una història sèria i rigorosa, però atractiva i popular. Expliquem quina és la seva utilitat no només a les aules, sinó també a la població en general.

Cal una revisió de moltes més coses que no pas les humanitats. Millorar la qualitat de l'ensenyament passa per d'altres aspectes, molts més, que no pas reformar única i exclusivament les humanitats.

El jubileu cristià de l'any 2000

Joan Galtés

Prevere i historiador de l'Església

Al bell mig de l'any 2000, traspassem un any que té una especial significació cristiana, ben allunyada d'interpretacions esotèriques. Aquesta xifra rodona recorda i celebra els dos mil anys del naixement de Jesucrist –el misteri de l'encarnació del Verb– ja que en la nostra cultura es compten els anys a partir d'aquest esdeveniment. Per aquest motiu l'Església catòlica, unida a altres confessions cristianes, celebra el jubileu: el Gran Jubileu de l'any 2000. Abans, però, d'explicar-ne el contingut i la significació serà bo exposar breument l'origen d'aquesta pràctica jubilar.

EL PRIMER JUBILEU CRISTIÀ DE L'ANY 1300

El primer jubileu que registra la tradició cristiana és el de l'any 1300 i tingué dos grans protagonistes: el poble cristià i el papa d'aquell temps, Bonifaci VIII. La iniciativa del pelegrinatge a Roma amb motiu del canvi de segle partí del poble i fou com un moviment de base, que agafà per sorpresa el Papa i la Cúria en el primer moment. Tot seguit Bonifaci VIII donà contingut i organització a les aspiracions populars de salvació i de pau, expressades confusament per les masses que acudien a Roma.

En efecte, a les vigílies de l'any 1300 –en aquell temps l'any començava per Nadal– una multitud de romans i de forasters començà a congregarse a la basílica de Sant Pere, implorant el favor diví i el perdó dels seus pecats, sense que ningú els hagués convocat. Era un moviment espontani i una mica confús de devoció, de penitència i d'exaltació popular, motivat pel canvi de segle.

Bonifaci VIII, agafat per sorpresa, consultà diverses vegades el col·legi dels cardenals sobre què calia fer i com s'havia d'orientar aquell moviment popular. Finalment publicà, el 22 de febrer de 1300, festa de la Càtedra de Sant Pere, la butlla *Antiquorum habet fida relatio*, amb la qual convocava el primer jubileu dels anys centèssims i concedia l'esperada indulgència plenària.

Aquest jubileu tenia un doble interès. Per una banda, orientava els fidels vers la seu de Pere, refermant el paper central de l'Església romana. Per l'altra, la novetat de la indulgència plenària representava una simplificació excepcional del complicat procediment penitencial vigent en aquell temps, que tothom acollí amb gran satisfacció.

Onades de pelegrins concorregueren a Roma, de tota la cristiandat i de totes les edats i condicions socials. Giovanni Villani, home culte i bon escriptor, deixà una crònica detallada de l'esdeveniment jubilar, on explica l'afluència de pelegrins d'aquesta manera: «Els cristians feien aquest pelegrinatge, tant homes com dones, de països llunyans i diversos, i fou la cosa més meravellosa que mai s'havia vist a Roma... Jo ho puc testificar perquè hi era present i ho vaig veure... Es veien vells acompanyats dels seus parents més joves, alguns portaven a coll fins a Roma el propi pare o la pròpia mare. Parlaven llengües diverses, però tots cantaven les lletanies en la llengua universal de l'Església, i els seus pensaments eren centrats en la mateixa meta». (*Crònica*, llib. I).

Testimoni excepcional d'aquest primer jubileu fou Dante Alighieri, que a la *Divina Comèdia* deixà constància de la impressió que li causà el trànsit incessant de pelegrins pel pont romà de Sant'Angelo, durant l'any 1300, quan diu:

«Come i Roman per l'essercito molto,
L'anno del jubileo, su per lo ponte,
Anno a passar la gente modo colto;
Che dall'un lato tutti hanno la fronte
Verso'l castello, e vanno a Sant Pietro;
Dall'altra sponda vanno verso il monte».

(*Inferno*, XVIII, 28-33)

Clausurat solemnement el dia de Nadal, fou el primer jubileu de la història cristiana, que servirà de model per a tots els que seguiran després. La seva celebració demanada pel poble cristià i concedida pel papa, havia produït els fruits de renovació i de gràcia que es desitjaven a les acaballes de l'Edat Mitjana. Roma havia consolidat la seva funció de centre de la cristiandat i esdevenia, des de llavors, meta indiscutible de pelegrinatges.

El següent jubileu fou convocat el 1350, per Climent VI, que reduïa a cinquanta anys l'escaiença dels anys jubilaris; Aquest fou un jubileu romà celebrat sense la presència del Papa, car Climent VI residia a Avinyó. Per això és conegut com el Jubileu de Petrarca o de Santa Brígida de Suecia, que en foren pelegrins il·lustres. A partir de l'any 1475 es celebren cada vint-i-inc anys, tal com ho disposà Pau II, atesa la brevetat de la vida humana i les calamitats del temps. Alexandre VI, el 1500, fixà definitivament a 25 anys la periodicitat dels jubileus i, d'aleshores ençà, foren anomenats *Anys Sants*. Al segle XX, a més dels jubileus ordinaris, celebrats cada quart de segle, se n'han celebrat d'extraordinaris, com foren els anys Sants de la Redempció de 1933 i 1983, els Anys Marians de 1954 i 1987, i altres jubileus locals.

EL GRAN JUBILEU DE L'ANY 2000

El papa Joan Pau II, amb la carta apostòlica *Tertio millenio adveniente*, de 10 de novembre de 1994, anuncià la celebració d'aquest Jubileu, que començà la nit de Nadal del 1999 i es clourà el 6 de gener, festa de l'Epifania, del 2001, justament per celebrar els dos mil anys del naixement de Jesucrist i els dos mil·lenis d'història de l'Església. Per tal de preparar aquest esdeveniment, el mateix papa proposà a totes les comunitats una preparació triennal i trinitària, dedicada a l'aprofundiment catequètic: de Crist (1997), en l'Esperit Sant (1998), vers el Pare (1999).

Dins aquest itinerari de preparació, com indica l'esmentada carta apostòlica, l'Església ha agraït a Déu els dos mil·lenis transcorreguts, amb tota la història de santedat i de bé social que ha comportat, però també demana perdó pels pecats comesos pels mateixos cristians, sobretot contra la unitat, contra la tolerància i contra la justícia.

Amb la butlla *Incarnationis mysterium*, datada el 29 de novembre del 1998, Joan Pau II convocà de manera solemne el Gran Jubileu del 2000, assenyalant-ne els accents pastorals, explicant el significat dels signes jubilaris i donant indicacions concretes per a la celebració.

L'objectiu pastoral principal que el papa proposa és: «confirmar i enfortir la fe i el testimoniatge dels cristians. Cal, per tant, suscitar en cada fidel un veritable anhel de santedat, un fort desig de renovació espiritual, en un clima de pregària sempre més intensa i de solidari acolliment del proïsme, especialment dels més necessitats» (TMA 42).

A més dels signes i elements tradicionals de tot jubileu, com són: el pelegrinatge, la porta santa, la indulgència i l'almoina als pobres, Joan Pau II ha volgut afegir-hi altres signes singulars d'aquest Any Sant:

- *La purificació de la memòria*, com a examen de consciència i com a acte coratjós i humil de reconeixement de les faltes comeses pels que s'anomenen cristians, al llarg de la història de l'Església.

- *El signe de caritat*, obrint el cor als qui viuen en la pobresa i la marginació, i creant una cultura d'unitat, de solidaritat i de cooperació.

- *La memòria dels màrtirs*, per tal de no oblidar el testimoniatge constant dels que han anunciat l'Evangelí lliurant la seva vida per amor i, sobre tot, pel nombre de màrtirs més recents –coneguts o desconeguts– a causa del nazisme, del comunisme, de les lluites racials i de qualsevol totalitarisme.

Amb la darrera *Carta sobre el pelegrinatge als llocs vinculats a la història de la salvació*, que Joan Pau II ha publicat el 29 de juny de 1999, ha completat les indicacions espirituals i pastorals d'aquest Gran Jubileu que està en marxa i que ja ha tingut moments significatius com la trobada jubilar de la joventut a Roma, durant el mes d'agost, amb la participació de prop de dos milions de joves.

El lloçol com a renda feudal. Santa Perpètua en els segles XII i XIII

Jaume Vilaginés

Historiador

INTRODUCCIÓ *

 'any 1178 el bisbe de Barcelona, Bernat, i una representació de la canonja catedralícia van acudir a Santa Perpètua per consagrar l'església parroquial¹. L'acte va tenir la solemnitat habitual d'aquestes ocasions i s'hi va aplegar una quantitat important de gent. L'església que es consagrava probablement era ja l'edifici romànic que coneixem. El temple romànic sabem que s'estava construint l'any 1143, perquè en un testament es lega la disponibilitat d'un ase i d'un home per als treballs de l'obra de l'església de Sta. Perpètua². El document, que dóna testimoni de l'acte, parla de la consagració, en concret, de l'edifici ("domus"), que podia ser la nova edificació romànica.

A més de la consagració de l'església, l'esdeveniment servia per confirmar les possessions terrenals i les jurisdiccions de la parròquia (la dotalia). En el document de la consagració que ens ha arribat s'enumeren les terres que posseïa l'església, es descriuen les noves possessions, es confirmen els espais de la sagrera i del cementiri, es fixen els límits dels termes parroquials, dintre dels quals es recaptaven les rendes parroquials, que eren el delme, les primícies i les oblacions, i finalment s'especifica el territori que quedava sotmès a la jurisdicció parroquial, que era tota la vila³.

La consagració d'una parròquia no era un fet anecdòtic. En el segle XII es van fer nombroses consagracions de parròquies que ja funcionaven des de molt abans. En general, es tractava de parròquies que tenien una vinculació directa amb l'episcopat i el nou edifici romànic no era l'únic motiu de l'acte. Les noves consagracions al Vallès s'emmarquen en un procés iniciat per l'episcopat barceloní de consolidació de la pròpia autoritat sobre la jurisdicció parroquial, apropiada pels magnats laics i el poder públic, que la usaven

* Agraïxo la col·laboració de Lourdes Bailao, arxivera municipal de Santa Perpètua de Mogoda.

per controlar la població i per recaptar tributs⁴. El delme i les altres rendes parroquials van esdevenir importants fonts d'ingressos per als patrons de les parròquies medievals.

La parròquia de Santa Perpètua restava sota la potestat directa de la mitra episcopal i era lliure de tot domini senyorial, en termes eclesiàstics era de lliure col·lació del bisbe. En canvi, la mateixa església esdevenia senyor eminent, perquè tenia un patrimoni propi, de terres i de jurisdiccions. Dominava la jurisdicció del terme parroquial, amb el dret de recaptar els tributs parroquials, i dominava la jurisdicció sobre la vila de Santa Perpètua. No podem saber què significava aquest domini. És poc probable que impliqués l'administració de justícia sobre els seus habitants, que era propi del domini jurisdiccional sobre qualsevol territori. L'administració de justícia devia quedar en mans del poder públic. I ho devia estar fins a l'any 1343, quan el rei Pere el Cerimoniós va crear la baronia de Mogoda i la va vendre a Berenguer de Sant Vicenç per 50.000 sous⁵. Possiblement, la jurisdicció sobre la vila, que esmenta el document de la consagració, comportava la potestat sobre la gestió de l'espai i la possibilitat d'establir càrregues impositives sobre els seus habitants i, entre aquestes, especialment el dret de recaptar el delme, les primícies i les oblacions.

La llibertat de poder gestionar els tributs eclesiàstics va acabar unes dècades més tard, perquè sabem que el delme, l'any 1277, estava en mans senyorials, com a feu⁶. Un any més tard, la meitat del delme el rebia el senyor de Mogoda, Jaume de Sant Martí⁷.

La jurisdicció que tenia la parròquia sobre tota la vila tenia una excepció. La farga quedava explícitament exclosa⁸. La farga o ferreria era un espai important per a la comunitat. En ella s'arranjaven els estris de treball o se n'elaboraven d'altres. La seva funció econòmica era equiparable a la del molí. Ambdós, molí i farga, facilitaven les feines dels pagesos i van esdevenir impulsors del creixement econòmic de la plena edat mitjana. La presència de fargues o ferreries a la documentació medieval del Vallès no va més enllà de començaments del segle XII. No obstant, la seva generalització va ser important, i la majoria de parròquies en tenien una, normalment ubicada a l'espai de la sagrera⁹.

La farga va esdevenir un monopoli feudal. Com també ho va ser el molí. Els senyors feudals van controlar la seva possessió i es van apropiat de l'administració del seu ús. Així doncs van crear un tribut, que van generalitzar sobre tota la població de la parròquia. Tenia el seu origen en els serveis de la farga i era anomenat lloçol. El lloçol va esdevenir una important font d'ingressos, quan va estar vinculat al monopoli feudal, perquè tothom l'havia de pagar¹⁰.

A Santa Perpètua, quan es va fer l'acte de consagració de la parròquia, l'any 1178, la farga estava en mans de Ramon de Cabanyes, que l'havia

rebuda en donació de la seva esposa, Ermessenda¹¹. Per tant, al·leshores el control de la farga ja estava en mans senyorials, la qual cosa demostra l'interès que despertava el domini de les fargues vilatanes entre la classe senyorial.

La importància de la farga com a font d'ingressos senyorials queda palesada en un document de l'any 1275, en el qual es fa inventari del que els masos de Santa Perpètua havien de pagar pel lloçol¹². El pagament es feia a una família senyorial, els Canalies, que residien a Santa Perpètua i estaven molt ben relacionats socialment. No sabem com els hi va arribar una font tan substancial d'ingressos, probablement la van aconseguir per matrimoni amb els Cabanyes. Del document de 1275 i del lloçol a Santa Perpètua en parlarem més endavant. Abans intentarem descriure com era la localitat entre els segles XII i XIII.

LA PARRÒQUIA I LA VILA MEDIEVAL

A partir de la segona meitat del segle XI, el territori del Vallès, com el d'altres contrades dels comtats catalans, es va dividir en parròquies. Les parròquies com a institucions eclesiàstiques destinades al servei pastoral existien des de molt temps abans. Però en els segles XI i XII van esdevenir

Sta. Perpètua els anys 50. Es pot observar el nucli antic, que tenia el seu origen a l'època medieval.

unitats d'enquadrament territorial i, a la pràctica, entitats amb funció administrativa¹⁵. El parroquià era membre d'una comunitat religiosa, però també formava part d'una comunitat que depenia de poders polítics superiors que li imposaven tributs i li aplicaven la llei. Molts cops la funció civil i la religiosa de la parròquia es confonien i els senyors terrenals volien assumir les atribucions que el dret canònic establí per a les autoritats eclesiàstiques. Com a mostra d'aquesta confusió hi ha un document, de finals del segle XI, en el qual el bisbe de Barcelona feia inventari de les parròquies (i altres béns i drets) que estaven en mans laïques¹⁴. En ell es pot observar com la gran majoria depenien d'un senyor laic, entre elles la de Mogoda, que podia ser de l'església de Santa Perpètua.

L'any 1178, com hem dit, la parròquia de Sta. Perpètua no tenia cap senyor laic. Depenia directament del bisbe pel que fa a les funcions eclesiàstiques i tenia la jurisdicció civil sobre els vilatans, la qual cosa volia dir que el poder terrenal més proper era l'autoritat pública. La parròquia, com era habitual, tenia un territori delimitat, que es descriu a l'acta de consagració. Limitava al nord amb els termes de Polinyà i de Palausolità, a l'orient amb Gallecs i Mollet, al sud amb el camí públic que des de Barcelona anava cap a França i a l'oest amb la riera de Santiga (i també esmenta Gallecs, però probablement es tracta d'una errada). Tot i que els límits són imprecisos, podem constatar una certa semblança amb els de l'actual terme municipal¹⁵.

Els límits de la parròquia eren importants perquè adjudicaven els seus habitants a la cura d'ànimes de l'església parroquial i perquè obligava a pagar el delme, les primícies i les oblacions a tots els que hi residien. Hi havia excepcions. A vegades, per motius diversos i difícilment desxifrables, algun mas pagava el delme a una parròquia diferent, com passava a quatre masos de Santa Perpètua que depenien de la parròquia de St. Fost o també com passava als masos Berenguer Margai i Peret Jovera que, situats dintre dels termes de Ripollet, pagaven a Sta. Perpètua¹⁶.

Dintre dels termes parroquials hi havia indrets amb topònims propis, com és habitual¹⁷. La majoria dels que s'esmenten en el document de 1178 s'han perdut; en canvi dels noms dels masos que coneixem de l'any 1275 n'hi ha alguns que encara es conserven.

Un topònim que va marcar de forma important la història de la localitat va ser el de Mogoda. L'origen d'aquest topònim ha estat estudiat abundantment per Fermí Vinyals, tant des del punt de vista etimològic, com històric¹⁸.

A Mogoda es va edificar una casa forta, que apareix en el segle XIII (1275)¹⁹, que es va anar ampliant posteriorment i que era habitada pels membres del casal dels Mogoda; més endavant va esdevenir la seu de la baronia del seu nom. Hi havia una altra casa forta en el terme de la locali-

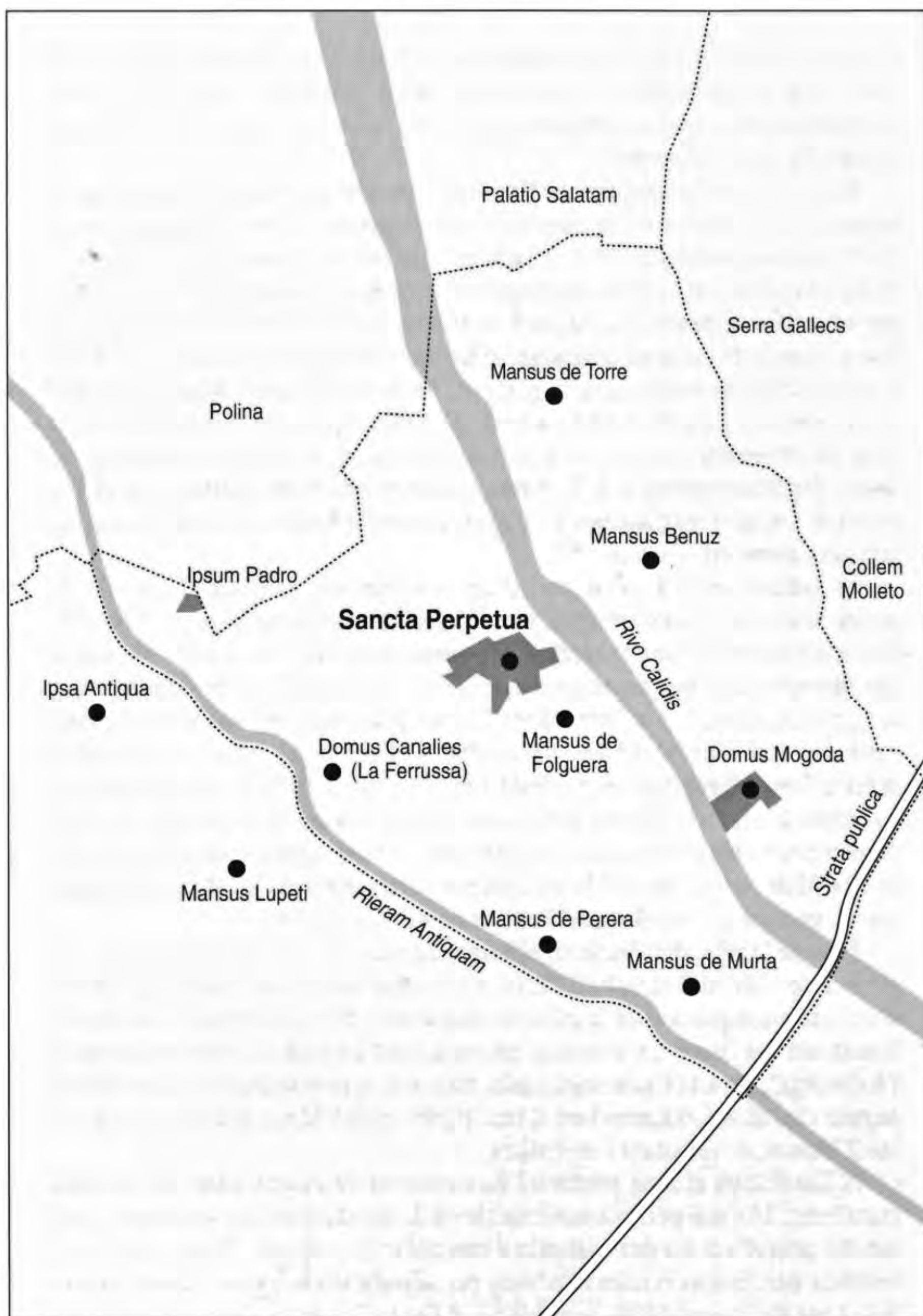
tat, la de Canalies, que era habitada per la família que detentà aquest cognom i que posseïa els drets sobre el llogol de la parròquia l'any 1275. Probablement existia una tercera casa fortificada en el terme que devia ser una residència dels Cabanyes²⁰.

El nucli de la parròquia era l'església. Entorn seu hi havia l'espai de la sagrera i del cementiri. La sagrera apareix esmentada en el document de 1178, com era habitual. Se la cita com una realitat preexistent, perquè es parla de confirmar la seva existència vinculada a la parròquia²¹. La sagrera era un espai de protecció (sagrat) de trenta passes al voltant de l'església, que a l'època de l'acta de consagració havia esdevingut en molts llocs motiu d'apropiacions i usurpacions, la qual cosa no passava a Santa Perpètua. L'espai de la sagrera s'omplia d'edificacions, de magatzems, cases habitades o cellers. El cementiri ocupava una part de la sagrera, al costat de l'església, i a Santa Perpètua sabem que hi havia almenys una casa edificada en el seu interior: *"i la senyora Guillema de Mogoda i el seu fill Bernat van donar a l'església una casa dintre del cementiri..."*²².

La sagrera devia formar part d'un espai habitat més ampli, la vila. El terme vila es referia en èpoques anteriors a l'entitat geogràfica local equivalent a la parròquia (unitat territorial o administrativa). En el segle XII servia per descriure les emergents petites ciutats comarcals de la zona (viles-mercat), com Caldes, Granollers o Sant Celoni. A les viles-mercat el terme indicava un espai físic, el del lloc on residia la població. El mateix sentit devia tenir a Santa Perpètua, on hi devia haver un petit hàbitat concentrat que superava la sagrera. Alguns dels masos que apareixen al document de 1275 devien estar ubicats dins de la vila, fet que no era excepcional. Allà, a la vila, també hi devien habitar el ferrer i els pocs artesans de la localitat, concretament, un teixidor en el segle XII i dos en el segle XIII²³.

Fora de la vila, dispersos en el terme parroquial, hi havia els masos. Alguns amb nom dels seus habitants, altres amb el nom de referència, potser el cognom que portava la família de masovers o de propietaris. Els masos els formaven les cases (la mateixa paraula mas es referia originàriament a l'habitatge), les edificacions, corrals, eres, etc. que envoltaven la residència pagesa i les terres, disperses en el terme parroquial. Si era gran, el mas podia tenir boscos, erms, prats i matollars.

A Catalunya el mas medieval va esdevenir l'element bàsic del sistema econòmic. Ho era per la importància de la producció que generava, però també perquè servia per comptar i controlar la població. El mas era la referència per aplicar rendes i tributs, per adjudicar càrregues i drets territorials i per tenir controlada la població. A Santa Perpètua el mas va servir per recaptar el llogol, perquè les quantitats es cobraven segons els masos i no segons les persones²⁴.

Mapa dels topònims medievals identificats, extrets dels documents de l'apèndix.
(Mapa base: Arxiu Històric de Santa Perpètua de Mogoda, Exp. Ord. Urb., 1951)

MASOS, PAGESOS, ARTESANS I SENYORS

L'any 1275, com hem comentat, Elisenda de Canalies i el seu fill, Bernat, van fer inventari del pagament del lloçol que rebien a Sta. Perpètua. En el document queda clar que són tots els habitants de Santa Perpètua (els homes, diu el document, referint-se als caps de casa) els que han de pagar el lloçol: "*Certum est et manifestum quod hominis sancte Perpetue de Mogoda debent dare locedum domine Eligendis de Canalies et filio suo Bernardo de Canalies.*"²⁵. La confirmació es va fer en un acte solemne a l'església, amb testimonis, la presència d'un escrivà i l'assistència de molta gent, probablement tots els implicats. En una interpol·lació posterior l'escrivà afirma haver rebut la signatura dels implicats i dóna fe del jurament davant Déu i els quatre evangelis de tots ells.

La resta del document és una llarga llista de tots els masos, persones i cases que paguen la renda, especificant-se en cada cas la quantitat que han de lliurar²⁶.

La majoria de les rendes corresponen a masos. Ja hem comentat la importància del mas en el paisatge medieval. El mas esdevenia una unitat de residència, habitada per una família pagesa. Molt sovint els habitants del mas depenien d'un senyor al qual li devien rendes o el reconeixement. A vegades, el pagès era masover i tenia altres pagesos que treballaven per a ell. El mas era primer de tot l'habitatge, que no era encara la masia rural que coneixem en l'actualitat. Probablement, en el segle XIII van començar a construir-se edificis sòlids, de pedra, però encara no tenien la presència de les masies de tres cossos que van començar a aixecar-se en els segles XV i XVI. En el cas de Santa Perpètua el terme mas ("*mansus*") devia tenir el sentit de mas-residència, perquè també incloïa els habitatges de la vila. En el document no es parla de cap casa de la vila i sabem que el lloçol el pagaven tots els caps de casa, per tant és lògic pensar que a la llista hi havia els masos dispersos i els habitatges que formaven la vila, al voltant de l'església.

Alguns dels noms dels masos corresponen a indrets del terme de la parròquia (Morral, Fontanet, Benuz, Costa, Prato, ..), per tant es tracta de masos rurals. Es tracta d'exemples del model més general de mas que trobem a Catalunya a l'edat mitjana, els quals esdevindran un element fonamental del paisatge i de la societat fins a l'època contemporània. A part de l'edificació on residia el masover, hi havia el corral, l'era, el paller i altres elements, que en conjunt s'anomenaven pertinences o adjacències. El mas tenia terres que eren cultivades pel masover o per altres pagesos ("*tenedones*", "*laboratores*") que pactaven amb ells contractes d'establiment o subestabliment. En el segle XIII, aquests pagesos dependents es vinculaven amb les terres que cultivaven. Esdevenien homes del mas. També en el decurs d'aquest segle es van

generalitzar els mals usos i l'asserviment de la pagesia, que va afectar també a la pagesia masovera.

Les terres dels masos (*"terras"*, *"laborationes"*, *"tenedones"*) es trobaven disperses. El mas no era una unitat d'explotació econòmica concentrada i les terres podien trobar-se força allunyades de la residència. L'extensió dels masos i la gestió que feien alguns masovers va permetre que alguns pagesos esdevinguessin petits empresaris rurals que van enriquir-se administrant els béns del mas. Alguns masos-residències eren veritables centres de gestió senyorial, on residia el masover, que exercia de batlle senyorial.

La dispersió de les terres del mas afavoria la subdivisió que es va començar a produir ja en el segle XII. A Santa Perpètua vegem que hi ha masos que tenien el nom repetit (Balester, de Prato, de Vallibus, Morral, Fontaneto, Guilaberti, de Ulmo, de Figueres,...), la qual cosa implica que el mas originari va patir una segregació, si no era el cas que algun membre familiar en fundava un altre en un altre lloc.

No tothom que pagava el lloçol apareix vinculat amb un mas. En el document de 1275 apareixen dos teixidors (*"Raimundus textor"* i *"Petrus textor"*), els quals probablement vivien a la sagrera o a la vila i es dedicaven a la seva activitat artesanal i, segurament, a l'agricultura, com ho feia un antecessor seu, *"Raimundus textor"*, l'any 1178, el qual sabem que tenia una terra a Mogoda²⁷. La presència d'artesans especialitzats demostra la prosperitat de la localitat, que ve avalada per la quantitat de població, que per l'època era bastant nombrosa²⁸. Normalment, l'aparició d'especialistes es dona en indrets on es generava un excedent i una demanda suficient, la qual cosa solia produir-se a les viles-mercat. En el cas de Santa Perpètua, els teixidors s'afegien al ferrer, que amb la seva activitat justificava el pagament del lloçol. En el document de 1275 apareix un *"Arnaldi Ferrarii"* com a testimoni i un mas *"Ferrari Balaroni"*. Ambdós casos podrien referir-se al ferrer, encara que no necessàriament.

A part dels masos i dels artesans, hi apareixen dos casals, el de Mogoda i el de Cabanyes, i una senyora, *"Raimunda de Rocha Viridi"*. El casal de Mogoda estava on ara hi ha el barri del mateix nom. En aquella època, la part noble que coneixem avui en part ja estava construïda²⁹. Els Mogoda van ser una família de la petita noblesa, que tenia possessions a la localitat i a altres indrets de la comarca. Un dels seus membres, Bernat de Mogoda, va participar a la conquesta de Mallorca i va fer fortuna allà. Bernat i el seu successor Jaume de Sant Martí eren vassalls d'Elisenda de Canalies, que a la vegada era vassalla de Simó de Belloc. Els Cabanyes eren una família de la petita noblesa que es va emparentar amb una branca familiar dels Sant Vicenç. Tenien el centre del seu domini prop de l'actual ermita de Cabanyes, on hi detentaven un castell. La casa forta que esmenta el document de 1275 probablement no coincideix amb el castell de l'altra banda del riu Besós. És

probable que els Cabanyes-St. Vicenç tinguessin una casa forta a la plana, dintre del terme parroquial de Santa Perpètua, que arribava fins al camí que anava a França. Això explicaria que la casa forta (*"domus"*) de Cabanyes rendís per al lloçol de Santa Perpètua. Bernat de St. Vicenç va adquirir el casal de Mogoda l'any 1278 i així va unir les possessions de les dues famílies, els Mogoda i els Cabanyes-St. Vicenç. La culminació d'aquest procés de concentració de poder va ser la creació de la baronia de Mogoda, l'any 1343, amb la venda que va fer Pere III de la jurisdicció reial sobre Sta. Perpètua, Sant Fost, Martorelles i Cabanyes a Berenguer de Sant Vicenç.

Els casals de Mogoda i de Cabanyes apareixen com a tributaris d'Elisenda de Canalies com també Ramona de Rocavert. La família dels Rocavert ja tenien possessions a la zona en el segle XII³⁰. No coneixem l'estatus social de la família de Ramona. Sabem que eren propietaris, encara que no és segur que fossin una família de feudals. En canvi, els Mogoda i els Cabanyes eren membres de la classe senyorial i amb la renda que pagaven es pot entendre que tributaven als membres d'un estament més elevat de la noblesa, amb els quals els mateixos Mogoda hi tenien vincles de dependència vassallàtica.

La casa forta dels senyors que cobraven el lloçol, els Canalies, lògicament no apareix a l'inventari de rendes, perquè no pagava la renda. Els Canalies tenien el seu honor a la Torreferrussa, segons Fermí Vinyals³¹. Elisenda i el seu fill, en el segle XIII, aprofitant la seva vinculació vassallàtica amb els Belloc, posseïen en feu el delme de Santa Perpètua³². De fet, el delme era una possessió reial que el monarca havia cedit en feu a Gastó de Bearn (del casal dels Montcada), que alhora l'havia infeudat a Huguet de Belloc i finalment aquest l'havia cedit a través del vassallatge a Elisenda. El delme sobre Santa Perpètua, que l'any 1178 era de jurisdicció parroquial, el poder públic l'havia usat com a moneda de canvi, en forma de feu, per consolidar la xarxa vassallàtica sobre la qual, en gran part, descansava el prestigi i l'autoritat de la monarquia. Els Canalies tenien com a patrimoni familiar i no com a feu la farga de Santa Perpètua, segons consta l'any 1277, quan Elisenda de Canalies va cedir el seu patrimoni al seu fill Bernat, dos anys després que confirmés els ingressos que li reportava aquesta possessió, a través del lloçol que pagaven els habitants de la parròquia.

Els Canalies, els Mogoda, els Cabanyes i els Rocavert apareixen com els senyors laics del paisatge social del segle XIII. A ells hi hem d'afegir els templers. L'Orde militar del Temple de Jerusalem tenia una comanda a Palausolità (l'actual mas de Santa Magdalena) i nombroses possessions a la zona³³. Entre elles hi havia el terme de Rovira, de difícil localització, entre Santa Perpètua i Palausolità. Probablement es tractava de l'àrea que envoltava la comanda, d'on era originària la família que més protagonisme va tenir en el desenvolupament econòmic i social dels templers al Vallès, els Rovira, entre els membres dels quals hi hagué un mestre provincial de l'Orde, Pere de Rovira³⁴.

EL LLOÇOL, RENDA FEUDAL

Ja hem comentat que el pagament que feien els habitants de Santa Perpètua tenia la seva raó de ser en el servei de la farga o ferreria. La renda, que es generalitzava i no s'aplicava sobre l'ús efectiu del servei, s'anomenava lloçol. Aquest sistema afavoria el senyor que en gaudia dels beneficis i perjudicava més a alguns pagesos que no pas altres, perquè no s'aplicava en funció de la utilització efectiva de la farga, sinó de forma universal.

De fet, com passava amb altres monopolis feudals, l'interès senyorial els utilitzava per esprémer econòmicament la pagesia i assegurar-se uns ingressos permanents i generals.

En el cas de Santa Perpètua, l'any 1275, s'obtenien 69 quarteres i 5'5 punyeres de cereal. La mesura que s'aplicava, la quartera, variava segons el lloc. Al Vallès, en l'època medieval era molt freqüent, i sempre s'usava la del mercat més influent en el lloc⁵⁵. A Santa Perpètua els mercats que podien haver influït en les mesures locals podien haver estat el de Sabadell, el de Caldes i el de Barcelona⁵⁶.

El document no especifica amb quin tipus de cereal s'havia de pagar. Només una línia interpolada esmenta un pagament en ordi. Però l'omissió generalitzada deixa clar que la decisió quedava en mans dels tributaris³⁷. Els pagesos devien preferir l'ordi, que era menys costós de cultivar i reportava menys guanys quan es venia. Els diferents tipus de blat eren preferits pels senyors en els pagaments. Però l'ordi també es reclamava, en el cas senyorial, per alimentar els cavalls.

No obstant, el cereal no era consumit o emmagatzemat directament pels senyors sinó que normalment, si es recaptava en grans quantitats, era venut en els mercats comarcals, d'on s'obtenien ingressos en metàl·lic que servien per comprar aliments quan calia, o també per satisfer altres despeses, més o menys superflues.

El lloçol esdevenia una renda feudal, que traspassava la producció de la pagesia a la classe dominant. Un servei senyorial esdevenia una excusa per drenar l'excedent als senyors. Pel senyors era una forma fàcil d'obtenir riquesa, perquè calia una vinculació única per uns guanys notables. El document de 1275 servia per relacionar el senyor amb 65 cases i persones. Només un pacte. Una vegada establerta l'obligatorietat calia que l'administració senyorial materialitzés els guanys. El batlle recaptava, acumulava i venia.

Els senyors valoraven aquest tipus de beneficis, els que els facilitaven els monopolis senyorials i les rendes parroquials, com el delme. La casa de Canaïes ho tenia clar. A part del patrimoni terrer, el delme i el lloçol de la farga de Santa Perpètua van esdevenir elements bàsics de la seva economia senyorial. Així, quan l'any 1384 l'honor de Canaïes es va vendre, encara s'inclogueren com a preuades possessions el delme i la farga de Sta. Perpètua³⁸.

Abreviatures

ACA Arxiu de la Corona d'Aragó

AHCB Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

ACB Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona

CSC Rius, J. *El cartulario de Sant Cugat del Vallès*, 3 vols. Barcelona, 1946

Notes

1. ACA, Monacals, Montalegre, 137 (1178)
2. "...ad opera s. Perpetue i asinum et ut milites de ipsa milicia stabilissent in ibi unum hominem qui laborent in ipsa opere cum ipso asino": ACA, Cancelleria, RBIV, 158 (1143).
3. Vegeu l'apèndix A
4. Vegeu, Vilaginés, J. *La implantació del feudalisme a la societat del Vallès oriental. Segles X-XII. Espai, alimentació, producció i societat*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 1999, pàgs. 309-319.
5. ACA, Monacals, Montalegre, 1377 (1343). Sobre els Sant Vicenç i la senyoria de Mogoda, vegeu, Pérez, X. "*Els Sant Vicenç, senyors de Cabanyes i de Mogoda*" a *Notes*, 5, 1991, pàgs. 19-35.
6. ACA, Monacals, Montalegre, 241 (1277). Citat per Vinyals, F. *Història de Santa Perpètua de Mogoda*, Santa Perpètua, 1994, pàg. 129.
7. ACA, Monacals, Montalegre, vol. 2802, fol.118 (1278), citat per Pérez, X. "*Els Sant Vicenç, senyors de Cabanyes i de Mogoda*" a *Notes*, 5, 1991, pàg. 27.
8. "Die siquidem consecrationis confirmaverunt predicte ecclesie quitquid possessionum habebat vel habere debebat ubique locorum videlicet totam villam de Sancta Perpetua que sui iuris est, excepta fabrica..." (ACA, Monacals, Montalegre, 137). El terme "fabrica" pot significar farga o ferreria i com a tal l'interpretem, tot i que Fermí Vinyals el relacionava amb l'edificació eclesiàstica, és a dir el temple. Certament, el règim canònic establia una entitat jurídica, la "fàbrica" eclesiàstica, que tenia drets sobre els béns econòmics que es recaptaven a la parròquia i que tenia com a finalitat el manteniment de l'edifici (Teruel, M. *Vocabulario básico de la historia de la Iglesia*, Barcelona, 1993, pàg. 206-208). No obstant, la majoria de les referències documentals del terme a l'època i a la zona la vinculen a l'activitat del ferrer (Vilaginés, J. *La implantació del feudalisme a la societat del Vallès oriental. Segles X-XII. Espai, alimentació, producció i societat...* pàgs. 383 i 384). Un document és ben explícit: «i aquesta és la relació d'aquells que *han de fabricar a la farga del Temple de Palau*» (ACA, extrainv.3516 (sens data, Palau de Plegamans).
9. Vilaginés, J. *La implantació del feudalisme a la societat del Vallès oriental. Segles X-XII. Espai, alimentació, producció i societat...* (pàgs. 383 i 384).
10. *ibidem*.
11. La donació va ser en testament, l'any 1175: "Dimito Raimundo de Cabaneis, viro meo, fabricam de s. Perpetua in qua habeo pignus L moabetinos ad omnem voluntatem suam faciendam"; CSC,1102 (1175).
12. ACA, Monacals, Montalegre, 12,575 (1275).
13. Vegeu, Vilaginés, J. «*El fenomen parroquial en la societat del Vallès Oriental a l'alta edat mitjana (ss. XI i XII)*» a *Acta historica et mediaevalia*, 9, Universitat de Barcelona, 1988, pàgs. 125-142 i Vilaginés, J. *La implantació del feudalisme...*, pàgs. 293-352.
14. ACB LAIV,140,342 (finals del s.XI)
15. Vegeu el mapa.
16. Respectivament, AHCB manuscrit MS B-226 fols. 163 i 164 (1141) i ACA, Monacals, Montalegre, 137 (1178).
17. Vegeu el mapa i els apèndixs
18. Vinyals, F. *Preliminars de la Història de Santa Perpètua de Mogoda i Santiga*, Santa Perpètua de Mogoda, 1978 i Vinyals, F. *Història de Santa Perpètua de Mogoda*, Santa Perpètua de Mogoda, 1994.

19. "**domus de Mogoda**": ACA, Monacals, Montalegre, 12,575. La paraula "**domus**" tenia a l'època el sentit de casa-forta.
20. "**domum meam de Kanalies**": ACA, Monacals, Montalegre, 96 (1138) i ACA, Monacals, Montalegre, 241 (1277); "**domus de Cabaneis**": ACA, Monacals, Montalegre, 12,575 (1275).
21. Hi ha notícies de la sagrera l'any 1063 (Vinyals, F. **Història de Santa Perpètua...**, pàg. 107) i l'any 1143 (ACA, Cancelleria, RBIV, 158).
22. "**.. et domina Guillemma de Mogoda et filius suis Bernardus similiter dederunt et concesserunt predicte ecclesie unam casam inter cimiterium...**": ACA, Monacals, Montalegre, 137 (1178).
23. En el document de 1275 apareix un mas Ferrer Balaroni i un altre mas Ferrer de Roure; també actua com a testimoni un Arnau Ferrer. Així mateix, havien de pagar el llogol un Ramon, teixidor, i un Pere, teixidor. Vegeu els apèndixs. Els apel·latius o cognoms no havien d'indicar necessàriament la professió de la persona, però cal tenir present que remetien d'una forma directa o a través d'algun avantpassat a l'activitat professional a la qual es referien.
24. Només en cinc casos es recapta directament sobre les persones o cases-fortes. La recaptació sobre el mas afectava totes les persones que hi habitaven o hi estaven vinculats. Facilitava la recaptació, perquè sempre hi havia algú responsable, el propietari o el masover, del mas i, per tant, de les imposicions que l'afectaven. Més endavant, la monarquia usará el sistema de censar per llars o focs, per poder cobrar les tributacions generals per a tot el regne.
25. ACA, Monacals, Montalegre, 12,575.
26. Vegeu l'apèndix B.
27. ACA, Monacals, Montalegre, 137.
28. Ja ho va destacar F. Vinyals (**Història de Santa Perpètua...**, pàgs. 126). En total 65 cases (60 masos, 3 persones i 2 cases), que fa entre 325 i 390 habitants, depenent de la mitjana de membres per família (5 ó 6).
29. Sobre els Mogoda i la casa de Mogoda, vegeu, Vinyals, F. **Història de Santa Perpètua...**, pàgs. 111-123 i Pérez, X. "**Els Sant Vicenç, senyors de Cabanyes i de Mogoda**" a **Notes**, 5, pàgs. 19-36.
30. En l'acta de consagració de l'any 1178 apareix Gererd de Rocavert com a propietari del lloc (ACA, Monacals, Montalegre, 137). També apareix el cognom a ASA, 555 (1190, Mollet) i ACB LAI,301,834 (1199, Montornès).
31. Vinyals, F. **Història de Santa Perpètua...**, pàg. 129. Un document anterior ens descriu les possessions del lloc de Canalties i pot corroborar la proposta de Vinyals (ACA, Monacals, Montalegre, 101; 1138).
32. ACA, Monacals, Montalegre, 241 (1277).
33. Vegeu, Vilaginés, J. "**Els templers al Vallès**" a **Notes**, 4, 1990, pàgs. 7-28.
34. íbidem.
35. Els mercats medievals de la comarca que determinaven les mesures eren, a la zona oriental, el de Granollers, amb una influència que s'estenia cap al Maresme; el de Sant Celoni, que irradiava la seva influència per l'àrea del baix Montseny i l'alt Maresme, i el de Caldes de Montbui. A la part occidental, que pogués influir a Santa Perpètua, cal esmentar el mercat de Sabadell. També el poder econòmic del mercat de Barcelona es feia notar a la zona.
36. Sobre les mesures històriques d'aquests mercats i sobre la quartera en concret, vegeu, Alsina, C., Feliu, G. i Marquet, Ll. **Pesos, mides i mesures dels Països Catalans**, Barcelona, 1990.
37. Potser l'ordi era el producte que era tradició lliurar en els pagaments del llogol i per això no s'esmenta. La idea la pot reforçar que el pagament de la farga de Mollet, que s'especifica en el capbreu de finals del segle XII, es feia amb ordi: "**et de fabricam de molleto accipit partem ordeí**" (ACB LAIV, 191,461; sense data).
38. ACA, Monacals, Montalegre, 241 (1384), citat per Vinyals, F. **Història de Santa Perpètua...**, pàg. 140.

APÈNDIX A

Acta de Consagració de la parròquia de Santa Perpètua de Mogoda
1178

TRANSCRIPCIÓ XAVIER PÉREZ

(Diplomatari de la Cartoixa de Montalegre (segles X-XII). Barcelona, 1998, doc. 143.)

Anno Dominice incarnationis .MCLXXVIII^o, .XI. kalendas decembris, comuni utilitati providentes venerabilis Dei gratia Barchinonensis episcopus et canonicorum sibi comissorum conventus inferius annonatus cum non parvo populorum concurso solempniter convenerunt ad consecrandam domum Dei in honore sancte Perpetue martiris, in comitatu Barchinonensi, in Vallensi, in loco vocitato Sancta Perpetua.

Die siquidem consecrationis confirmaverunt predictae ecclesie quitquid possessionum habebat vel habere debebat ubique locorum videlicet totam villam de Sancta Perpetua que sui iuris est, excepta fabrica, preterea terras et vineas et alodia multa atque cimiterium .XXX. ecclesiasticorum passum ipsi ecclesie confirmaverunt. Quitquid etiam infra cimiterium vel infra sacrariam predictae ecclesie contineretur sub ecclesiastica defensione posuerunt atque temerarie inde aliquid auferentem vel invadentem ut reum sacrilegi omnino condempnaverunt donec canonice satisfareret. Eadem quoque die consecrationis dederunt et concesserunt prelibate ecclesie Geraldus de Rocavert et filius suis duas casas quas habebant in eadem villa iuxta ecclesia a parte qua itur ad Calidas hoc modo ut semper predicta ecclesia et suis clericus acciperet et haberet ibi per censum in Natale domini libram mediam cere; et domina Guillelma de Mogoda et filius suis Bernardus similiter dederunt et concesserunt predictae ecclesie unam casam inter cimiterium in qua haberet et acciperet per censum sepedicta ecclesia candelam unam in Natale Domini. Alodia autem prefate ecclesie sunt hec: videlicet unam petiam terre iuxta alodium sepulcri et (aliam peciam terre iuxta alodium Geraldus de Rocavert) et aliam petiam terre que tenet se cum alodio de Fontanet, et duas vineas apud ipsas Combas et alias duas vineas in ipso podio et unum ferregenale ante ipsam villam et tres campos apud Canalias et unum molendinum de Prato. Omnia ista habet ecclesia predicta et clericus suus in dominio tenet et domos cum puteo que tenet se cum ferregenali. Preterea habet ecclesia et tenet in dominio apud Ripam casas et campium cum ortis et arboribus. Preter hec autem habet predicta ecclesia alodia multa, scilicet, campum unum quem laborat Raymundus (Ballester) apud collem Antige et aliam peciolam terre quam tenet Conrariam ferrana, in qua accipit Hospitale medietatem et apud Olmet vineam unam et apud Reguer duas vineas et duos campos et apud villam de Combas duas petias de terre quem tenet

Raymundus textor, apud Mogoda etiam habet masadam unam terre cum aquis et pertinentis suis apud ipsos vallos petiam unam terre, apud collem de Molleto duas petias terre et ante villam tres ferregenales apud ipsum padro et ad ipsam Olordar duas petias terre et ad costam supra domum Petri de Costa duas petias terre et supra domum Guillelmi de Ulmo aliam petiam terre et ibidem alias duas petias et in podio Oriol petiam .I., et iuxta villam unam petiam terre cum arboribus quam tenet Geraldus de Rochavert et ad predictas Combas tres petias terre et in terminio de Fontanet tres petias terre cum arboribus et apud Ruvira petiam unam terre. Hec autem supradicta alodium habet prefata ecclesia in sua parrochia et preterea in sua parrochia habet multa alodia simul, et convenerunt cum Militia Templi habere etiam supradicta ecclesia in parrochia de Galex campum unum per alodium quem Berengarius de Rovira sibi reliquit in suo testamento, de quo etiam accipit decimam et primiciam et apud Rovira, olivarias .IIII. que sunt de confraria altaris Sancti Salvatoris et apud Casteio decimum in quodam molendino et olivarias. In dicto termino vero sive afrontaciones de quibus et intra quas pretaxata ecclesia accipit decimas et primicias in presenti et oblationes fidelium isti sunt: ab oriente in collem de Molleto et vadit per ipsam serram usque in terminum de Galex; a meridie in ipsa strata publica; ab occasu usque in rieram Antiga et in terminum de Galex; a parte circii in termino de Polina et in terminum dicte Marie de Palacio Salata. Preterea accipit in parrochia Sancti Stephani de Ripollete medietatem decimarum in manso Berengari Margai et in manso Parete Jovera et in parrochia de Antiga medietatem decimi in manso de Valleonrat. Si vero infra predictos terminos Barchinonensis ecclesia sive canonica aliquid habet vel habere debet, supradictus episcopus et alii illesum et intemeratum sibi reservaverunt. Quod si terminis, vel afrontaciones predictae ecclesie antiquitus longiores seu proximiores fuerunt et aliqua ecclesia secularisve persona aliquid ibi possedit contra possessores integras acciones predictae ecclesie retinuerunt, nisi prescriptione vel alia rationabili causa possint excluderi. Constituerunt quoque ut ipsa ecclesia a Barchinonensi sede crisma acciperet eidemque sedi annuatim per censum inter duas sinodos solidis .III. minus duos denaris monete Barchinonensis curribilis persolveret. Habeat quoque predicta ecclesia in parrochia Sancti Cipriani decimam in duobus molendinis quam sibi dedit domina Guillelma de Mogoda. Ut autem prescripta ecclesia plena libertate gauderet, constitutum est a domino episcopo et ab aliis ut saluti iusticia et dignitate Barchinonensis sedis que sue iure sunt vel erunt libere possideret et ut nulla ecclesiastica secularisve persona eam suis rebus expropriare vel invadere presumat, sub anathematis vinculo posuerunt atque prohiberunt cunctisque ei sua iura servantibus et beneficientibus absolucionem et remissionem peccatorum per Dei gratiam promisserunt et conces-

serunt. Quo est acta ipso eodem die et anno Dominice incarnationis superius momorato.

Ego Bernardus Barchinonense episcopus subscribo. Sig+num Bernardi primicheri. Sig+num Ponci presbiter. Sig+num Berengari de Rifano presbiter. Sig+num Joannis levita prioris Sancte Eulalie. Sig+num Guillelmi de Turre. Sig+num Bernardi de Puiel. Sig+num Raymundi de Vilar. Sig+num Guillelme de Mogoda. Sig+num Bernardi filii eius. (Senyal)Laurenti gratia dei abba Sancti Laurentii.

Sig+num Berengarii levita Sancti iusti qui hec scripsit cum literis rasis et emendatis in linea .VIII. die et anno quo supra.

APÈNDIX B

Inventari del lloçol de Santa Perpètua 1275

ACA, Monacals, Montalegre, 12,575 (1275)

In xv kalendas september anno Domini millesimo cclxx quinto.

Domina Eligsendis de Canalies et Bernardus de Canalies filius eius recognoverunt et fecerunt [-] in ecclesia sancte Perpetue de Mogoda de locedo de Mogoda in presentia Io de Solario et Guilaberti Bernardi de Campo, Bernardo de Prato de Pulcro Solano et de Perera et Arnaldi Ferrarii et den Fontanet et den Colomer et Raimundi Lupeti et den Cassabo et Bonanati Salgeni scriptoris et plurimum aliorum.

[Ego Bonanatus Salgeni [-] ecclesiam sancte Perpetue de Mogoda recepi hanc firmam de omnibus hominibus inferius nominati et iuravent per deum et sancti quator evangelia.

Certum est et manifestum quod hominis sancte Perpetue de Mogoda debent dare locedum domine Eligsendis de Canalies et filio suo Bernardo de Canalies ut inferius continentur.

In primus debent dare mansus Febroarii unam quarteriam pro locedo..

Item mansus de Curtibus unam quarteriam.

Item mansus de Solerio unam quarteriam et mediam.

Item mansus Guilabertus unam quarteriam et mediam.

Item mansus de Colomer unam quarteriam et mediam.

Item mansus de Figueres mediam quarteriam.

Item mansus Vitalis mediam quarteriam.

Item mansus Guiribert unam quarteriam.
Item mansus Ferrarii Balaroni mediam quarteriam.
Item domus de Mogoda unam quarteriam.
Item domus de Cabaneis mediam quarteriam.
Item mansus Vives mediam quarteriam.
Item mansus Petri Gebelini duas quarterias.
Item mansus de Turre unam quarteriam.
Item mansus de Cassabona unam quarteriam.
Item mansus Boniluvini unam quarteriam.
Item mansus de Vallibus duas quarterias.
Item mansus Poncii de Vallibus unam quarteriam.
Item mansus Baroni unam quarteriam.
Item mansus Benuz unam quarteriam et mediam.
Item mansus Buscheti unam quarteriam.
Item mansus de Ferigola unam quarteriam.
Item mansus de Morral mediam quarteriam.
Item alius mansus de Morral mediam quarteriam.
Item mansus de Torrentibus unam quarteriam.
Item mansus Oliba mediam quarteriam.
Item mansus Buscheta unam quarteriam.
Item mansus Aquiloni unam quarteriam.
Item mansus de Raques mediam quarteriam.
Item mansus de Fontaneto unam quarteriam.
Item mansus de Fontaneto iusano unam quarteriam.
Item mansus Rafardi unam quarteriam.
Item mansus de Fonte unam quarteriam.
Item mansus de Figueres unam quarteriam.
Item mansus de Ulmo unam quarteriam.
Item mansus de Collo unam quarteriam.
Item mansus de Costa unam quarteriam et mediam.
Item Raimunda de Rocha Viride unam quarteriam.
Item mansus Gebeline quinque medias pugnarias.
Item mansus Stephani Guilaberti unam quarteriam.
Item Raimundus textor tres quartanes.
Item Petrus textor mediam quarteriam.
Item mansus de Riba mediam quarteriam.
Item mansus de Calidis unam quarteriam.
Item mansus de Folguera duas quarterias.
Item mansus de Ciraria unam quarteriam.
Item mansus de Perera unam quarteriam et mediam.
Item mansus Mascaroni unam quarteriam.

- Item mansus de Murta mediam quarteriam.
[Item mansus Rulfi duas quarterias ordium]
Item mansus Berengarii de Prato unam quarteriam et mediam.
Item mansus Bernardi de Ulmo duas quarterias.
Item mansus Raimundi de Prato duas quarterias.
Item mansus Guillelmi Lupeti duas quarterias.
Item mansus Ferrarii de Roure unam quarteriam.
Item mansus Iuliani duas quarterias.
Item mansus de Perera mediam quarteriam.
Item mansus de Ferrandi unam quarteriam.
Item mansus de Moragues de Noguera unam quarteriam.
Item mansus de Val Honrat duas quarterias.
Item mansus Ponciis Arnaldi unam quarteriam.
Item mansus de Trilea unam quarteriam.
Item mansus Balester unam quarteriam.
Item alius mansus Balester unam quarteriam.

Gallecs, trenta anys de conflicte urbanístic i polític

per Raül David González del Pozo

Polítòleg

INTRODUCCIÓ

Aquest article no és res més que una sinopsi del treball d'investigació: *Gallecs, trenta anys de conflicte urbanístic i polític*, del Mestratge d'Administració Local de l'Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, curs 97-99, sota la tutoria del Sr. Josep Mir i Bagó.

Aquest treball d'investigació combina la recerca de dades amb l'anàlisi d'accions i de la normativa sobre el paratge natural molletà. I agrupa les actuacions i les relacions de les administracions públiques dins del marc de les competències mediambientals, patrimonials i, sobretot, urbanístiques, en cinc fases cronològiques.

FASE 1 (1979-1982)

A principi dels anys setanta l'alcalde de Barcelona, Sr. José María Porcious, i l'alcalde de Mollet, Sr. Fermín Jaurrieta, compartien els plans de desenvolupament del ministre franquista, Sr. Mortes Alfonso, de crear ciutats satèl·lit a l'àrea de Barcelona per descongestionar els nuclis urbans. Per portar a terme aquests plans preveïen tres projectes: Gallecs, Terrassa-Sabadell i Martorell-Anoia.

En el cas de Gallecs, aquesta actuació incloïa les 1.472 ha de Gallecs, segons el Decret 3543/70 de 27 de novembre, de les quals 680 ha formaven part del terme municipal de Mollet i estaven integrades per 344 finques que van ser expropiades a partir de l'article 33 de la Llei de Règim Local i l'article 57 del Reglament de Població i Demarcacions de les Entitats Locals de 17 de maig de 1952. La Gerència d'Urbanització –organisme autònom del Ministeri de l'Habitatge– va expropiar els terrenys a partir de l'Acta d'Ocupació

Panoràmica de Gallecs.

subscrita a Barcelona el 3 de juliol de 1972 i rectificada el 28 de juny de 1973. Les 344 finques van ser enregistrades com a finca única i van passar a formar part del Instituto Nacional de la Vivienda, per a l'execució de la urbanització de l'Àrea d'Actuació Urgent (ACTUR). Posteriorment, les funcions d'expropiació i gestió del Instituto Nacional de la Vivienda (INV) van ser traspassades a l'Institut Nacional d'Urbanització (INUR),

Amb el retorn de l'etapa democràtica, l'Ajuntament de Mollet del Vallès, com la resta de municipis de la zona, va buscar un punt d'equilibri entre la defensa mediambiental de Gallecs i la recerca de solucions a les deficiències estructurals de la ciutat pel desmesurat creixement de la seva població.

Aquests dos paràmetres que estaven situats en plans d'actuació oposats: la defensa mediambiental –dins d'una dimensió supramunicipal– i la reestructuració urbanística –dins d'una dimensió particular–, van condicionar l'actuació i la línia de treball del nou Ajuntament. El consistori molletà va decidir encarregar diversos informes tècnics per tenir una orientació de les actuacions urbanístiques i les vies d'associació entre els ajuntaments implicats en el paratge natural (comissió coordinadora de municipis, mancomunitat voluntària de municipis, gerència urbanística o consorci).

Pel que fa a la defensa mediambiental de Gallecs es van fer diversos contactes –el 3 de març, el 15 de març i el 5 maig de 1980– entre els set municipis

pis (Parets, Palau de Plegamans, Santa Perpètua, Montcada i Reixach, Polinyà, Lliçà de Vall i Mollet del Vallès). La finalitat d'aquesta futura "comissió" era la de controlar les actuacions de l'INUR, titular de la zona, i coordinar-les amb la Direcció General d'Urbanisme de la Generalitat, en funció de les necessitats i valoracions de cada municipi, especialment en la redacció dels Plans Generals i durant els tràmits de revisió i adaptació a la Llei del Sòl de 1976. Davant d'aquesta iniciativa, la Generalitat de Catalunya desenvolupava una rol participatiu de baixa intensitat, atès que restava a l'espera de la cessió de les competències urbanístiques i de la titularitat de la zona. Finalment es va produir aquest traspàs de competències a l'Incasòl l'any 1981, a partir del Reial Decret 1.503/80 de 20 de juny sobre transferències de Serveis i Patrimoni. Amb aquest traspàs competencial Gallecs depèn del Pla Director Territorial de Coordinació de Catalunya. Per conèixer la mesures de conservació i protecció del medi natural i del seu patrimoni, passa a l'espera de l'aprovació; mentre no s'aprova el Pla Director Territorial de Catalunya, Gallecs es classifica com a sòl urbanitzable no programat, en base a l'informe "El sòl no programat en el Pla General de Santa Maria de Gallecs" de la Direcció General d'Urbanisme.

Amb el traspàs competencial i de propietat de Gallecs a l'Administració Autonòmica, els ajuntaments pressionen a la Generalitat per la requalificació dels terrenys com a no urbanitzables. Davant d'aquesta petició, el govern autonòmic al·lega el perill que els propietaris exerceixin el dret de reversió, si canvia l'objectiu per una modificació substancial de la finalitat de l'expropiació dels terrenys. Aquest argument ha passat a ser un clàssic en la discussió dialèctica entre la Generalitat i els ajuntaments. Segons els informes municipalistes seria difícil la reversió, i possiblement la solució passaria per una compensació econòmica, en base a l'article 66,1 del Reglament d'Expropiació Forçosa.

Durant aquesta discussió urbanística el Sr. Cullell, conseller de Política Territorial, treballà en la proposta de creació d'una àrea industrial entre la Riera de Caldes, la carretera Mollet-Caldes, l'autopista B-30 i la carretera Sabadell-Granollers; a més d'altres equipaments a municipis de la zona. Aquesta informació formava part d'un ampli pla d'actuacions a tot el país en matèria de política territorial que, finalment, no va acabar de fer-se efectiu.

Pel que fa a Gallecs, com a solució a les necessitats estructurals i urbanístiques de les ciutats, el consistori molletà volia fer una revisió del Pla General d'Ordenació Urbana (PGOU) de Mollet, que va ser aprovat el 1961 i modificat pel Projecte d'Actuació Urgent de Santa Maria de Gallecs (ACTUR). Cal apuntar que la modificació del PGOU, com a matèria urbanística, fins a 1975 era competència municipal, fins i tot era la primera de les

competències de la llista de l'article 101 de la Llei de Règim Local. Amb l'aprovació de la Llei del sòl de 1975, els municipis van perdre competències atès que la modificació, en el cas de Mollet del Vallès, s'havia de fer per dues vies, segons regulaven les normes vigents:

A/a la zona afectada pel Decret 7/70, Gallecs, era necessària l'aprovació inicial de la Comissió Provincial d'Urbanisme i l'aprovació definitiva a càrrec del Consell de Ministres

B/a la resta del municipi, l'aprovació de la Comissió Provincial d'Urbanisme.

Finalment, aquesta primera fase acaba amb un acord bilateral per donar solució a part del segon paràmetre i a la dissolució dels objectius de la comissió. L'Ajuntament de Mollet i la Generalitat de Catalunya signen un conveni en el qual s'acorda urbanitzar les 127 hectàrees de Gallecs, situades al sud de l'autopista A-7, i requalificar la resta dels terrenys molletans de Gallecs com a sòl urbanitzable no programat. Aquest conveni signat pel conseller és interpretat com una solució provisional, mentre es prepara el Pla d'Ordenació de Catalunya.

FASE 2. (1983-1989)

Aquesta nova etapa comença amb l'execució de la modificació del PGOU de Mollet, publicada el 6 d'abril de 1983, i acordada conjuntament entre l'Ajuntament i la Generalitat de Catalunya amb l'aprovació del Programa d'Actuació Urbanística del sector sud de Gallecs i el Pla Parcial d'Ordenació del sector sud de Gallecs. Aquestes actuacions i aprovacions del planejament reconeixen la situació de confluència de diferents vies de comunicacions a la ciutat i la finalitat de les modificacions no és altra que millorar les infraestructures urbanes, que en moltes parts de la ciutat eren deficitàries, amb problemes d'enllumenat, de servei d'aigua potable, de clavegueram i de depuració de les aigües que van al riu Besòs.

Tot i les actuacions aprovades, la Generalitat continua disposant de Gallecs com una reserva de superfície per a futures actuacions dins de l'àrea metropolitana de Barcelona. Davant d'aquest posicionament ferm del govern autonòmic, l'Ajuntament i altres col·lectius socials opten per incidir en elements més puntuals de Gallecs. Aquestes actuacions sectorials compten amb l'autorització de la Conselleria de Política Territorial, ja que no afecten al conjunt de la zona com a reserva de sòl urbanitzable.

Algunes d'aquestes actuacions sectorials són:

- La concessió de llicències provisionals i renovables per a ús agrícola de Gallecs. A l'any 1984 es van aprovar 62 llicències, el 88% de l'àrea.
- L'aprovació, també l'any 1984, del Pla especial de protecció del patri-

Vista de la Carena dels Bandolers a l'hivern.

moni arquitectònic i natural, en el qual es vol regular l'ús i conservació dels edificis, com l'església romànica de Gallecs. Una de les accions que van motivar l'acceleració en l'aprovació d'aquesta normativa va ser l'enderrocament d'una de les masies més antigues de Gallecs, Can Basora, a partir d'una decisió unilateral de l'Incasòl.

- La introducció de mesures de protecció del torrent Caganell en el sector de Gallecs amb les modificacions del PGOU durant el segon semestre de 1985.

- L'organització d'un camp de treball durant una setmana als boscos de Can Veire i Can Torres el 1986, dins del Pla de protecció del patrimoni arquitectònic i natural. Els participants eren joves italians, de Padró, de Calp, d'Orce i de Mollet.

- La tramitació de normativa que declarava Gallecs com a zona de seguretat a efectes de la Llei de Caça.

Durant aquests temps, l'Incasòl, a més d'autoritzar i permetre les petites actuacions sectorials a Gallecs, situà aquest paratge natural com una de les zones d'aplicació de grans projectes com els següents:

- 1/ L'ampliació de la Fira de Barcelona o la reconversió industrial –com les Zones Urgents d'Industrialització (ZUR), 1985, que finalment van fer-se efectives mínimament a Mollet amb dues empreses a la zona del Calderí, però amb importants inversions a Palau de Plegamans i a Santa Perpètua de Mogoda–.

- 2/ La promoció de noves instal·lacions i polígons industrial –amb els del Pla Baix d'Olot i l'àrea Francolí de Tarragona–.
- 3/ Unes grans infraestructures públiques –com el parc de bombers del Vallès, que no es va fer efectiu–.
- 4/ Unes grans instal·lacions esportives –com un gran complex esportiu amb zona de córrer, piscines, frontons,... que no es va fer realitat–.
- 5/ Una gran zona de lleure –dins del programa Foc Verd de 1987 el Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat de Catalunya projectà a Gallecs una de les zones de pícnic de l'àrea metropolitana de Barcelona, però la no concessió de les llicències d'obres per part de l'Ajuntament va paralitzar el projecte–.

Finalment, analitzant aquesta segona fase, dóna la impressió que el balanç d'aquests sis anys és positiu per a Gallecs. Però res més lluny de la realitat, atès que la no aplicació de projectes, l'aprovació de normatives protectores fora de tota lògica preventiva i com a resposta a situacions de risc practicades als espais amb més valor natural i patrimonial, va enfonsar Gallecs en un deteriorament i abandonament greus. Especialment a partir de 1985, amb caçadors furtius, escorxadors i abocadors il·legals, i prostitució als marges de la carretera comarcal que comunica Granollers i Sabadell.

Tot aquest lamentable deteriorament de la zona va estar marcat per la indefinició d'ús de l'administració titular sobre els terrenys. Durant aquesta segona etapa va reforçar el seu control urbanístic sobre la zona, amb l'aprovació de la Llei 1/87 que suprimia la Comissió Metropolitana de Barcelona, la qual regulava les competències urbanístiques d'una àmplia zona on se situava l'àrea Vallès-Besòs i on estava Gallecs.

Per la seva part, l'Ajuntament de Mollet i la resta d'ajuntaments de la zona resolien bilateralment amb l'Incasòl aspectes particulars, com el PAU del sector sud de Gallecs a Mollet.

FASE 3. (1990-1993)

Aquesta tercera fase és un període d'impuls i de canvi d'estratègia per part dels municipis, amb la presentació de múltiples iniciatives per incidir en el conjunt de Gallecs, les quals van ser convenientment avortades pels organismes urbanístics de la Generalitat de Catalunya. A més, dins d'aquesta complexitat d'organismes autonòmics titulars de competències o responsables de planejaments i gestions urbanístiques, cal afegir-hi la creació de la Conselleria de Medi Ambient l'any 1991.

Una de les iniciatives més innovadora respecte a les fases anteriors és la formulació de la primera petició per incloure Gallecs en el Pla d'Espais

d'Interès Natural (PEIN). La redacció i formulació del Pla, així com les modificacions corresponen al Departament de Medi Ambient, al Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca i al Consell Executiu. A més, per a l'aprovació del Pla i de les seves modificacions és necessari un informe previ del Consell de Protecció de la Natura i del Centre de la Propietat Forestal.

El PEIN neix amb la Llei 12/85 d'Espais Naturals (LEN), amb l'objectiu de dotar d'una protecció bàsica aquells espais naturals dels quals cal assegurar la conservació, d'acord amb els valors naturals que posseeixen i d'una manera articulada amb l'ordenació del territori català. Els criteris de selecció estan fonamentats sobre les característiques del medi natural de Catalunya i les recomanacions dels organismes internacionals especialitzats, i es divideixen en: *bàsics* –diversitat i representativitat–, *complementaris* –singularitat i fragilitat–, i *altres* –com el grau d'artificialització, integritat, interès educatiu i grau de potencialitat socioeconòmica.

Des de l'Ajuntament de Mollet, els criteris sobre els quals es fonamentava la petició d'inclusió de Gallecs en el PEIN eren la diversitat ornitològica, representativa d'un espai rural i natural del Vallès tradicional; la seva fragilitat mediambiental per la situació geogràfica, on una alteració de l'ecosistema pot ser irreversible, per la seva funció d'espai d'interès natural metropolità; i per l'interès educatiu pels diversos projectes pedagògics, com el Centre d'Educació Ambiental Gallecs (CEAG), els itineraris de natura o les sortides estacionals per gaudir de l'evolució del bosc i dels camps de conreu.

Les reiterades negatives a la inclusió de Gallecs en el PEIN, quan hi havia prou elements i estudis, fan entendre, una vegada més, l'interès de la Generalitat de Catalunya per conservar Gallecs com una reserva de sòl urbanitzable a l'àrea metropolitana de Barcelona.

Pel que fa a la relació amb la resta de municipis, es produeix un enfrontament amb l'Ajuntament de Santa Perpètua de la Mogoda per la ubicació de l'empresa ALSTHOM, i un apropament amb l'Ajuntament de Parets del Vallès, el qual també treballa en la línia d'incloure la seva part de Gallecs en el PEIN. Durant aquests anys molts dels ajuntaments, com va fer el consistori de Santa Perpètua en el cas Alsthom, van anar edificant zones residencials i industrials a les àrees limítrofes de Gallecs, reduint la superfície del Gallecs com a paratge natural, amb la col·laboració de l'Incasòl.

Per tancar aquesta fase, cal dir que es superen les inicials necessitats urbanístiques dels primers anys de la democràcia, fase 1 i 2, i fins i tot crec que es pot dir que es fa un salt qualitatiu en superar les actuacions parcials i sectorials autoritzades per l'Incasòl, per uns nous plantejaments més globals, tot i que no tenen continuïtat. Aquesta nova etapa urbanística que intenta generar un clima de consens en la solució dels problemes urbans, és possible a partir de l'aprovació de la nova Llei del Sòl de 1990 i del posterior

text refós de 1992, amb nous plantejaments en la gestió i amb una valoració del sòl més real.

FASE 4. (1994-1997)

L'any 1994, quan encara hi ha pors a grans projectes de construcció d'habitatges i a la urbanització del paratge natural, s'inicia una nova etapa amb un canvi qualitatiu en les possibles actuacions a desenvolupar a la zona de Gallecs, però amb cert continuïisme respecte a l'etapa anterior en l'estratègia política per part dels diferents actors implicats.

Les principals accions, sempre impulsades per les administracions locals i els moviments socials i polítics, desenvolupades durant aquesta etapa amb l'objectiu d'aprofundir en les iniciatives globals i sectorials iniciades durant l'etapa anterior, són:

- La recuperació del protagonisme del projecte del parc forestal, el qual va ser presentat conjuntament pels Ajuntament de Mollet del Vallès i Parets del Vallès. En aquest projecte s'estableix la possibilitat d'urbanitzar alguns equipaments públics al costat dels dos camins de la carena, i substituir l'actual carretera per l'antic camí o pista. A més del projecte global del parc, s'executen algunes actuacions sectorials pactades amb el propietari dels terrenys, com la resituació dels horts il·legals a Gallecs.
- La insistència, fins i tot per via judicial, de la sol·licitud que Gallecs sigui inclòs en el PEIN a través del programa de desplegament per a futures incorporacions d'espais naturals protegits. Novament totes les temptatives són denegades per la Comissió d'Urbanisme de Barcelona, tot i que l'abril de 1997 el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya obliga a què la sol·licitud de l'Ajuntament de Mollet sigui acceptada i el paratge natural de Gallecs iniciï la tramitació per incorporar-se al PEIN. Tot i aquesta victòria judicial, la tramitació de l'expedient per part de la Conselleria de Medi Ambient i la Conselleria de Política Territorial acaba impeding la inclusió de Gallecs en el PEIN.
- Un tímid intent des de l'Ajuntament de Mollet de reconstruir el front comú dels ajuntaments implicats, davant l'Incasòl. Aquesta proposta és refermada per sis consistoris que pressionen a la Generalitat, i també és recollida i recomanada en llibres i estudis que experts urbanístics van fer sobre la zona, com és el cas del Sr O. Nel·lo en el seu llibre *Gallecs, espai obert*. Aquesta voluntat de treball conjunt de defensa contrasta amb l'ús particular que ha estat fent cada un dels consistoris amb la seva part de Gallecs, atès que de les 1.500 ha de Gallecs, 800 han estat urbanitzades pels diferents municipis de la zona en col·laboració amb l'Incasòl.
- L'edició d'una guia d'itineraris per Gallecs.

- La redacció d'un estudi sobre la viabilitat d'una escola de Natura-Centre Ambiental amb seu a alguna de les masies de Gallecs.

Un dels punts més innovadors d'aquesta quarta fase és la disposició de l'Ajuntament de Mollet del Vallès de negociar amb la Generalitat un projecte que ofereix la urbanització de 20 hectàrees entre la carretera BV-5154 i l'autopista A-7, per empreses no contaminants i de serveis, a canvi de garantir que la resta de Gallecs sigui un espai natural protegit i qualificat com a no urbanitzable. Aquestes actuacions urbanístiques es proposen fer a la zones de la Farinera, el Calderí i prop de la l'A-7.

Amb aquesta oferta de negociació amb l'Incasòl s'obre una nova via, i situa l'Ajuntament de Mollet en un mateix pla de negociació envers l'Incasòl cedint en una part de les seves reivindicacions, una petita part urbanitzable, a canvi de modificar la classificació urbanística de la resta del Gallecs.

Davant d'aquesta situació l'Incasòl es mostra indiferent a la negociació, ja que està acabant l'avantprojecte del Pla Territorial Metropolità de Barcelona (PTMB), el qual concedeix a Sabadell-Terrassa i Mollet-Gallecs la tipologia d'illes urbanes. En el moment que es coneix aquesta informació, des de l'Ajuntament de Mollet es demana que Gallecs sigui una illa oberta i no metropolitana en el PTMB. Com a illa oberta, a Gallecs només es podrien construir serveis bàsics, però amb la categoria d'illa metropolitana, l'objectiu de l'Incasòl, és vol mantenir Gallecs com a reserva de sòl a l'espera d'ofertes per urbanitzar-ho i per aprovar projectes d'urbanització.

A més, cal afegir que l'òrgan competent per aprovar el PTMB és el Consell Executiu de la Generalitat; això vol dir que no es necessari ni el debat al Parlament de Catalunya.

Aquesta quarta fase s'inicia amb la insistència municipal en la sol·licitud per incloure Gallecs en el PEIN i s'acaba intentant obrir una nova via de relació fonamentada en la negociació amb l'Incasòl. Ambdues iniciatives fracassen per l'oposició de l'administració autonòmica, però, a diferència amb les fases anteriors, hi ha un posicionament de treball pel conjunt del territori i se supera la línia de conservació i incidència sobre elements sectorials del territori.

FASE 5. (1998-2000)

L'aprovació de la nova Llei del sòl 6/98 obre una nova fase i produeix un canvi en els plantejaments i un augment de les dificultats urbanístiques per a la requalificació de Gallecs, atès que la nova llei fa desaparèixer el tipus de sòl urbanitzable no programat. Aquesta norma legislativa aposta per la liberalització dels mercats i estableix un nou planteja-

ment amb la necessària motivació prèvia per aprovar la categoria de sòl no urbanitzable.

Aquesta innovació legal fa oblidar, definitivament, qualsevol actuació conjunta i la majoria d'ajuntaments de la zona tracten d'iniciar processos de protecció dels seus terrenys de Gallecs. Aquesta protecció passa, en el cas de l'Ajuntament de Mollet del Vallès, per una doble via complementària de treball: el canvi de classificació urbanística d'urbanitzable no programada a no urbanitzable, i el disseny i implementació dels elements del Parc rural de Gallecs a partir de l'aprovació d'un Pla especial de protecció de la zona.

La forma de comptabilitzar les dues vies de treball va ser la signatura d'un conveni amb la Universitat Politècnica de Catalunya, per a la redacció dels instruments urbanístics necessaris que destaquin la singularitat de Gallecs i el seu valor estratègic per a l'equilibri del desenvolupament urbà, per a la protecció del paisatge i per a la conservació i millora del medi rural.

Amb aquest instrument, el consistori molletà inicia el procediment d'aprovació del Pla especial de protecció paisatgística de Gallecs i de modificació del PGOU, que finalment és aturat per la Comissió d'Urbanisme de Barcelona amb la clàssica argumentació de la vigència del Decret 7/70 per a Gallecs i mantenir-ho com a terrenys urbanitzables. Davant d'aquest ferm posicionament, l'Ajuntament de Mollet decideix presentar un recurs contenciós-administratiu, que s'eleva posteriorment al Tribunal Superior de Catalunya, sentència final que no podrà ser apel·lada.

A l'espera dels resultats judicials, el consistori molletà treballa en diverses direccions –dues més innovadores (A i B) i una més clàssica (C)–:

- A/ En la divulgació exterior del Pla especial de Gallecs que converteix la ciutat en un territori meitat urbà i meitat rural dins de l'àrea metropolitana
- B/ En el desenvolupament de diversos estudis que busquen acabar d'integrar Gallecs com un element més de la ciutat, i aprofitar les possibilitats naturals, educatives, patrimonials i de lleure. Per exemple, amb l'Estudi i determinació de criteris per a la protecció i millora del patrimoni del terme municipal de Mollet –la finalitat del qual és valorar el patrimoni edificat de la ciutat i el patrimoni construït i natural de tot el terme municipal, per establir les condicions per a la seva conservació i millora–; i una Auditoria mediambiental de Mollet que va proposar línies estratègiques d'actuació desenvolupades en 120 accions i projectes concrets, orientats a un creixement sostenible de tot el terme municipal de Mollet.
- C/ Els projectes de recuperació i millora de diversos espais, com actuacions sobre els béns immobles d'espais forestals, el tractament de la riera, refer arbredes, neteja de boscos,... I totes aquestes actuacions pensant en la

integració en un conjunt més global com és l'anella verda de l'àrea metropolitana.

D'aquestes tres vies d'actuació vull destacar el nou plantejament municipal, que supera el concepte d'un Gallecs supramunicipal limitat i interrelacionant municipis del dos Vallès, per passar a convertir-se en una peça més del complex mosaic mediambiental de l'àrea metropolitana i de Catalunya, amb la connexió amb l'anella verda metropolitana. Aquest marc supracomarcal es fonamenta en el concepte que determinants espais agrícoles, naturals o lliures es consideren insuficients si no s'adopta una visió més àmplia del concepte territorial. Per aquesta raó, Gallecs podria ser per exemple l'inici d'un corredor ecològic que iniciés la connexió entre la Serralada de la Marina-Sant Mateu-Cèl·lecs i el riu Besòs, amb els cingles d'en Bertí.

CONCLUSIONS FINALS

A partir de la documentació consultada i dels diferents anàlisis crec que no hi ha cap variable clarament predominant que determini la seqüència de polítiques i les actuacions de les administracions autonòmiques i locals. Tot i que la normativa urbanística vigent a cada etapa determina i delimita el camp d'actuació i les iniciatives a portar a terme.

Des dels organismes urbanístics i mediambientals de la Generalitat de Catalunya hi ha una passivitat i una negació sistemàtica, reforçada per l'evolució de la jurisdicció urbanística, davant de les requalificacions urbanístiques i de la participació en qualsevol negociació supramunicipal i bilateral que vulneri el territori de Gallecs com a reserva de sòl urbanitzable.

D'altra banda, l'Ajuntament de Mollet i la resta de consistoris, després de solucionar amb part de Gallecs algunes mancances d'infraestructures durant els primers anys del retorn del sistema democràtic, van provar d'aconseguir la requalificació urbanística de Gallecs com a sòl no urbanitzable, mitjançant les possibilitats jurídiques que oferia la variable normativa; però sense descuidar el manteniment i millora dels diferents elements d'aquesta zona rural (bosc, àrees rurals, camins, riera, patrimoni,...).

Finalment cal comentar que, a banda de les iniciatives jurídiques, l'àrea de Gallecs durant els darrers vint anys ha experimentat una innegable millora amb la neteja de bosc, arranament dels camins, eradicació parcial d'àrees d'activitats marginals (prostitució i delinqüència) i un inici d'ordenació sostinguda de l'equilibri rural, forestal i de lleure; tot i el

conflicte entre administracions i col·lectius socials. A més, estic convençut que aquesta especulació urbanística defensada per l'Administració autonòmica, basada en normes preconstitucionals, no ens ha permès, com a ciutadans de Mollet del Vallès, aprofitar les possibilitats culturals, agrícoles, ecològiques i de lleure que, durant més de dos decennis, es podien haver desenvolupat a Gallecs.

MONOGRÀFIC

Retalls del segle XX de Mollet del Vallès

Presentació

El present monogràfic aplega cinc articles que amplien el coneixement sobre els darrers cent anys de la història de Mollet. El segle XX ha estat el període de la història que més ha transformat la localitat. En el seu decurs la població ha deixat de ser un petit poble per esdevenir una ciutat. En els darrers cent anys ha multiplicat diverses vegades el nombre d'habitants i ha patit importants transformacions urbanístiques. També en els darrers cent anys s'han produït fets destacats en la vida econòmica, política i social de la localitat que han influït molt en la convivència i encara perduren a la memòria de molts molletans; altres fets, en canvi, tot i haver tingut una rellevància important, són encara poc coneguts.

El present número és, potser, una bona oportunitat per publicar un monogràfic com aquest, quan s'apropa l'acabament del segle. La idea és oferir al lector noves aportacions que complementin el que ja es coneix, sense ambicionar fer una edició exhaustiva de la història del segle XX a Mollet. Es tracta d'oferir uns retalls, unes col.laboracions parcials però valuoses, que aprofundeixin en temes concrets o proposin noves visions de moments destacats. Per tant, el plantejament del present monogràfic fa que s'obri la possibilitat d'una segona part en el futur.

El monogràfic recull un primer article sobre Mollet a començaments de segle; una època que coneixem a través de la personalitat de Vicenç Plantada, cronista immillorable d'un període de transició. El segon article ens aporta dades sobre un període poc conegut, la dècada dels anys vint, que coincideix amb els moments posteriors a l'acabament de la Gran Guerra i amb la dictadura de Primo de Rivera. El tercer article ens ofereix un complet estudi sobre la participació dels soldats de Mollet a la Guerra Civil. El quart article també té com a tema la Guerra Civil: es tracta del resum del treball que va obtenir la Beca Juvenil «Vicenç Plantada» d'enguany, que versa sobre el període de la Guerra. El període de la Segona República i de la Guerra Civil,

tan convuls i traumàtic, ha estat motiu d'estudis anteriors i és una de les èpoques que més interès genera. Les properes publicacions dels treballs sobre la Segona República i la Guerra Civil (segona beca Vicenç Plantada), i sobre l'alcalde Fortuny, permetran tenir una visió més completa i rigorosa del període. Finalment, tanca el monogràfic una entrevista al Senyor Moretó, que ha viscut de primera mà els canvis que s'han produït al llarg del segle.

Queden pendants altres temes per tractar. Potser seran publicats en altres llocs i en altres circumstàncies. També queda la possibilitat de tornar a fer un altre monogràfic que aportí més coneixements sobre el passat més immediat, el segle XX. Una centúria de canvis importants, tant a la resta del món com a Mollet mateix; cent anys que esgoten els seus darrers mesos i que el present monogràfic vol ajudar a recordar.

Jaume Vilaginés

Mollet del Vallès a començament del segle XX

per Ferran Pérez

Filòleg i historiador

ot just iniciat el segle XX, l'abril de 1900, un dels personatges més il·lustres que ha donat Mollet del Vallès, Vicenç Plantada i Fonolleda, va escriure les següents frases en una de les seves cròniques al diari *La Renaixensa* de Barcelona:

"Lo poble es va convertint d'agricultor a industrial, doncs entre el vapor¹, sederia, pelleria, fàbrica de serrar i la farinera que ve amb sa força s'ocupen passat de tres-centes persones. Els udols dels llops de l'any 40 d'aquest segle² s'han transformat en udols de sirenes. ¡I per aquí hi ha persones que es tenen per instruïdes que sostenen que lo que ara veuen i toquen ha de durar sempre!"³

Aquestes paraules del mestre i veterinari molletà són, realment, profètiques. Vicenç Plantada, amb la sagacitat que el caracteritzava, va intuir la profunda transformació que viuria Mollet del Vallès durant el segle XX. El seu pressentiment es basava, però, en l'observació i percepció d'una sèrie de canvis que havia patit Mollet i la resta de Catalunya a partir de la segona meitat del segle XIX. Analitzem-los.

LA INDUSTRIALITZACIÓ D'UN POBLE DE PAGESOS I ARTESANS

En primer lloc, Plantada esmenta l'existència de diverses fàbriques instal·lades al terme municipal de Mollet, les quals esdevindran símbol del Mollet industrial durant bona part del segle XX. Ens referim a la sederia Can Fàbregas, fundada el 1898; a la pelleria Teneria Moderna Franco-Española, el 1897; i a la farinera i la serradora dels germans Moretó, creada aquesta última el 1891. La industrialització de Mollet va continuar durant el primer terç del segle XX, afavorida per la

Personal de la Pelleria

proximitat del riu Besòs, que proporcionava aigua a les indústries tèxtils⁴, i per les vies del ferrocarril, que facilitaven el transport de mercaderies. El mateix Vicenç Plantada va adonar-se d'aquestes bones condicions per al desenvolupament industrial i, veient en la industrialització un dels camins vers el progrés, el 1891 animava a la instal·lació de fàbriques al terme molletà:

*"Varias veces ho he escrito: si muchos que quieren establecer edificios fabriles o industriales se ficsessin que aquí Mollet l'aigua es molt soma y abundant, los terrenos no molt cars y la facilitat dels transports ab los ferrocarrils que hi passen, vindrian á emplear-hi los capitales."*⁵

Tot i així, el pes de l'agricultura va continuar sent força important en el Mollet d'aquella època. Els principals conreus eren la vinya, el blat, el blat de moro, el cànem i les mongetes⁶. De la bona qualitat d'aquests productes agrícoles en donen fe els premis obtinguts per l'estand amb productes agrícoles de l'Agrupació Catalanista de Mollet a l'Exposició Universal de París de l'any 1900. Aquest estand va ser sol·licitat pel ministre espanyol d'Agricultura, a fi de dur-lo al Museu Exposició de Madrid, i també pel "The Philadelphia Commercial Museum" dels Estats Units⁷.

Cal destacar en aquest apartat les màquines de batre i de bregar cànem de Can Mulà. Aquests ginys van ser introduïts pel propietari Frederic Ros⁸ i van centralitzar bona part de la producció agrícola de la comarca. Ros, una de les figures més destacades del Mollet de principis del segle XX, va ocupar diversos càrrecs, com el de secretari de l'Associació de Propietaris del Vallès i president de la Junta d'Aigües

del riu Mogent i d'afluents del riu Besòs. També va ser alcalde i regidor de l'Ajuntament molletà i va participar en els projectes urbanístics que transformaren Mollet: la urbanització del carrer Berenguer III, l'edificació de l'Ateneu i l'escola de les Monges⁹.

Vicenç Plantada també protagonitzà, fins a la data de la seva mort l'any 1913, diverses temptatives per introduir millores en el camp de l'agricultura. Les primeres proves amb els canons per desfer els núvols que provocaven pedregades les dugué a terme el 1901, durant la Festa Major d'estiu. El darrer intent per sensibilitzar la població molletana en la lluita contra els fenòmens atmosfèrics va tenir lloc el 1911, quan Plantada va fer una dissertació a l'edifici de l'Ajuntament presidida per l'alcalde Francesc Coll¹⁰.

El carrer Berenguer III o de l'Estació va esdevenir un dels principals eixos de Mollet del Vallès perquè, a través d'ell, s'accedia a la zona industrialitzada i a l'estació del ferrocarril de la línia Barcelona- Girona- França. A més, la construcció del pont sobre el riu Besòs l'havia convertit en lloc de pas obligat per anar a les poblacions de l'altra banda del riu, és a dir, Sant Fost i Martorelles. L'altre eix important des del punt de vista econòmic i social era el carrer de Jaume I, a la carretera de Barcelona a Ribes¹¹.

Carrer Berenguer III

LA VIDA POLÍTICA I SOCIAL ENTRE 1900 I 1910

Des de mitjan segle XIX, la participació en la política local i estatal estava regida pel sufragi censitari, és a dir, que en les eleccions només podien votar els contribuents més rics. L'Ajuntament no feia grans inversions, ja que la seva màxima preocupació era no apujar els impostos. Tots els indicis fan pensar que quan Frederic Ros va arribar a l'alcaldia molletana el 1906, aquesta tendència es va invertir perquè, com ja hem comentat abans, aquest propietari i advocat va promoure diverses millores¹². Els regidors molletans estaven vinculats als partits monàrquics i republicans, tot i que els catalanistes també exerciren, d'una forma o una altra, la seva influència.

En aquells anys no van manca les polèmiques entre els polítics locals. Així, cal destacar els enfrontaments entre Frederic Ros i Joan Santamaria. Santamaria, vinculat al Centre Catalanista de Mollet, havia dirigit el Cor Parroquial, el cor de l'Agrupació Catalanista i el de la societat "La Pau" i va col·laborar amb *La Veu del Vallès*, de Granollers. Va ser processat i empresonat arran d'uns versos de caràcter catalanista publicats en aquest periòdic l'any 1899¹³. L'altre fet destacable van ser els plets entre l'alcalde Ros i el secretari de l'Ajuntament, acusat de greus irregularitats que van ser comentades fins i tot en la premsa barcelonina¹⁴.

Un altre dels protagonistes de la política molletana fou, indubtablement, Vicenç Plantada i Fonolleda, que fundà i presidí el Centre Català de Mollet de 1896 a 1907. Aquesta entitat tingué una gran influència en la vida social i política de Mollet, ja que va promoure molts actes i va organitzar conferències i xerrades culturals i polítiques a la seva seu social, on també hi havia una biblioteca i un cafè¹⁵. Podem destacar, per exemple, la participació dels catalanistes de Mollet en la presa de possessió per part de la Unió Catalanista¹⁶ del simbòlic Pi de les Tres Branques, a Campllonch (Berguedà), l'any 1904.¹⁷ Com a fet curiós de l'agitació política d'aquella època, cal esmentar una gran concentració de republicans de la comarca (uns 2000 segons diuen les cròniques) en una pineda situada prop del riu Besòs, la qual tingué lloc el maig de 1906. Aquell mateix any es va celebrar un homenatge a Solidaritat Catalana¹⁸.

El 1909, els fets de la Setmana Tràgica a Barcelona van tenir la seva repercussió a Mollet, on un grup de revoltats van obligar l'alcalde a tornar els diners d'unes multes, entre altres coses. Extingida la revolta, uns quants molletans van ser empresonats a Granollers.¹⁹

Pel que fa a l'ensenyament, Mollet del Vallès tenia dues escoles públiques (una de nens i una altra de nenes) i diverses de privades, que escolaritzaven una població infantil que, normalment, començava a treballar de molt jove. L'absentisme escolar era un problema força important i per això s'adoptaren diverses mesures per combatre'l, com, per exemple, premiar els pares perquè els seus fills anessin a l'escola²⁰. Per controlar el bon funcionament de l'ensenyament existia una Junta Local de Primer Ensenyament, formada per autoritats municipals i per diversos mestres públics i privats. Aquesta junta presidia els exàmens de final de curs, que tenien lloc el 24 de juny, festivitat de Sant Joan. Cal destacar que el 1904 s'instal·là a Mollet una congregació religiosa dedicada a l'ensenyament, les monges de Sant Josep de Cluny²¹.

Els principals costums populars de caire religiós o tradicional van mantenir-se durant la primera dècada del segle XX. Entre les celebracions populars podem esmentar les festes majors de Sant Vicenç i d'agost, amb balls d'envelat amb orquestra per als adults, i cavallets i joguines per als infants, el ball de gitanes durant el Carnestoltes, els balls de saló els diumenges... Cal remarcar la celebració de Sant Joan, amb la crema de fogueres i el consum de coques ensucrades i vi blanc. Val la pena reproduir el fragment d'una crònica de Plantada, publicada el 1906, en què ens descriu com es vivia aquesta festivitat a Mollet del Vallès:

"Tocades les nou de la vetlla de Sant Joan, l'Agrupació Catalanista encengué 'l foch de la Festa Nacional Catalana en el turó de la Pedra Salvadora, ahont hi ha una pedra plana d'un dolmen (...) El soci Vicens Plantada explicá la tradició de dita pedra que agradá molt.

Escut de l'Agrupació
Catalanista de Mollet

*Des de allí vegérem molts fochs; ens feren fixar l'atenció el que hi havia al turó anomenat Pí Candeler, que creguérem era dels catalanistes de Badalona; un altre al cim del Puig de la Creu, que corresponia als de Castellar del Vallès y cohets que sovintejaven en la cordillera del Tibidabo, que serien dels de Barcelona."*²²

Pel que fa a les festes religioses, tenien un gran ressò les de Tots Sants, Santa Llúcia, Nadal, la festa patronal de Sant Vicenç, la benedicció dels animals per Sant Antoni Abat, durant la qual també es venien coques ensucrades i es feien curses a la carretera de Ribes, els oficis religiosos de Setmana Santa, les caramelles i la processó del Corpus Cristi. La parròquia comptava amb un cor, igual que la Societat "La Pau" i, durant molt poc temps, l'Agrupació Catalanista.

Gràcies a l'esforç d'uns quants molletans la localitat va aprendre a estimar el seu passat històric i a valorar les seves tradicions. Una prova d'això la tenim en el fet que, el 1906, Plantada va demanar durant una xerrada al teatre de la societat "La Pau", que cinc carrers de Mollet portessin el nom de cinc personatges relacionats, directament o indirecta, amb la història de la localitat: Pere Ramon, Sant Oleguer²³, Berenguer III el Gran²⁴, Gaietà Ventalló i Pere Falguera²⁵.

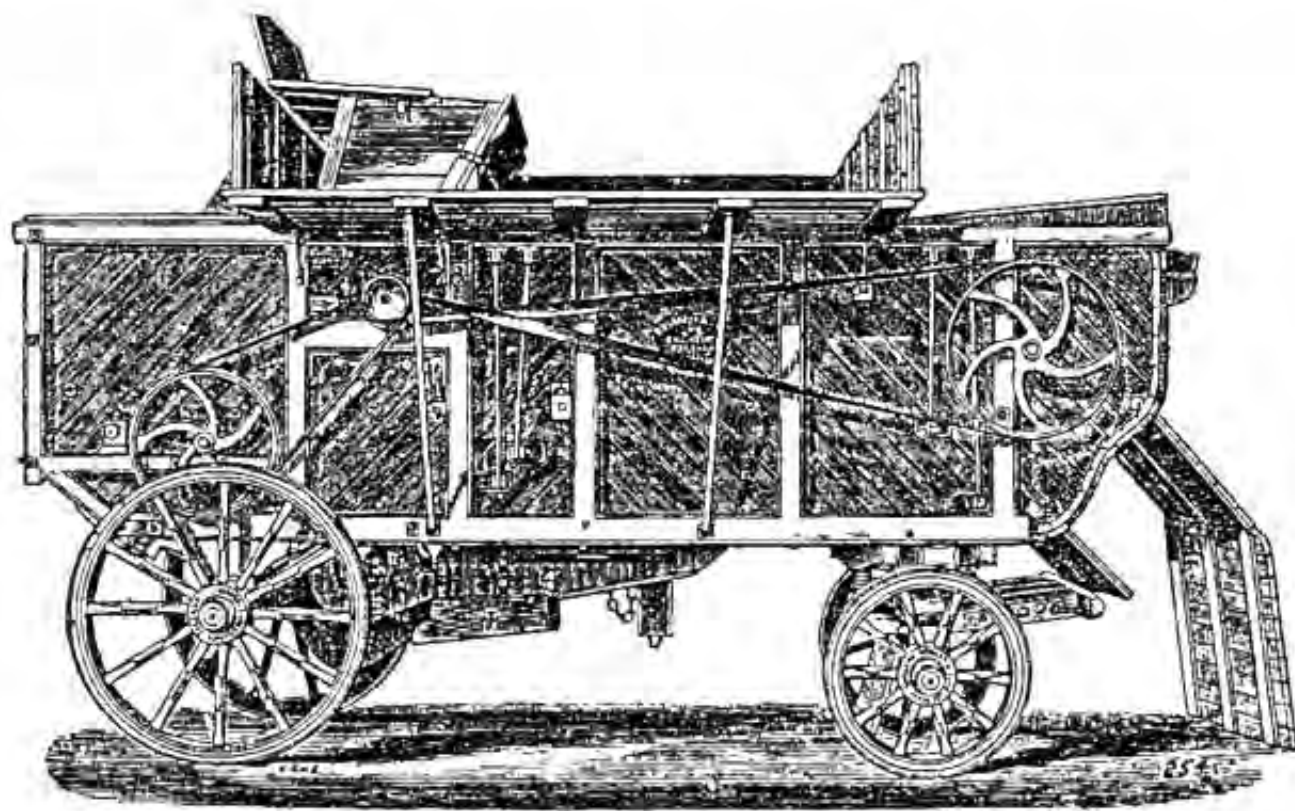

Mercat, Plaça de la Constitució (Prat de la Riba) i Ajuntament a la dreta (1900).

EL MOLLET QUE ES DEIXAVA ENRERA AMB EL NOU SEGLE

Tot i la pervivència d'aquests costums, el pas dels anys i els canvis econòmics i socials van provocar-ne la desaparició de molts altres, tal com el mateix Vicenç Plantada estava constatant. Per exemple, el 1903 va morir l'últim gaiter de Mollet, el pagès Vicenç Roca i Riguillo, que acompanyava amb la música del seu sac de gemecs les ballades a les eres, el ball de gitanes i les caramelles²⁶. En "*Costums populars que s'han perdut*" el mestre i veterinari molletà va fer una exhaustiva relació dels jocs infantils i costums que ja havien deixat de fer-se. Entre els primers hi ha la Serravella, la Santa Creu o el Tio Fresco; entre els costums desapareguts tenim anar amb capa o gambeto als enterraments, funerals i bateigs, fer les cases de tàpia, plantar *maigs*²⁷ a la plaça el dia de la festa del Roser, embarrar el dia dels Innocents²⁸, anar els sastres i els barbers per les cases, castigar els alumnes indisciplinats col·locant-los orelles de burro i posant-los al balcó de l'estudi perquè tothom els veiés, penjar hòsties de colors amb fils als rams d'eura que es posaven davant l'altar major de l'església...²⁹

Per acabar, tornarem al fragment de la crònica amb què començàvem l'article i ens fixarem en la frase que diu "*Els udols dels llops de l'any 40 d'aquest segle s'han transformat en udols de sirenes.*" Vicenç Plantada considera l'any 1840 com un punt d'inflexió en la transformació del paisatge del Baix Vallès i, efectivament, hi ha motius per pensar que tenia raó. La causa d'aquesta afirmació la tenim en la tala generalitzada dels boscos de la contrada, efectuada quan, arran

El 1903 es va instal·lar a Mollet la primera màquina de batre

de la desamortització de Mendizábal el 1836, els boscos propietat de la cartoixa de Montalegre (Tiana) i altres senyories passaren a mans privades. Aquesta important alteració mediambiental va accelerar la desaparició del llop i del porc senglar en aquestes contrades. Plantada fa una magnífica descripció d'aquests canvis en la introducció al seu article *Mamíferos del Vallés*, publicat a Barcelona el 1882:

"L'any 1840 los boscos y vernedas del Vallés presentavan molt diferent aspecte que avuy en dia. En aquells, las estepas, gatasas y romanins, de més de vuyt pams d'alsada, eran tan atapahits que ab prou feynas los llops hi podian passar; y en las segonas, pobladas de groixuts y alts pollanchs, albas, olms y altres arbres, los verdissars, euras y ridoltas s'enfilavan pe'ls tronchs y ho vestian tot de verdor y hermosura. Abundavan los mamíferos, aucells y reptils; en los xaragalls, torrents, ciquías, gorchs y rius no hi faltava may l'aygua y sempre s'hi veyia bellugadissa de granotas, anguilas y altres peixos.

*Avuy, quan s'explica tot aixó als noys de la comarca, quedan tant parats que no sembla sinó que se'ls parle de terras molt llunyanas. Y es per lo gran cambi que tot ha sufert. Despullats los boscos, la antigua abundancia de animals, principalment los selvatges, tendeix á disminuir rápidamente."*³⁰

Vicenç Plantada afirma en aquesta mateix article que cap al 1860 encara hi havia algun llop i que els esquirols van ser arraconats al nord i nord-est de la comarca, a causa, també, de la tala dels boscos.

Ens hem volgut fixar en aquests aspectes a fi de parlar de tot allò que va anar desapareixent en una societat rural, la molletana, que avançava inexorablement cap a la industrialització. El mestre i veterinari molletà, tot i ser partidari del progrés, va descriure amb nostàlgia els antics costums que estaven desapareixent, en un darrer intent, potser, d'assegurar-ne la supervivència.

Notes

1. Es refereix, probablement, a la indústria tèxtil de Claudi Arañó que funcionava amb vapor a partir del 1860, aproximadament. Diversos autors, *Moledo-Mollet, 993-1993*, pàg. 86, Ajuntament de Mollet del Vallès, 1993.
2. Es refereix al segle XIX i la data, per tant, és 1840.
3. *La Renaixença, diari de Catalunya*, 16 d'abril de 1900 (reproduïda en *Obres completes de Vicenç Plantada, volum I: Cròniques i articles en La Renaixença*, a cura de Ferran Pérez i Gómez).
4. Les indústries tèxtils s'havien començat a instal·lar a partir de 1861, amb l'empresa de Francesc Mateo.
5. *La Renaixença, diari de Catalunya*, 17 d'abril de 1891; idem.
6. Diversos autors, *Moledo-Mollet, 993-1993*, pàg. 104, Ajuntament de Mollet del Vallès, 1993.
7. *La Renaixença, diari de Catalunya*, 16 de novembre de 1900; idem.
8. La primera reunió informativa en què Frederic Ros va propugnar-ne la instal·lació va tenir lloc el 14 de desembre de 1902, a l'era de la casa Lledó. Les màquines van començar a funcionar la segona setmana de juliol de 1903. *La Renaixença, diari de Catalunya*, 21 de desembre de 1902 i 18 de juliol de 1903 (reproduïdes en *Obres completes de Vicenç Plantada, volum I: Cròniques i articles en La Renaixença*, a cura de Ferran Pérez i Gómez).
9. Diversos autors, *Moledo-Mollet, 993-1993*, pàg. 110, Ajuntament de Mollet del Vallès, 1993.
10. "Vicenç Plantada, veterinari i científic", pàg. 30, dins *Obres completes de Vicenç Plantada, volum I. Cròniques i articles en La Renaixença*, a cura de Ferran Pérez i Gómez.
11. Diversos autors, *Moledo-Mollet, 993-1993*, pàgs. 103-104, Ajuntament de Mollet del Vallès, 1993.
12. Diversos autors, *Moledo-Mollet, 993-1993*, pàg. 116, Ajuntament de Mollet del Vallès, 1993.
13. *La Renaixença, diari de Catalunya*, 4 d'octubre i 8 de novembre de 1899 (reproduïda en *Obres completes de Vicenç Plantada, volum I: Cròniques i articles en La Renaixença*, a cura de Ferran Pérez i Gómez).
14. Especialment en *La Veu de Catalunya*, de la qual era col·laborador Vicenç Plantada.
15. "Vicenç Plantada, polític catalanista", dins *Obres completes de Vicenç Plantada, volum I: Cròniques i articles en La Renaixença*, pàgs. 50 i 51, a cura de Ferran Pérez i Gómez.
16. La Unió Catalanista era una federació d'entitats culturals i polítiques vinculades al catalanisme i que editava el diari *La Renaixença*, el qual tingué força pes en la Catalunya de finals del segle XIX i principis del XX.
17. "Vicenç Plantada, polític catalanista", dins *Obres completes de Vicenç Plantada, volum I: Cròniques i articles en La Renaixença*, pàg. 51, a cura de Ferran Pérez i Gómez.
18. "Cròniques en La Veu de Catalunya", pàg. 179, dins *Obres completes de Vicenç Plantada, volum II. Monografies i altres escrits*, a cura de Ferran Pérez i Gómez.
19. Diversos autors, *Moledo-Mollet, 993-1993*, pàg. 117, Ajuntament de Mollet del Vallès, 1993.
20. Diversos autors, *Moledo-Mollet, 993-1993*, pàg. 113, Ajuntament de Mollet del Vallès, 1993.
21. Crònica del 19 de juny de 1904 en *La Renaixença*, pàg. 229 dins *Obres completes de Vicenç Plantada, volum I. Cròniques i articles en La Renaixença*, a cura de Ferran Pérez i Gómez.
22. Crònica del 5 de juliol de 1906 en *La Veu de Catalunya*; pàg. 181 dins *Obres completes de Vicenç Plantada, volum II. Monografies i altres escrits*, a cura de Ferran Pérez i Gómez.

23. Pere Ramon i el seu germà Berenguer van protagonitzar, el 1122, un enfrontament amb el bisbat de Barcelona, en apoderar-se de béns de la parròquia de Mollet i maltractar el rector de la mateixa. Aquest conflicte es va resoldre amb el retorn al bisbe de Barcelona, Sant Oleguer, de les propietats usurpades.
24. Berenguer III, anomenat el Gran, va ser comte de Barcelona entre 1093 i 1131. L'any 1893 les seves despulles van ser dipositades al monestir de Ripoll enmig de l'entusiasme de bona part de la població catalana, que encara tenia fresca en la memòria la Renaixença. El tren que duia les seves despulles es va aturar a Mollet l'11 de juny de 1893, on van ser homenatjades per les autoritats civils i eclesiàstiques. Se'n parla en la crònica del 12 de juny de 1893 reproduïda en la pàg. 138 dins les *Obres completes de Vicenç Plantada, volum I: Cròniques i articles en La Renaixença*, a cura de Ferran Pérez i Gómez.
25. Gaetà Ventalló i Pere Falguera foren dos molletans que van lluitar com a guerrillers contra les tropes napoleòniques durant la Guerra del Francès o de la Independència, entre 1808 i 1812.
26. Crònica del 4 de febrer de 1903 reproduïda en la pàg. 224 de les *Obres completes de Vicenç Plantada, volum I. Cròniques i articles en La Renaixença*, a cura de Ferran Pérez i Gómez.
27. *El maig o arbre de maig* era un arbre adornat amb flors, fruites i altres coses, que es posava durant el mes de maig en algun lloc públic, i al voltant del qual es feien balls, festes, etc.
28. Curiós costum que consistia a anar l'administrador de Sant Joan i dos joves amb una cadira on, a canvi d'una almoïna, feien seure una persona determinada a la qual passejaven pels carrers essent la riota de tothom.
29. "Butlletí del Centre Excursionist de Catalunya" dins *Obres completes de Vicenç Plantada, volum II. Monografies i altres escrits*, pàgs. 119-135, a cura de Ferran Pérez i Gómez.
30. De "Mamíferos del Vallès", pàg. 102, *Obres completes de Vicenç Plantada, volum II. Monografies i altres escrits i articles*, a cura de Ferran Pérez i Gómez.

Mollet del Vallès als anys vint

per Maria Dolors Bernal, Joan Corbalán i Antoni Lardín

Historiadors

Instabilitat seria la paraula que definiria els primers anys de la dècada dels vint a l'estat espanyol, fruit del sistema polític de la Restauració cada vegada menys representatiu i més corrupte, de l'interminable conflicte del Marroc que deixava en evidència el potencial militar de l'estat i que provocava malestar social degut a la continua demanda de quintes, del catalanisme polític en ascens, de la constant i progressivament més violenta conflictivitat social amb especial incidència a Catalunya i, per últim, de la crisi en la que cau la indústria catalana després d'haver desaprofitat l'oportunitat comercial que la neutralitat de l'estat espanyol a la Primera Guerra Mundial i la conjuntura de la postguerra li oferien. Davant d'aquest panorama el que calia era modernitzar el país, restaurar l'ordre públic i acabar amb la guerra del Marroc. Amb aquests tres objectius i el recolzament de la majoria dels grups socials s'afavorí el cop d'estat de setembre de 1923 i la implantació de la dictadura militar de Miguel Primo de Rivera fins el 1930. Un cop la dictadura va deixar de ser útil als sectors polítics i socials que li donaven suport (la corona, l'exèrcit i la burgesia), i davant la seva manca de capacitat per crear una base social pròpia, la dictadura cau. A partir de gener de 1930 es va intentar un projecte de transició de la dictadura a un règim constitucional basat en la recuperació de la constitució de Cánovas del Castillo, de 1876, conegut popularment com la «dictatova» en contraposició a la dictadura de Primo de Rivera. Un període de transició políticament intens que quedà paralitzat per la ruptura democràtica que van suposar els resultats a les eleccions municipals de l'abril de 1931.

ELS ÚLTIMS ANYS DE LA RESTAURACIÓ. 1917-1923

El fet que l'Estat espanyol es declarés neutral a la Primer Guerra Mundial no va significar que Espanya quedés aïllada de les derivacions

de la guerra, és més, aquestes van provocar l'agreujament dels propis problemes interns. Entre el 1917 i el 1919, les manifestacions que es produïren, tot i ser de caràcter divers, tenien un objectiu comú: oposar-se al sistema de la Restauració i canviar l'estructura de l'estat, i a l'estiu de 1917 van coincidir l'Assemblea de Parlamentaris, la vaga general i les juntes militars. D'una banda els parlamentaris catalans, liderats per la Lliga Regionalista i posteriorment amb la participació dels diputats republicans i socialistes de Madrid, van formar l'Assemblea de Parlamentaris, que comptà amb l'adhesió de l'Ajuntament de Barcelona i la Diputació, amb l'objectiu de reformar el sistema de la Restauració per donar pas a una govern de concentració que iniciés un procés constitucional convocant eleccions a Corts i exigint l'autonomia de Catalunya. Amb uns objectius polítics aproximats als de l'Assemblea, als que s'havia de sumar les qüestions laborals, la UGT i la CNT decreten conjuntament una vaga general, encara que amb poca coordinació tant pel que fa als plantejaments com a les actuacions, que en cinc dies a Catalunya provoca trenta-set morts i desenes de ferits i de detinguts. En aquesta situació la gran incògnita era l'actuació de l'exèrcit, que podia fer decantar la balança o bé a favor del govern o bé a favor del bloc opositor. L'Assemblea de Parlamentaris tot i no oposar-se formalment a la vaga general tampoc la va recolzar obertament. Durant aquests anys l'exèrcit s'havia organitzat en juntes militars que funcionaven com a sindicats de l'oficialitat, amb la pretensió de pressionar el govern per millorar el seu nivell de vida i perquè modifiqués els criteris d'ascensos d'escalas tancades, permetent l'ascens per mèrits i no basant-se únicament en criteris d'antiguitat. Com dèiem, la incògnita era saber si l'exèrcit donaria suport als sectors opositors o bé si es mantindria fidel a un govern amb el que també estava en desacord. Finalment, l'exèrcit va intervenir en la repressió de la vaga i, una vegada obtingudes part de les seves demandes, també va actuar contra els parlamentaris. Així, a més de fer evident el divorci existent entre les classes populars i els polítics amb l'exèrcit, aquest reafirmava el seu paper en l'estructura de l'estat.

La confluència, en els tres mesos de l'estiu de 1917, de l'Assemblea de Parlamentaris, la vaga general i les juntes militars va alertar al govern i al rei Alfons XIII. En aquest primer avís, els adversaris van quedar neutralitzats amb l'augment del desprestigi social i polític de l'exèrcit, la radicalització del moviment obrer i l'aïllament de la burgesia que optà per salvaguardar els interessos de classe per sobre dels principis regionalistes. Una conjuntura similar es va produir el 1919 quan en plena campanya autonomista, esclata un nou conflicte social. Francesc

Cambó i la Lliga, després d'abandonar la Cambra de Madrid per l'hostilitat creada al voltant de les bases per l'autonomia de Catalunya, i de pronunciar les paraules: «*I en aquesta situació jo us dic: per nosaltres, Monarquia? República? Catalunya! Catalunya ha lluitat prou vegades per altri perquè no hagi arribat l'hora de lluitar per ella mateixa*», veuen com un nou conflicte social, aquesta vegada molt més radicalitzat, obliga a la burgesia i a la Lliga Regionalista a primar, un cop més, els interessos de classe i el control de l'orde públic per sobre dels interessos de Catalunya. Un temps abans Alcalá Zamora s'havia dirigit a Cambó en els següents termes: «*Su señoría pretende ser a la vez Bolívar de Catalunya y Bismarck de España. Son pretensiones contradictorias y es preciso que Su Señoría escoja entre una y otra*». I sembla ser que la burgesia catalana i la Lliga Regionalista tenien molt clara quina havia de ser la seva postura davant l'amenaça d'una possible revolució social.

El 1919 l'acomiadament de treballadors de la *Barcelona Traction Light and Power*, més coneguda com La Canadenca, que subministrava energia elèctrica a tot Catalunya, provocà l'inici de la vaga que en poc temps es va generalitzar. Aquest seria el primer enfrontament directe entre els obrers i la patronal, després del congrés de Sants celebrat al juny de 1918 per la CNT, el sindicat majoritari per sobre del CADCI i la UGT, on el viu record de l'experiència russa feia pensar en la possibilitat de portar a terme la revolució i on es va acordar la creació d'un sindicat únic d'indústria en substitució dels sindicats d'ofici, i prendre l'acció directa i apolítica com a forma d'actuació per solucionar els conflictes. Després d'un mes de vaga, els obrers aconsegueixen la promesa de l'alliberament de presos, l'augment dels salaris i la jornada de vuit hores, però la burgesia, recolzada pel capità general de Catalunya Milans del Bosch, recelosa per aquesta victòria obrera, no aconsegueix els acords, provocant una segona vaga general més radical que la primera, fins que l'amenaça del locaut patronal obliga els obrers a tornar a ocupar els seus llocs de treball.

A partir d'aquest moment es dibuixa el que serà la tònica general durant els primers anys de la dècada dels vint: una situació permanent d'estat d'excepció, la suspensió de les garanties constitucionals i una progressiva presència i actuació de l'exèrcit a la vida pública. Per la seva banda, els empresaris optaran pel locaut com a resposta al desordre social, i l'aparició del Sindicat Lliure suposarà l'aparició d'una policia paral·lela per augmentar i facilitar la repressió. La situació va més enllà del simple conflicte de classes, convertint-se en l'enfrontament

directe entre dues bandes armades, pistolerisme i terrorisme, entre la patronal i la CNT. És el temps de *Quan mataven pels carrers*, com molt bé cospa aquest títol de la novel·la de Joan Oller i Rabassa i evidencien les xifres, ja que entre el 1917 i el 1923 es poden comptabilitzar més de 800 atemptats (450 contra obrers, 208 contra empresaris i la resta contra policies) amb 246 morts, la major part d'ells obrers. La cohesió que durant aquests anys va presentar a Catalunya el bloc conservador (empresaris, militars, polítics i església) i que tant van utilitzar per lluitar contra el sindicalisme com per desafiar el govern de Madrid, no es donava a l'altre bloc, ni entre els sindicats obrers ni entre els diversos intents de crear un catalanisme d'esquerres capaç de contrarestar el conservadorisme de la Lliga, l'anticatalanisme de Lerroux i l'apoliticisme de la CNT.

A nivell municipal, Mollet no diferia de la resta de municipis on el bipartidisme de la Restauració entre liberals i conservadors era sinònim de caciquisme i clientelisme, procediments no exclusius dels partits del sistema sinó que també seran adoptats pels corrents catalanistes i republicans. El cas més paradigmàtic de Mollet és el de Frederic Ros Sallent, que disposava d'un gran poder que li va permetre exercir influència a la vida política municipal fins a mitjans dels anys vint, més enllà de la seva presència al consistori com alcalde (1906 -1909), primer tinent (1909 - 1910) o regidor (1914 - 1918), fins el punt que el 1916 es considera que l'irregular i precari estat financer de la hisenda municipal és causat pel fet que bona part dels regidors es deixaven influir per un «caciquillo», fent una clara referència a la persona de Ros Sallent i a la seva actuació, quan «la majoria d'iniciatives que es feien a Mollet comptaven amb la intervenció d'en Frederic Ros. Tenint en compte però, que (...) era considerat l'amo de mig poble, sovint en aquelles iniciatives hi coincidien interessos públics i privats»¹. Així no es difícil entendre com els interessos dels diferents cacics podien entrar en conflicte directe entre si i que això, juntament amb la competència i les diferents formes d'exercir els càrrecs, provoqués una enemistat suposadament política primer de Narcís Santamaria Viñals i després de Joan Serra Masachs amb Frederic Ros Sallent.

El sistema electoral d'aquests anys presenta moltes dificultats per poder determinar exactament les afiliacions polítiques dels membres del consistori. Sabem de l'existència de les agrupacions polítiques monàrquiques liberals (Círculo Liberal Dinástico Romanonista) i conservadores (Comité Conservador), i republicanes com la Fraternitat Republicana Radical, però des de 1915 semblen predominar clarament

els corrents catalanistes, sobretot de la Lliga Regionalista. De tota manera, a nivell municipal és molt difícil determinar la presència de partits polítics perquè no existeixen seus locals dels partits, sinó que l'únic que existeixen són grups d'afinitat, associacions o agrupacions adherides a unes determinades sigles de partits. En aquest període hi ha alcaldes de tarannà més conservador o més catalanista, però tots semblen moure's en la dinàmica de la Lliga, com sembla passar a la major part de pobles de Catalunya. Malgrat tot, existeixen picabaralles entre els diferents sectors polítics com ens mostra la impugnació de les eleccions municipals de 1918 i la suspensió del nou consistori presidit per Joan Morató Riera, propietari de la Farinera Morató, acusats de cometre coacció de vots, cosa que mesos després es desestima. Les acusacions entre consistoris i els favoritismes personals es mostren sobretot quan es tracta dels càrrecs municipals, com és el cas del secretari municipal i de l'agutzil i vigilant de l'escorxador municipal, càrrecs que van variant segons el signe del consistori i la confiança que els mereix la persona que els exerceix. Però aquestes acusacions també afecten als propis alcaldes, com en el cas de Ricard Canal Puigdomènech (1922-1923) que, quan els regidors de la minoria posen en qüestió la seva imparcialitat, ell respon: «*pidiendo a todos los señores concejales que dejen en la calle las luchas pasionales a fin de que en el consistorio solo salgan a relucir aquellas cuestiones que afecten a la buena marcha del gobierno municipal*»²

Una mostra molt clara del tarannà catalanista del que parlàvem la trobem en la convocatòria anual dels Jocs Florals, des de la creació de la Mancomunitat i fins a la dictadura de Primo de Rivera. Un altre exemple es dona entre el 1920 i el 1922, quan degut al creixement urbanístic que viu Mollet durant aquests anys i que es tradueix en el traçat i l'obertura de nous carrers, el consistori presidit per Joan Soler Riguillo va decidir donar noms de personatges molt significatius i en català als nous carrers. D'una banda hi ha el nom de persones amb una vinculació directa amb el poble, com és el cas de Vicenç Plantada i Fèlix Ferran; d'altra banda hi ha els que tenen un caràcter marcadament catalanista, i en són una mostra els casos d'Àngel Guimerà, Jacint Verdaguer, Francesc Rius i Taulet i Valentí Almirall. També hi ha una tendència més progressista que s'exemplifica en el cas del dirigent del Partit Republicà Democràtic Federal, Francesc Pi i Margall, i en el fet de donar a un important carrer el nom d'Avinguda de la Llibertat. Molts d'aquest carrers encara els podem trobar avui, d'altres després de la Guerra Civil van canviar de nom o van desaparèixer, però aquest fet ens permet veure que en el Mollet dels primers anys de la dècada dels

vint hi va haver la voluntat, des de l'Ajuntament, de reconèixer la tasca d'uns personatges i el valor d'unes idees.

Durant aquest període Mollet, tot i ser una població eminentment agrícola, viu durant tot el primer terç del segle XX un progressiu creixement demogràfic, urbanístic i industrial. Demogràficament, entre 1918-1919 es viu un augment de la mortalitat causat pels efectes de les tres onades de la pandèmia gripal que va tenir ressò a nivell mundial, arribant a superar el número total de morts causats per la Primera Guerra Mundial. De fet, a Mollet la preocupació pel tema sanitari és constant i es centra en la manca d'aigua potable i en el pas pel mig del poble del torrent Caganell, on hi desemboquen totes les aigües residuals, fent que el perill de contagi i d'epidèmies sempre estigués molt present. Però tot i les millores de proveïment d'aigua potable, la construcció de la xarxa de clavegueram i la canalització de les aigües, el 1923, després d'haver-se registrat alguns casos de verola, el regidor Rafael Fullerachs presenta un pla per prevenir el contagi que tracta, entre d'altres punts, de la importància de la canalització i control de les aigües, de l'estat de la via pública, tant per la neteja dels carrers com pels beneficis sanitaris que aportaven les llambordes, la necessitat de fer obres de millorament als edificis que albergaven les escoles i la construcció d'un pont sobre el Torrent Caganell.

Des de principis de segle el creixement urbanístic de Mollet es produïa a l'entorn del nucli urbà organitzat al voltant de l'església i l'ajuntament, que s'estenia amb algunes cases entorn les línies de ferrocarril i la carretera de Barcelona a Ribes. Les botigues, els comerços i els serveis es localitzaven en gran mesura als carrers del centre del poble i de l'estació, mentre que les indústries es situaven als afores seguint les principals vies de comunicació. Val a dir que durant aquests anys es porten a terme tot un seguit de construccions amb l'objectiu de permetre el creixement del poble i facilitar les comunicacions amb els pobles veïns: es construeix el pont sobre el riu Besòs, la qual cosa va permetre unir Mollet amb Martorelles i Sant Fost de Campsentelles; la carretera de Mollet a Gallecs, que va enllaçar amb la de Sabadell a Granollers; i la carretera de Mollet a Montmeló. Tot i que, com ja hem comentat, la majoria de la població de Mollet vivia del camp, cal destacar el progressiu creixement industrial que experimenta, perquè deixant de banda les grans indústries tèxtils, de la pell i les farineres, proliferen els tallers o fàbriques de petites i mitjanes dimensions dedicades a una gran varietat de productes. Un moment de destacat impuls en aquest procés de creixement de la indústria es dona arran

de la Primera Guerra Mundial. La declaració de neutralitat per part de l'estat espanyol a la guerra va fer que Espanya deixés de ser un país bàsicament importador i es convertís en un dels principals exportadors i subministradors de productes a la resta d'Europa. El resultat d'aquesta conjuntura va ser una enorme acumulació de capitals, la rapidíssima creació de grans fortunes i l'aparició de la inflació amb el consegüent augment dels preus, un augment considerable al que no es podia fer front amb el comparativament menor augment dels salaris. A Mollet la Teneria Moderna Franco-Española, com tantes altres indústries, va treballar per abastir el mercat europeu durant la guerra, obtenint uns beneficis espectaculars i excepcionals. Aquests beneficis anaven d'acord amb l'esforç de producció de la Pelleria, que si abans de la guerra tenia 400 treballadors, entre el 1914 i el 1918 es diu que va arribar a tenir 1.000 persones fent hores extres. Però els guanys generats no repercutien a tothom, així que els obrers van haver de declarar-se en vaga el 1916 per reivindicar un augment dels salaris. Després de cinc mesos de vaga, el conflicte es va acabar amb l'obtenció d'un cert increment salarial i l'establiment definitiu de la Guàrdia Civil, desplaçada a Mollet a causa de la vaga, en un edifici del carrer Berenguer III cedit per la pròpia empresa i que s'acabaria convertint en la Caserna.

Però aquest somni econòmic en el que s'havia convertit el conflicte bèl·lic per Espanya i especialment per Catalunya, acaba amb la fi de la guerra. Una vegada acabat el conflicte la indústria catalana entra en una profunda crisi, en mostrar-se poc competitiva i no tenir la capacitat suficient per adaptar-se als nous temps, ja fos perquè els grans beneficis obtinguts durant la guerra no es van reinvertir a la indústria sinó que es van encaminar vers articles de luxe improductius, o bé perquè es va produir una reconversió de les estructures industrials durant la postguerra en la qual la importància s'havia traslladat de les empreses tèxtils i de mitjanes dimensions a les siderúrgiques i de dimensions més grans. No obstant, fos quin fos el motiu determinant, la realitat és que no només es perden les exportacions sinó que es produeix una invasió de manufactures estrangeres a un preu més baix, en un moment de baixa capacitat de consum, de dispersió empresarial i d'inexistència d'una banca catalana que recolzés la modernització i reconversió de les empreses catalanes. Això, juntament amb la sobrevaloració de la pesseta en un moment d'acumulació de stocks i augment dels costos de producció causats per un tímid increment dels sous i la reducció de la jornada laboral, feu que la crisi afectés de forma generalitzada els tres sectors bàsics de la indústria catalana: el tèxtil, el metall i la construcció³. El cas de la Teneria no difereix de la resta i també entra

en una profunda crisi, però els guanys acumulats durant la guerra permeten la construcció del Tabaran, una cooperativa que inclou un economat amb moneda pròpia, on s'organitzen obres de teatre, cinema i activitats diverses, tot al servei dels treballadors de la Pelleria, inclusu un servei mèdic. Aquest interès de crear serveis per facilitar la vida als obrers des de la pròpia empresa pot estar molt relacionat amb l'intent de controlar la conflictivitat social que es genera a partir de 1919 a Catalunya. Així, l'abril de 1919 *La veu del Vallès* es fa ressò del que anomenen «*la repercussió a Mollet de la onada roja que amenaça tota Catalunya*», amb la vaga dels obrers de la fàbrica i del ram de la construcció que durà tres dies.

LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA

Una de les moltes conseqüències de la Primera Guerra Mundial és la profunda reestructuració territorial de l'est d'Europa, on la desaparició dels imperis alemany, austro-hongarès, rus i turc permet la reaparició o la creació de nous estats nacionals com Finlàndia, Estònia, Letònia, Lituània, Polònia, Txecoslovàquia, Hongria i Iugoslàvia. No obstant això, la desaparició dels imperis i de les seves dinasties autoritàries no significà l'èxit de les democràcies liberal-parlamentàries, sinó que la falta de pràctica democràtica i la crisi econòmica fa que molt aviat s'imposin novament règims autoritaris i dictatorials a bona part d'Europa: Lituània, Polònia, Hongria, Iugoslàvia, Grècia, Turquia... En aquesta llista també podríem incloure Espanya, però la implantació de la dictadura de Primo de Rivera respon més a causes internes (crisi de la Restauració, la delicada situació a Catalunya causada per l'obrerisme i el catalanisme, i el conflicte del Marroc) que a influències d'àmbit internacional, tot i que el règim de Primo de Rivera tindrà punts de contacte, sobretot, amb la Itàlia de Mussolini.

El cop d'estat de setembre de 1923 va comptar amb el recolzament de la majoria de sectors socials, —a excepció explícita dels nacionalistes radicals, els anarquistes, la CNT i el Partit Comunista—, que veien la intervenció militar i la figura de Primo de Rivera com l'antídote a la inestabilitat i la solució per modernitzar el país, restaurar l'ordre públic i acabar amb la guerra del Marroc, però només el consideraven una mesura d'urgència, de trànsit, no una solució a llarg termini com en la que finalment es va convertir, governant l'estat durant quasi vuit anys.

A Mollet la dictadura comença el dos d'octubre de 1923, amb la lectura del Real Decret del 13 de setembre segons el qual s'ordena la

dissolució de tots els ajuntaments de l'estat espanyol, ocupant els càrrecs de forma provisional els vocals de la Junta Municipal d'Associats: Josep Vila Tremens, Joan Camps Brunés, Enric Batlle Montlló, Felicià Guañabens Masriera, Salvador Llavina Costa, Antoni Camp, Ramon Calzada Paradell, Rafael Sans Molet i Carles Pujol Vallbona. Per tant, es dissol el consistori presidit per Ricard Canal Puigdomènech i el poder local queda en mans de la Junta Municipal formada per notables del poble i presidida per l'oficial de la Guàrdia Civil del partit de Sabadell. Aquests van escollir el nou consistori, nomenant a Joan Camps Brunés com alcalde i designant com a regidors diferents representants dels majors contribuents en concepte de contribució industrial, rústega i urbana. Durant els vuit anys que va durar la dictadura només hi va haver dos alcaldes a Mollet: Joan Camps Brunés i Joan Serra Masachs, encarregat i propietari de la Farinera Serra respectivament, fet que comporta que Joan Camps Brunés fos vist com «l'home de palla» de Serra Masachs.

Amb la Dictadura desapareix la vida política a tots els nivells, imposant com a partit únic la Unión Patriótica, un partit de notables sense base social, creat per aplegar-hi tots els sectors partidaris de la dictadura i de Primo, i prohibint l'activitat dels partits polítics i dels sindicats, a excepció del PSOE i de la UGT, ja que un dels objectius de la dictadura era tolerar els sectors més dòcils del moviment obrer per acabar amb els més radicals. També desapareixen les eleccions en tots els àmbits, essent escollits els alcaldes "a dit" pels governadors militars, militaritzant els càrrecs polítics i administratius més importants i depurant el funcionariat. Aquesta és la primera vegada que els militars arriben al poder a l'estat espanyol al segle XX, i la seva actuació sembla respondre més a la necessitat de fiscalitzar el canvi per aturar la desintegració del sistema polític de la Restauració, i com a reacció defensiva dels militars davant les amenaces als seus interessos corporatius, que a la necessitat de construir una societat nova⁴. La seva concepció castrense de l'estat i l'aplicació d'aquestes mesures encara es noten més a nivell municipal, ja que pel nou govern als ajuntaments únicament els corresponen funcions merament administratives i tècniques; això és, funcionar a base de decrets. Aquest concepte tan restrictiu de la vida política municipal s'uneix a la preocupació, per part de la dictadura, de substituir els vells cacics locals per altres afins i lleials a Primo, que d'aquesta manera s'assegurava el control del municipi a nivell polític, mentre que, a nivell administratiu, la depuració del funcionariat obtenia el mateix resultat. La importància d'assegurar-se la fidelitat dels municipis es demostra amb la promptitud amb que es redacta el "Estatuto Municipal" l'any

1924, que serveix per solucionar la qüestió del caciquisme i per regular qui pot i qui no pot manar a nivell local, amb tot un seguit d'estrictes reglamentacions que afecten al funcionariat. En aquest sentit, trobem que el 10 d'octubre de 1923 es tracta sobre les falsificacions d'actes municipals que es produeixen durant el període en què Josep Alsina Bonet va exercir de secretari municipal i, després de les corresponents indagacions, el consistori vota per unanimitat *«que su permanencia en el Ayuntamiento de Mollet es un peligro para la buena marcha moral y material del municipio»*, suspent-lo del càrrec. Però malgrat aquest acord, temps després torna a exercir de secretari municipal fins el 1929, quan demana la jubilació per tenir més de seixanta-set anys i l'Ajuntament reconeix, en el moment d'acomiar-lo, un *«vivo sentimiento de la corporación por verse privado de un funcionario honrado, inteligente y laborioso (...) que supo captar las simpatías y aprecio de todo el vecindario»*⁵.

El 20 de maig de 1924 es canvia el consistori per decret per adaptar-se als preceptes del "Estatuto Municipal", essent escollit alcalde Joan Serra Masachs, acompanyant-lo com a regidors: Josep Ferrándiz (oficinista de la Farinera Serra), Josep Ribas Falguera, Joan Soler Rigüillo, Quirze Gallart, Joan Manau, Josep Pedragosa, Pere Rota Padró, Pere Martí (encarregat de la Teneria) i Pau Pujol Pi, als que s'afegien els regidors corporatius nomenats pel Governador Civil: Pere Soldevila pel Montepio de Sant Vicenç, Rafael Palau pel de Sant Isidre i Vicenç Viñallonga pel de Sant Jaume, i posteriorment nomenà Joan Punsola en representació de la Teneria. Aquests últims, el 1929 passen de ser regidors corporatius a ser regidors directes. Salvant poques modificacions aquest consistori es mantindrà fins el febrer de 1930 i estarà compost majoritàriament per membres de la mitjana i petita burgesia, amb una important presència tant de persones de la confiança de Serra Masachs com de representants de la Teneria. La condició econòmica de Joan Serra Masachs, empresari i propietari de la Farinera Serra, li va permetre traslladar-se a viure Barcelona a partir de 1927 mantenint el seu negoci a Mollet. Tot i que el 1927 encara exercia d'alcalde, la decisió de marxar a viure a Barcelona li suposà un major reconeixement del seu prestigi social a la vila. A més, en el consistori comptava amb un fidel servidor i treballador de la Farinera Serra que exercia d'alcalde accidental en les seves absències: Josep Ferrándiz. Políticament el podem identificar tant com a monàrquic com a republicà de dretes. Se l'arribà a qualificar de lerrouxista pel seu oportunisme polític; però encara que aquesta qüestió no està molt clara, sí que podem afirmar que el seu mandat de sis anys, per sobre de tendències

ideològiques, quedà fortament personalitzat i que, en qüestions polítiques, destaca la seva rivalitat amb Frederic Ros Sallent. Fins i tot es diu que hi havia dos blocs de poder polític a Mollet: els amics de Frederic Ros i ens no amics de Ros aglutinats al voltant de Joan Serra Masachs. Aquesta rivalitat política es donà al llarg dels anys vint, encara que també podríem pensar que ve provocada per la contraposició d'interessos de dues personalitats molt influents al Mollet de l'època. El resultat de la seva rivalitat marca la pèrdua d'influència i de capacitat d'actuació dels vells cacics i l'entrada de nous models, ja que és precisament a mitjans de la dècada dels anys vint quan Frederic Ros Sallent desvia la seva atenció de la vida pública municipal per centrar-se a engegar negocis industrials particulars, deixant el camp lliure en els afers públics a Joan Serra Masachs.

Una de les particularitats de la dictadura serà la seva incapacitat per superar la sensació constant de provisionalitat, perquè tot i haver trencat la legalitat vigent, ni s'institucionalitzarà ni crearà una nova legalitat, simplement improvisarà sobre la marxa davant la manca d'un programa polític concret. Aquest fet es tradueix en l'aplicació de mesures contradictòries, irritants, singulars i arbitràries en tots els àmbits de la política: nacional, laboral, d'obres públiques i economia. En contra dels seus plantejaments inicials, que insinuaven un cert grau d'autonomia per Catalunya i que li van permetre obtenir el recolzament de la burgesia catalana, Primo de Rivera poc després del cop d'estat de setembre de 1923 comença a mostrar els seus criteris unitaristes i uniformistes respecte a la sobirania nacional, segons els quals es determinà perseguir el separatisme i qualsevol signe de catalanitat. Les mesures contra el català se centren en allunyar-lo dels àmbits públics i oficials, prohibint el seu ús a l'escola, a les prèdiques eclesiàstiques, en els llibres d'actes de les entitats... En canvi, es permeten tant els espectacles com les publicacions en català, aquestes últimes sotmeses únicament a la censura dels continguts. Un altre dels punts fonamentals d'aquesta política es el desmantellament de la Mancomunitat, primer desnaturalitzant-la i espanyolitzant-la i finalment, el 1925, retornant a la divisió administrativa provincial de Catalunya. Moltes entitats són clausurades, com l'Orfeó Català i el Futbol Club Barcelona, i les que es mantenen pateixen un procés de castellanització que arriba a afectar els rètols públics, la publicitat, els noms del pobles, els programes de festes... No tenim motiu per pensar que la situació a Mollet fos diferent encara que no disposem de dades referents a aquest tema; únicament cal apuntar que en aquest període la majoria d'entitats que es creen són de caràcter cultural. A destacar la Secció de Cantors (1925), l'agrupació

cultural «Art i Excursió» (1926), el Foment de la Sardana a la Marineta (1926) i la Societat Recreativa de l'Ateneu de Mollet (1929).

La política econòmica de Primo és potser el punt més controvertit de la seva actuació i es basa en l'aplicació de principis de nacionalisme econòmic, amb la creació d'empreses estatals i tendències monopolístiques. Són els anys de creació de la Telefònica i la Campsa. D'altra banda, en l'aspecte laboral les mesures se centren en la supressió de la llibertat sindical, el restabliment de l'ordre públic i l'inici d'una legislació social amb la intenció de captar el suport dels obrers. Aquest plantejament és totalment contradictori perquè, al mateix temps que es creen comitès paritaris per resoldre els problemes entre la patronal i els obrers de forma pacífica, es recolza clarament el Sindicat Lliure o groc i es tolera el PSOE i la UGT mentre es clausura la CNT i el CADCI i es persegueix els comunistes. Per tal de contrarestar la manca de llibertats en tots els aspectes, s'intenta mostrar una imatge de prosperitat econòmica més fictícia que real, a costa de mantenir una cotització excessivament elevada de la pesseta, sense una reforma del sistema tributari paral·lela, cosa que provoca una augment disparat del deute públic. També es porta a terme un pla d'obres públiques destinat a crear llocs de treball, que en bona mesura aprofita els plans previs de la Mancomunitat: construcció de la xarxa de carreteres, electrificació de molts trams de via, instal·lació de centrals elèctriques i control de la xarxa telefònica. El fet estrella d'aquesta política és l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929, que suposa l'augment d'indústries i de la demanda de mà d'obra, la urbanització de la muntanya de Montjuïc i d'altres zones de Barcelona, la construcció del metro i de tot un seguit d'equipaments i zones lúdiques, com el Poble Espanyol.

La població de Mollet des de principis de segle creix progressivament: el 1900 tenia 2.130 habitants; el 1910, 2.695; el 1920 comptava amb 3.752 i el 1930 amb 5.527. Aquest augment es produeix pel procés d'industrialització que es viu i per la proximitat a Barcelona, que fa que s'instal·lin a Mollet tant la immigració catalana com la provinent de la resta de l'estat. Aquest creixement demogràfic li permet obtenir el permís, l'any 1925, per passar de poble a vila al mateix temps que Granollers. Si comparem la matrícula industrial de 1920 amb la del 1929 podem comprovar com ha augmentat i s'ha diversificat el comerç, sobretot els establiments de comestibles, i alhora s'han mantingut els oficis, tot i que la riquesa de Mollet encara provenia en bona mesura del camp i de les grans indústries farineres, tèxtils i

pelletes. No obstant, la indústria catalana havia entrat en crisi durant els primers anys de la postguerra i a Mollet la crisi va afectar sobretot a la Pelleria que no sembla començar a superar aquesta situació fins el 1929 quan el Banc Urquijo Català en pren el control i el senyor Lacante torna a París. Dos anys abans la Pelleria havia rebut la visita del rei Alfons XIII a les seves instal·lacions, i també la fàbrica de Can Fàbregas. Aquest fet es produeix el 22 d'octubre de 1927, dins el recorregut previst en aquesta visita, a la qual l'ajuntament destinà 3.000 pessetes per cobrir les despeses generades pels actes i l'acollida del rei en la seva estada a Mollet.

Les realitzacions de l'Ajuntament de Mollet durant la dictadura resten molt clares des de bon començament: millorar les condicions higiènic-sanitàries del poble i millorar les comunicacions amb els pobles dels voltants, enllestir l'electrificació pública i privada, i la construcció d'uns nous edificis escolars. En el primer aspecte les realitzacions se centren en la construcció d'una passarel·la sobre el Torrent Caganell, acordar mesures per solucionar el problema de les deixalles al poble, continuar amb la construcció de la xarxa de clavegueram i assegurar l'abastament d'aigua potable per consum públic quan el 1925, i després de diversos enfonsaments en la nova mina construïda en el pou de la Riera Seca, es demana ajuda al pou de la Sínia de Can Pantiquet. La pavimentació, rectificació de rasants i renovació de les voreres dels carrers del centre de Mollet, la intenció de construir la carretera de Gallecs, l'aprovació del projecte de depuració de les aigües provinents del Besòs, el tancament de l'ampliació del cementiri i la monopolització del servei públic de pompes fúnebres i la conducció de cadàvers, realitzada amb l'empresa de Barcelona «La Victoria» per vint anys, també entren dintre d'aquest pla. Durant els darrers anys de la dècada es nota l'aplicació de la política de transports de Madrid, que potenciava les comunicacions per carretera en detriment de la línia de ferrocarril, cosa que va causar la crisi d'un dels mitjans de transport més significatius de Mollet: el Calderí. Així, el 1926 va aparèixer la línia d'autobusos Sagalés entre Mollet i Caldes, el 1928 es va electrificar la línia de ferrocarril entre Barcelona i Sant Joan de les Abadesses, causant la desaparició dels trens directes entre Barcelona i Caldes, i l'any següent es concedeix a l'empresa Sagalés la línia d'autobusos entre Barcelona i Caldes; tot plegat marcà l'inici de la decadència del Calderí que deixarà de funcionar oficialment el 1932. També, des de 1925, s'intenta solucionar la qüestió de l'enllumenat públic i privat amb la companyia Energía Eléctrica de Cataluña incloent la instal·lació d'una línia d'alta tensió a Gallecs, però

no és fins el 1927 quan s'acorden els termes definitius del subministrament públic i privat de llum i força motriu amb aquesta companyia, signant-se un contracte per set anys.

Des de 1923 es parla de la necessitat de construir uns edificis escolars que reunissin totes les condicions higièniques i pedagògiques adients en els terrenys dels hereus d'Antònia Canet, prop del Torrent Caganell. Aquest edifici aplegaria les Escoles Nacionals graduades amb una secció de nens i una altra de nenes, amb tres graus a cada secció. Cal destacar el fet molt rellevant que les escoles fossin graduades, ja que en aquells moments només un 8% de les escoles de tot Catalunya ho eren. L'agost de 1925 s'adjudica el concurs públic dels terrenys per construir l'edifici escolar a la Farinera Serra, per ser la proposta més beneficiosa i, el mes de setembre s'inauguren els Col·legis Nous, tal i com s'anomenaran i seran coneguts popularment. El 1927 es demana al Director General d'Ensenyament Primari que concedeixi a les escoles noves material didàctic: 1 màquina d'escriure, 18 pupitres per cada grau, 1 microscopi amb cent vint augments, 1 col·lecció de làmines de monuments artístics, una altra d'història natural i una caixa amb dotze col·leccions de vistes per l'aparell de projecció. A més dels Col·legis Nous durant aquest període hi havia un parvulari municipal i, des de finals de la dècada, un centre d'ensenyament públic unitari pels dos sexes a Gallecs. També s'arriben a registrar deu centres d'ensenyament primari privat, als que cal afegir una escola de religioses de Santa Maria de Lestonnac per a nenes. Pel curs 1928-29 es poden comptabilitzar un total de 596 nens i nenes matriculats: 221 nens i 110 nenes a l'escola graduada, 132 nens a l'Escola Emili Ninou, 43 nenes a l'Escola Carmela Arbussà i 90 infants al Parvulari de Rosenda Fullerachs.

Totes aquestes realitzacions, i sobretot els Col·legis Nous, van suposar una evident millora per la vila, però també va suposar una despesa molt considerable per les arques municipals. Per aquest motiu l'Ajuntament portà a terme un seguit de mesures encaminades a recuperar el nivell de l'erari municipal, com fou demanar una subvenció al Director General d'Ensenyament Primari, demanar un crèdit de 100.000 pessetes al Banco de Crédito Local de España, que es concretà el març de 1926, i finalment el 1928 s'acordà la venda de l'edifici de l'antiga casa consistorial situat al carrer Sant Oleguer que ja no s'utilitzava, amb l'objectiu de destinar els diners obtinguts a pagar el nou local destinat a dispensari municipal i a l'ampliació de l'actual Casa Consistorial.

Tot i que en els vuit anys de govern Primo de Rivera aconseguí la pau social i acaba amb el conflicte del Marroc, i que la dictadura no

utilitza explícitament la violència, els moviments d'oposició són continus. Ben aviat hi ha conspiracions que es produeixen des del mateix estament militar. Al marge també n'hi ha d'altres organitzades per anarquistes i nacionalistes catalans, però és justament a partir dels fets de Prats de Molló, el 1926, quan es marca el punt d'inflexió entre un moviment d'oposició de lluita armada liderat pels grups polítics de la primera etapa, amb una discrepància cívica, cultural i pacífica encapçalada pels intel·lectuals i recolzada per bona part de la societat, evidenciant la contraposició existent entre l'exèrcit i la societat civil. Concretament a Catalunya, la política anticatalanista de la dictadura provocà la radicalització de les postures i el desplaçament a l'esquerra del centre de gravetat polític i social: es passa d'un regionalisme moderat a una nacionalisme radical al crit de «Visca Macià, mori Cambó», i de l'acceptació de la monarquia a plantejaments republicans i autonomistes. D'aquesta manera és la pròpia dictadura la que dóna prestigi al catalanisme i augmenta els seus partidaris, acostant a plantejaments catalanistes certs sectors socials inicialment reticents, com la petita burgesia. L'actitud dels diferents partits davant la dictadura va variar segons el seu signe. Així, mentre la Lliga Regionalista i Acció Catalana prenen una actitud pacient amb la dictadura, els únics que reaccionen de forma contundent i planten cara a Primo de Rivera són els petits grups nacionalistes com Estat Català (el Complot del Garraf el 1925, i els fets de Prats de Molló el 1926). La persecució a la que es va veure sotmesa la CNT no va impedir que el 1927 es creés la Federació Anarquista Ibèrica a València i que, després de la caiguda de Primo de Rivera, la CNT reprengués la seva activitat normal. També en aquesta dècada es formen els dos grups que el 1930 s'uniran per formar el Bloc Obrer i Camperol. El 1924 sorgeix un comunisme català desvinculat del Partit Comunista Espanyol: la Federació Comunista Catalano-Balear; i el 1928 un grup de joves radicalitzats però sense experiència política prèvia, fortament influïts pel marxisme i l'experiència russa, formaran el Partit Comunista Català.

Des de 1922 a Mollet existeix el Centre Nacionalista que aplega els membres de la Lliga Regionalista, i de la seva escissió produïda el mateix any, Acció Catalana, que tenia la seva seu al carrer Berenguer III número 8 i que disposava d'un òrgan de premsa propi amb el nom de «Nostre Ideal». En aquest Centre s'hi aplegaven els sectors opositors a la dictadura més conservadors i moderats. El 1930, i només durant uns mesos, formaven part del Centre Catalanista la Lliga Regionalista, Acció Catalana i la seva escissió Acció Catalanista Republicana, traslladats al número 64 del mateix carrer. Poc a poc el Centre prenia

una tendència més republicana i d'esquerres, fins que la Lliga Regionalista traslladà el Centre Catalanista i el «Nostre Ideal» al carrer Jaume I número 98, i els dos altres partits van formar el Centre Catalanista Republicà publicant el periòdic «Lluita». Per la seva banda el moviment obrer, força paralitzat durant la dictadura, a partir de 1930 reprèn vivament la seva reorganització concentrat majoritàriament en la CNT. Així, l'octubre de 1931, es va celebrar a Mollet la Junta General de la CNT on van ser presentats els seus dirigents. També els pagesos i ramaders s'organitzaren per defensar els seus interessos. El 1922 es va crear la Unió de Rabassaires per tal d'aconseguir millores en els termes de contractes de conreu; a nivell comarcal dos dels seus més destacats impulsors foren Feliu Tura i Peret Bonvilà. També durant els anys vint es va consolidar el Sindicat Agrícola, que promovia la compra col·lectiva de matèries primeres i la comercialització dels productes, abaratint els costos de producció i facilitant l'entrada dels productes en el circuit comercial per fer-los més competitius. Els ramaders, per la seva banda, s'agrupaven en el Gremi de Vaquers de Mollet i la Unió de Vaquers Rurals, impulsada també per Feliu Tura, i encaminant els seus objectius a assegurar la qualitat dels productes, augmentar la seva comercialització i millorar el nivell social, econòmic i professional dels seus associats mitjançant laboratoris, registres genealògics per conservar i millorar la raça de vaques lleteres, i amb l'organització de conferències, revistes, etc...

El gener de 1930 la dictadura de Primo de Rivera cau per la manca de base social pròpia, tant bon punt deixa de ser útil als sectors que la recolzaven (la corona, l'exèrcit i la burgesia), i davant l'acció progressiva dels sectors opositors en augment i estructuració, o sigui, per no haver sabut donar respostes a les demandes i necessitats dels sectors oligàrquics ni haver sabut guanyar-se els sectors obrers. En definitiva, davant el buit de legalitat un cop s'havia trencat el sistema tradicional, i per la incapacitat d'omplir aquest buit per més temps amb mesures parcials que ja no convencien a ningú i amb la incapacitat de crear i oferir alternatives, Primo de Rivera es veu obligat a presentar la seva dimissió acabant així la dictadura. Entre el febrer de 1930 i l'abril de 1931 es produeix un intent de transició entre la dictadura i un règim constitucional basat en la constitució de 1876, conegut popularment com la «dictatova», presidit primer pel General Dámaso Berenguer i després per l'Almirall Juan Bautista Aznar. Les realitzacions d'aquesta transició es produeixen de manera molt lenta, però entre els seus objectius hi figuraven: la legalització paulatina de partits i sindicats, l'augment de les llibertats cíviques negades durant la dicta-

dura i la democratització de les institucions municipals i provincials. En aquest sentit, l'encàrrec de formar nou govern que rep el General Berenguer de part del rei significa la renovació de tots els ajuntaments. A Mollet es produeix la dimissió del consistori presidit per Joan Serra Masachs que exercia el poder des de 1924, i la constitució del nou ajuntament segons el Reial Decret del 15 de febrer de 1930 resultant nomenat alcalde Vicenç Camp Tintó juntament amb Pere Castells Güels, Vicenç Pujol Martells, Jaume Fonolleda Millet, Antoni Puigdomènech Pujol, Salvador Grau Castells en concepte de majors contribuents, i Isidre Falguera Alemany, Ramon Salvat Vendrell, Ricard Canal Puigdomènech, Rafael Fullerachs Galveron i Francesc Vallcorba i Rique com a consellers escollits pels electors. Entre d'altres mesures van decidir rescindir el contracte de monopoli de les Pompes Fúnebres i el de l'arrendament de les aigües, acords presos durant la dictadura, i enviar un telegrama al President del Consell de Ministres en favor de la llibertat de Francesc Macià exiliat arran dels fets de Prats de Molló.

És en aquest període de transició, que dura poc més d'un any, quan es configuren i cristal·litzen les dues alternatives majoritàries i oposades per substituir el període dictatorial. D'una banda hi ha l'opció reformista i monàrquica encapçalada per la Lliga Regionalista, que continua amb els seus plantejaments tradicionals; i l'altre l'opció, clarament revolucionària i republicana, s'aglutina a l'entorn de Esquerra Republicana de Catalunya, que proposa la fi del sistema monàrquic, l'aplicació de mesures democràtiques i el reconeixement nacional de Catalunya. Aquest procés de transició es veu paralitzat en el moment en que aquesta segona opció resulta majoritària en les eleccions municipals del 14 d'abril de 1931, moment a partir del qual les forces republicanes i d'esquerrres obriran i protagonitzaran un període plenament democràtic.

Notes

1. Gordi, Josep i Vilaginés, Jaume (coord.): *Moledo - Mollet*, Ajuntament de Mollet del Vallès, 1993, pàg. 110
2. Actes Municipals, 1922-1923
3. Balcells, Albert: *Història Contemporània de Catalunya*, Edhasa, Barcelona, 1983, pàgs. 160-161
4. Ben-Ami, Shlomo: *La dictadura de Primo de Rivera*, Planeta, Barcelona, 1984
5. Actes municipals 1923, 1929

Notes

Actes municipals 1917-1931 AHMMV

Contribució Industrial 1920-1930 AHMMV

La Veu del Vallès, Granollers, any 26, 1919

Bibliografia

- Ben-Ami, Shlomo: *La dictadura de Primo de Rivera*, Planeta, Barcelona, 1984
- Bernal, Maria Dolors; Corbalán, Joan i Lardín, Antoni: *Cent anys de vida política a Mollet de Vallès* (fitxes biogràfiques dels alcaldes de Mollet, 1900-1998)
- Casassas, Jordi (dir.) «L'època de nous moviments socials, 1900-1930" a Riquer, Borja de: *Història política, societat i cultura dels Països Catalans*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1995, vol. 8
- Corbalán Gil, Joan: «L'ensenyament públic primari a Mollet del Vallès durant la II República» a Mollet del Vallès. *Notes*, Editen Sala Fiveller i Ajuntament de Mollet del Vallès, Mollet, 1993, núm. 7
- Corbalán Gil, Joan: «Mollet del Vallès i «El Calderí» a *Notes*, 1995, núm.9
- González Gil, Pilar: «Análisis biográfico de las Juntas Municipales del Ayuntamiento de Mollet del Vallés», febrer de 1986, UAB (treball de curs)
- Gordi, Josep i Vilaginés, Jaume (coord.): *Moledo - Mollet*, Ajuntament de Mollet del Vallès, 1993
- Massaguer Arimón, Maria Àngela: «La segona república a Mollet», *Notes*, 1987, núm. 1
- Risques, Manel (dir.): *Història de la Catalunya Contemporània*, Pòrtic, Barcelona, 1999
- Solé Tura, Joan: *Mollet, la història que segueix*, Edita Joan Solé Tura, Mollet, 1981
- Solé Tura, Joan: *Cent vides, cent històries. Mollet*, Ed. L'Aixernador, Edicions Argentonines, març 1986

Els soldats molletans a la Guerra Civil

M. Àngels Suárez

Historiadora

1. LES MOBILITZACIONS

Els primers dies de la guerra civil es va constituir el Comitè Central de Milícies Antifeixistes de Catalunya, que s'encarregà dels assumptes de guerra fins al setembre de 1936, en què la CNT acceptà de participar en el govern de la Generalitat i el Comitè es dissolgué.

L'exèrcit republicà era inexistent: una part s'havia revoltat i l'altra havia estat dissolta. Era necessari formar un exèrcit de voluntaris per fer front a l'exèrcit insurrecte.

El Comitè es va ocupar d'organitzar les milícies obreres i les columnes que havien d'anar als fronts de guerra, principalment al d'Aragó. Aquesta organització va durar fins el desembre de 1936 en què, per decret, es crea l'Exèrcit Popular i les milícies són absorbides per l'exèrcit regular republicà.

L'organització de les milícies es va viure com una feina urgent i prioritària. Així ho van entendre els consellers Pelegrí Pi i Josep Fortuny d'ERC, tercer i segon alcalde respectivament, que presentaren la dimissió dels seus càrrecs dins del consistori per tal de "poder atendre les tasques greus del Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya" ¹.

Per la seva part, la Generalitat, amb el Decret del 30-9-36 ², comença a donar instruccions per la mobilització. Es procedeix a l'allistament de tots els homes útils de 18 a 40 anys. Seguint aquesta ordre de la Conselleria de Defensa, a Mollet es fa una relació de tots els homes entre 18 i 40 anys residents a la localitat, especificant l'arma en què van servir i l'ocupació actual. Sortirà un total de 1.053 individus. Seran

allistats tots, menys els que sofreixen inutilitat física total i els necessaris per a la indústria de guerra.

Per la mateixa ordre³, la Generalitat mobilitzava tots els ciutadans que, havent servit a l'Exèrcit, haguessin aconseguit les categories de sergent, brigada, o sots-oficial actiu o de complement, en qualsevol Arma o Cos, per tal de constituir els quadres d'instructors per als ciutadans a qui pogués ésser necessària aquesta instrucció. Sobretot rebien instrucció els homes que havien servit a l'exèrcit menys de 6 mesos. D'entre els reclutes de Mollet surten 1 oficial, 6 sergents i 10 caporals. Amb aquests oficials es formarà l'equip d'instrucció i inscripció de Mollet, l'octubre del 36.

El Comitè d'enllaç de Mollet de les Milícies Antifeixistes de Catalunya enviarà la relació de sergents que s'han presentat en aquest comitè, complint el Decret de la Conselleria de Defensa de la Generalitat de Catalunya de setembre del 36. Es tracta de cinc persones: Agustí Altayó, Joan Punsola, Vicenç Soves, Àngel Izuel i Vicenç Ferràndiz.

A Mollet li va correspondre el nº 28 com a Centre d'Instrucció. El Cap d'Instrucció Militar va ser en Joaquim Henrich i juntament amb ell van treballar com a instructors, a més dels sergents esmentats abans, els caporals Gonzalvo, López⁴, Barcala i Mir. L'Antoni Julian va fer d'instructor de les milícies de la FAI⁵.

Més tard, el novembre, la Conselleria de Defensa autoritzarà els alcaldes per nomenar instructors segons el seu criteri⁶.

Els instructors eren a raó d'1 per cada 40 o 50 ciutadans a instruir.

Els Caps d'Equip d'Instrucció havien de portar un control de l'assistència dels ciutadans que havien de rebre instrucció militar⁷. També havien de fixar l'horari d'instrucció i encarregar-se de justificar aquestes hores, per tal que als minyons que feien la instrucció pre-militar obligatòria en hores de treball se'ls pagués l'import corresponent a les hores d'instrucció per part de l'empresa on treballaven⁸.

El mateix mes de novembre, l'Ajuntament sol·licita a la Conselleria de Defensa de la Generalitat armament i munició per fer-la servir en la instrucció. Això li serà denegat al·legant que no disposen d'armament, ja que aquest és necessari per al front, però faculta l'alcalde per fer servir el que pugui aconseguir pels seus propis mitjans⁹.

El febrer del 37 es rep un comunicat del Departament d'Inspecció General d'Instrucció i Control, de la mateixa Conselleria de Defensa, dirigit al Cap de Grup de l'Equip d'Instrucció de Mollet, en què s'anuncia:

"al termini de 3 mesos d'haver començat a Mollet la instrucció militar ciutadana, procedirà a donar d'alta els ciutadans que hi hagin assistit, remetent a aquesta inspecció relació nominal per lleves o edats dels mateixos per estendre el certificat d'instrucció. També enviarà la relació de tots els que no han assistit i el per què"¹⁰.

Cada ciutadà entre 18 i 40 anys havia d'omplir la Tarja d'Allistament per duplicat, i en el moment oportú un agent de l'Autoritat li lliuraria al seu domicili perquè s'incorporés a files. D'aquestes targetes d'allistament se'n conserven només una trentena que, malgrat que incompletes perquè no consta més que el nom i domicili, són interessants perquè algú va afegir-hi a mà, amb data de novembre del 36, el lloc on es trobava el soldat en aquell moment, si ja s'havia incorporat, si era a casa seva, si havia mort... Si comptéssim amb la targeta de cadascun dels soldats podríem fer un seguiment de la sort que van córrer els nostres homes.

Els milicians locals de Mollet prestaven serveis de vigilància, i n'hi havia de diferents partits polítics, malgrat que només hem trobat un document¹¹ en què s'especifica que eren milicians enquadrats en l'ERC. Els milicians varen ser pagats pel Comitè de Milicians fins que va ser dissolt; llavors se'n va fer càrrec l'Ajuntament¹². A l'agost el CMAC, Secció d'ERC, enviarà un comunicat a l'Alcaldia "posant-li a la seva disposició les milícies constituïdes per garantia de la llibertat i la República"¹³.

El mes d'octubre, la Comissió de Govern de Mollet organitzarà el servei dels milicians en actiu necessaris per cobrir les atencions de la vila¹⁴.

Els rebuts que va pagar l'Alcaldia van de l'octubre del 36 en què es fa càrrec de la vigilància l'Ajuntament, fins a juny del 37 en què, pel Decret del 13-5-37, es demana que es desarmin les patrulles ciutadanes. Els milicians rebien unes 60 pta per setmana i van començar essent 15 milicians d'ERC. El juny del 37 el nombre s'havia reduït a set. El cap dels milicians va ser, almenys durant un temps, en Joan Manau.

1.1. Els milicians voluntaris

En la primera columna que va sortir de Barcelona, el 24 de juliol, encapçalada per Buenaventura Durruti, van partir una colla d'uns vint-i-cinc voluntaris de Mollet¹⁵, entre els que es trobaven el Joaquín Aguirre, l'Enric Carol, el Jaume Coll, el Ramon Corbella, el Jacint Marquina, el

Jaume Mas, el Joan Moly, el Manel Navarro, l'Agustí Nules, el Francesc Oller, el Josep Segura i el Miquel Ventura¹⁶.

Per l'agost es prepara la Columna del Vallès Oriental, que tenia l'oficina a l'Hotel Europa de Granollers. S'hi havia enrolat gent procedent de diversos pobles de la comarca, tot i que bàsicament eren de la capital vallesana¹⁷. Van ser prop de 600 persones les que sortiren de Granollers el 15 de setembre de 1936, a les 4 de la tarda, en 30 autocars i diversos cotxes, cap a la Caserna de Pedralbes de Barcelona¹⁸. Era un diumenge i la sortida al front es preparava com una festa. Així ho recull la premsa: "La Banda de Milicias recorrerá, mañana domingo, las calles de la ciudad saludando a Granollers y sus milicianos"¹⁹. L'endemà sortiren de l'Estació de França cap al front d'Aragó. Va assumir el comandament l'exmilitar en Trinidad Company. Formaren el 501 Batalló de la 126 Brigada de la 28 Divisió. Inicialment fou destinat al Front d'Almudévar.

D'aquesta columna es creu que almenys una trentena dels milicians eren molletans²⁰, ja que l'alcaldia de Granollers va pagar l'equipament dels milicians de Mollet i, més tard, va reclamar a l'Ajuntament de Mollet l'import de 2.280 ptes corresponents a l'equip de trenta milicians²¹.

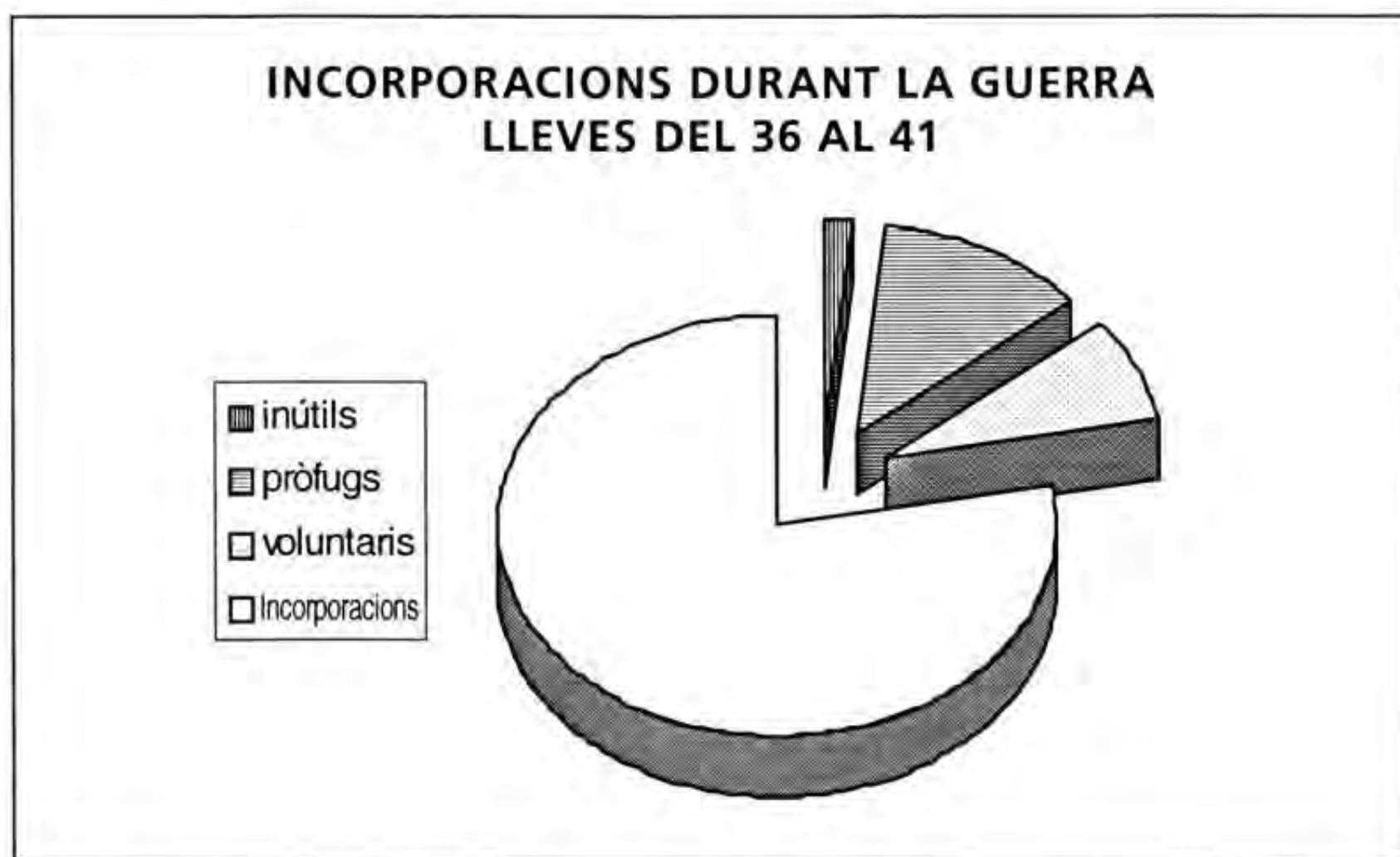
Entre ells hi havia el Ramon Bayo, el Francesc Busquets, el Joan Caparrós, el Pere Falguera, el Joaquim Ferrer, el Ramon Gómez, el Rafel Jufré, el Joan Llobet, el Miguel Navarro, l'Andreu Oliveras, el Joan Palou, el German Pérez, el Joaquim Pi, el Josep Pi, el Ramon Ros, el Joan Roca, el Josep Riera i el José Manuel Simarro²².

Aquests milicians van anar al front amb l'ànima plena d'il·lusions i ideals, com ho demostra la correspondència que enviaven els joves voluntaris a les seves famílies.

Per l'abril del 38, quan la guerra es fa més crua, els Ajuntaments de Catalunya han d'obrir l'allistament de voluntaris per a l'exèrcit de terra. A partir d'aquesta data els canvis dins del Consistori són constants degut a les incorporacions de voluntaris i forçosos.

1.2. Les lleves

A més dels que hi van anar de voluntaris, al front també hi eren els que van ser cridats per "quintes". Comptem amb informació de les lleves del 34 al 41. Són dades extretes de la Fitxa Sanitària i dels allistaments, durant i després de la guerra.

Font: Actes d'Incorporacions i Fitxes Sanitàries. AMMV.

L'abril de l'any 37 s'incorpora al front la lleva del 34, constituïda per un total de 52 minyons dels quals n'hi aniran 27. De la resta, 13 ja havien marxat com a voluntaris i 9 seran declarats pròfugs.

La lleva del 35 es va incorporar el març de l'any 37. Van ser allistats 47 soldats, dels quals 9 ja havien marxat com a voluntaris al front, 5 es trobaven fent el servei a la zona facciosa quan començà la guerra i 5 van ser declarats pròfugs. Total, quedaven 26 soldats.

La lleva del 36 s'incorpora entre el març i l'abril del 37. Eren 63 soldats dels qual 10 ja havien marxat voluntaris i 7 eren pròfugs. Encara quedaven 44 minyons.

La lleva del 37 s'incorpora l'abril del 37 i dels 46 minyons, 4 ja havien marxat voluntaris i 3 eren pròfugs. Restaven 34 soldats.

La lleva del 38 s'incorpora el setembre del 37. Eren 54 soldats, dels quals només n'hi ha 2 dels quals s'ignora la seva adreça.

La lleva del 39 és cridada al novembre del 37. Eren 60 soldats, dels quals 10 eren pròfugs.

A la lleva del 40 hi ha 38 minyons. D'ells 12 són declarats pròfugs.

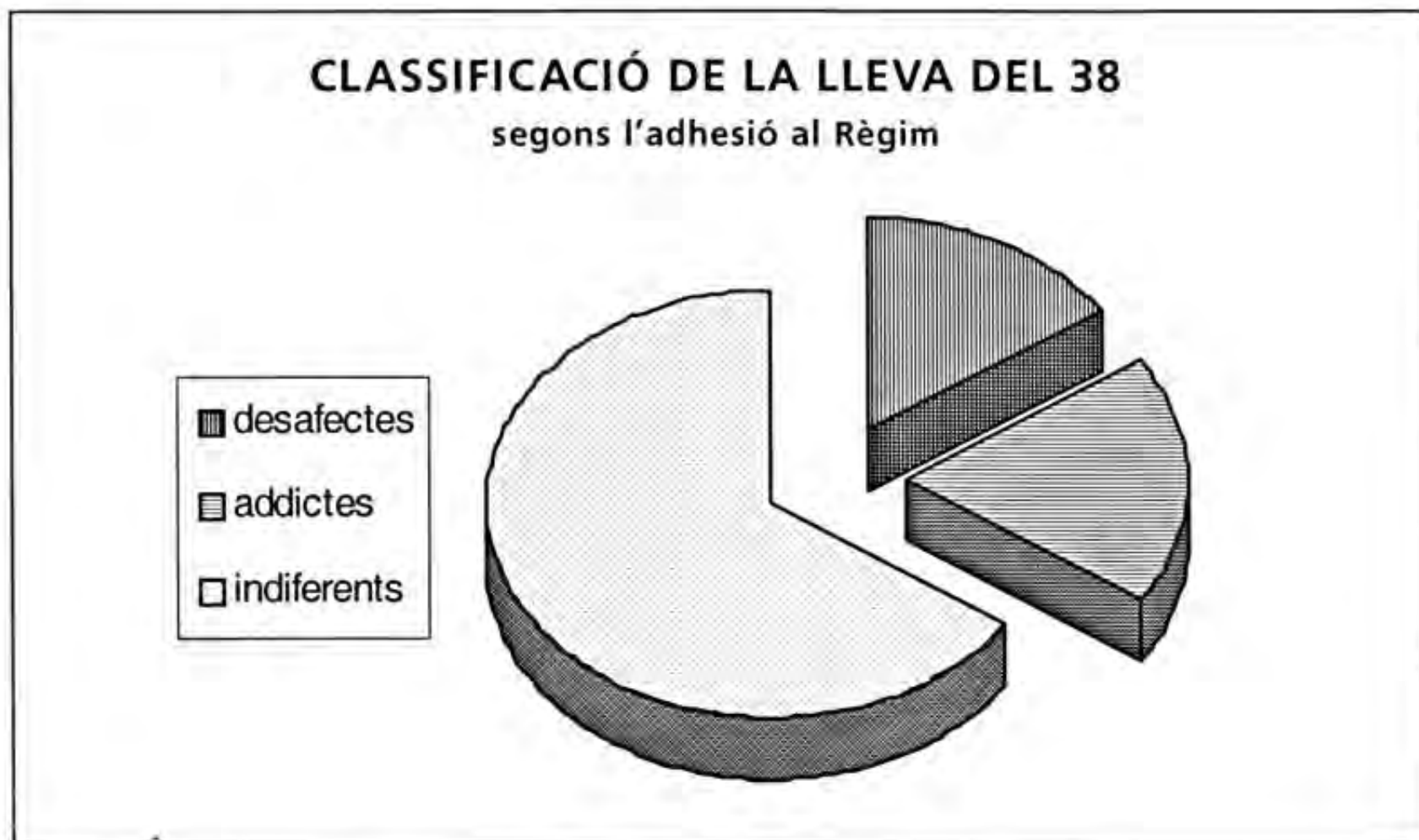
La lleva del 41 és cridada l'abril de l'any 38 i eren 46 soldats. Es declaren 7 pròfugs.

Comptant les lleves del 34 fins la del 41 hi ha un total de 406 homes, dels quals el 8'8% ja havien partit voluntaris, el 13'5% van ser declarats pròfugs i l'1'89% inútils. És a dir, que el 86% va anar al front.

1.3. El servei militar

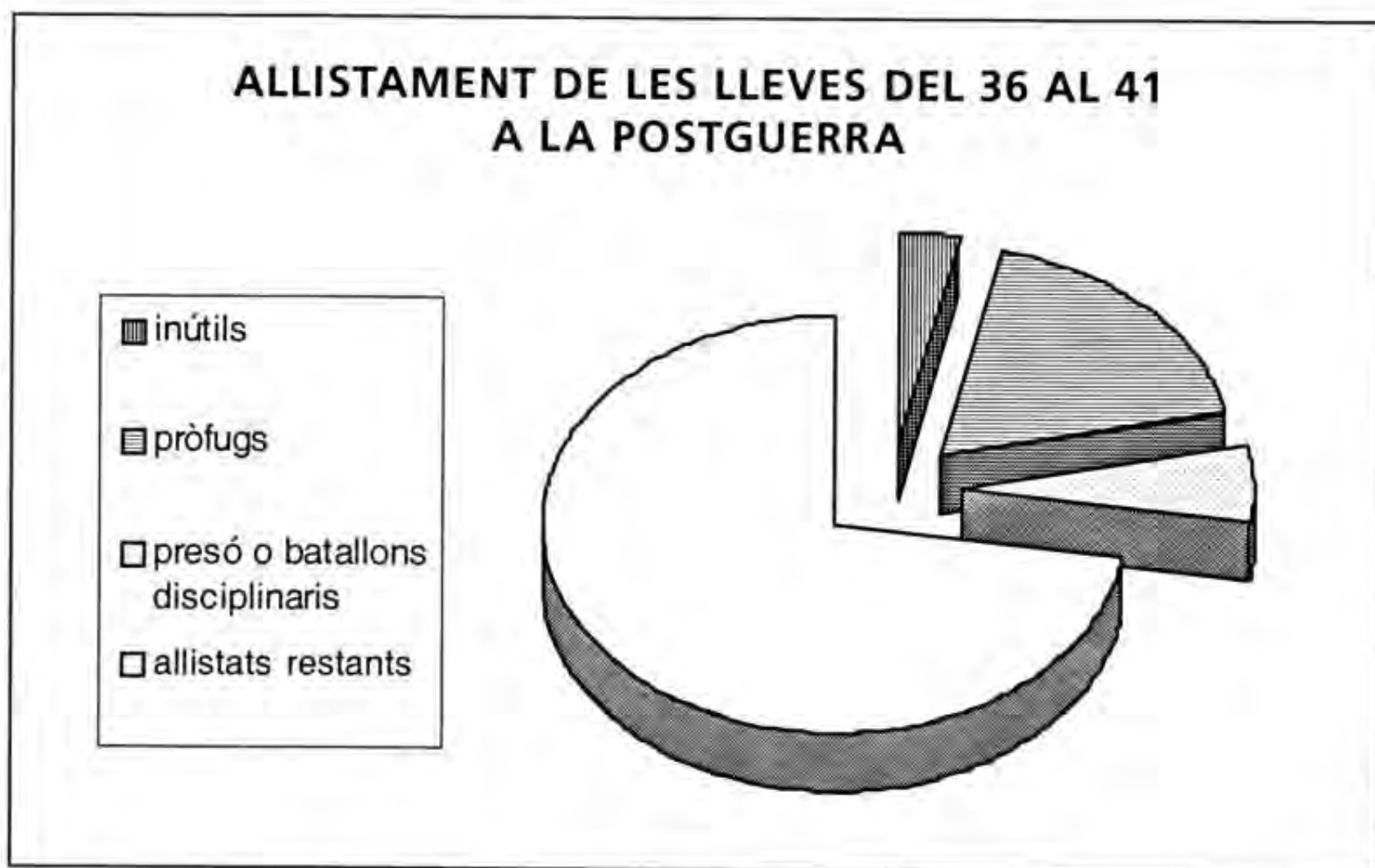
Una vegada acabada la guerra, el gener de 1940, es criden per fer el servei militar les lleves del 36, 37, 38, 39, 40 i 41. De cadascun dels minyons d'aquestes lleves la «Inspección Municipal de Sanidad de Mollet» va elaborar una «Fitxa Sanitària» pel control dels homes que havien de fer el servei militar. En aquesta fitxa constaven les dades personals dels soldats, la situació actual i l'exèrcit en què havien servit.

A cada municipi hi havia una Comissió Classificadora encarregada de catalogar els minyons en relació amb l'adhesió al *Movimiento Nacional*. Aquests podien ser classificats com a Addictes, Indiferents o Desafectes. Ser considerat desafecte suposava ser destinat a un batalló de treballadors.

Font: Comissió Classificadora de Mollet. AMMV

Sabem que de la lleva del 38 van ser classificats com a addictes 6 minyons (18'75%), d'indiferents 21 (65'6%) i de desafectes 5 (15'6%), raó per la qual aquests darrers van ser incorporats a un batalló de treballadors. De la lleva del 41 es declaren addictes 6 (30%), indiferents 13 (65%) i desafectes 1 (5%).

Font: Actes d'Incorporacions. AMMV.

De la lleva del 36 són allistats 58 homes, dels quals 10 seran declarats pròfugs, 3 es troben a la presó en el moment de ser cridats, 17 han passat per un camp de concentració, 4 són en un batalló de treballadors i 7 són exclosos o declarats inútils.

De la lleva del 37 són allistats 49 homes, dels quals 11 o bé s'ignora on són o es troben a França, 2 són en batallons de treballadors, 2 a presó i 2 són declarats inútils.

De la lleva del 38 se'n recluten 61 homes: hi ha 4 pròfugs, 12 han passat per un camp de concentració, 6 han estat «depurats» i un es troba a la presó.

De la lleva del 39 trobem 41 reclutes: hi ha 5 pròfugs, 2 es troben en batallons de treballadors, 14 han passat per camps de concentració, un es troba a la presó, 6 ja es troben servint a l'exercit i un altre és declarat inútil.

De la lleva del 40 hi havia 38 soldats: 11 són pròfugs, 3 van passar per camps de concentració, 2 són a batallons de treballadors i 11 es troben servint a l'exercit. Consta que 4 s'havien passat a la zona nacional.

A la lleva del 41 són 46 reclutes: es declaren pròfugs 13 i d'altres 13 es troben servint a l'exèrcit.

El total d'incorporats és de 293 minyons, dels quals el 18'43% són declarats pròfugs, el 5'8% són o bé a la presó o en un batalló de treballadors i el 3'41% són declarats inútils.

Comparant els alistaments de les lleves del 36 al 41 durant la guerra i els de la postguerra comprovem que hi ha 23 minyons menys a la postguerra i, a més a més, 20 nous pròfugs. És possible que es tracti de morts i/o exiliats.

1.4. Els reservistes

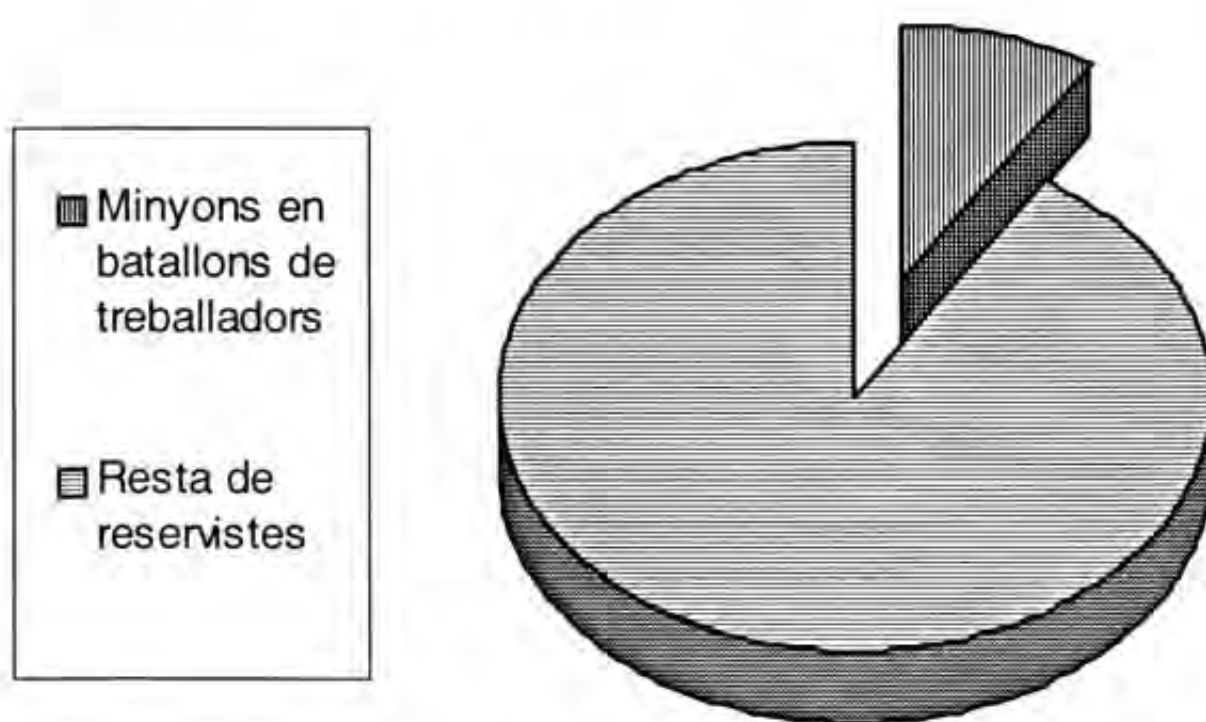
Hem consultat els expedients dels reservistes de les lleves del 36, 37, 38, 39, 40 i 41 que es troben a l'Arxiu General Militar de Guadalajara. Del total de 293 minyons que havien de fer el servei militar hi ha la documentació de 93 reservistes. En la documentació de filiació ²³ consta un primer full de filiació fet per l'Ajuntament on residia el recluta, en el qual se'l pot classificar d'addicte, indiferent o desafecte al GMN. Hi ha un segon full de filiació fet per la Caixa de Reclutes corresponent, que també podia classificar el recluta en relació a la *Causa*. Per últim, hi ha una relació de tots els destins i incidents que van tenir lloc durant els quasi tres anys de servei i els quinze següents de «Revistes anuals».

Font: Arxiu Militar de Guadalajara.

Dels noranta-tres reservistes, sis (6'45%) són classificats de desafectes per l'alcaldia: en Ramon Mas, en Salvador Sans, en Jaume Castells, en Jacint Garriga, en Joan Coll i en Joan Ventura. I un (1%) pel Centre de Reclutament: n'Isidre Pereras. Aquests aniran a batallons disciplinaris. Dos (2'1%) són classificats d'addictes a la Causa per l'alcaldia i un (1%) d'indiferent per la Caixa de Reclutes.

MINYONS QUE FAN EL SERVEI A BATALLONS DE TREBALLADORS. LLEVES DEL 36 AL 41

Font: Arxiu Militar de Guadalajara.

Hi ha cinc persones (5'37%) que havien estat en un camp de concentració i se'ls descomptarà el temps que hi van passar del temps del servei militar.

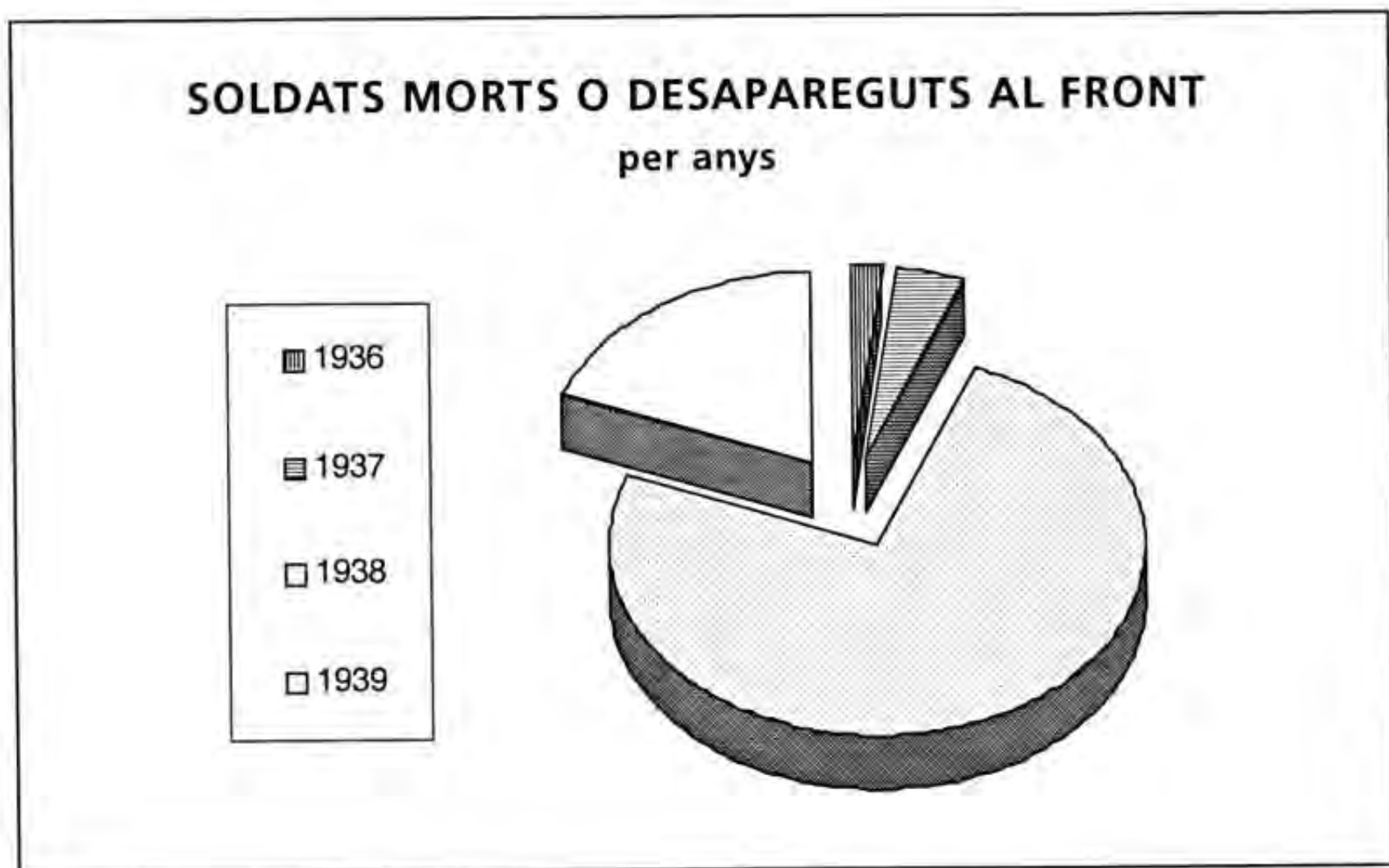
Nou persones (9'67%) seran enviades a batallons de treballadors o bé a camps de concentració; en R. Mas, R/36²⁴ és enviat a Reus; en J. Casanovas, R/37 a Algeciras; en J. Caparrós, R/37 a Miranda de Ebro; en S. Sans, R/38 a Figueres; n'I. Pareras, R/38 i en J. Castells, R/38 al batalló núm. 19; en J. Garriga, R/38 a Figueres; en J. Coll, R/39 i en J. Ventura, R/39 a Figueres.

2. ELS SOLDATS MORTS AL FRONT

Tenim constància que van morir 82 soldats de Mollet als diferents fronts de guerra i 25 van ser declarats desapareguts. De tots ells només 40 estan inscrits al Registre Civil²⁵ de Mollet. Malgrat que el Decret del 3/8/36 demanava "adoptar les mesures necessàries per a acreditar la defunció de forma legal dels ciutadans morts en la lluita contra el feixisme", en el R.C només dos soldats porten la inscripció de "mort en la lluita contra el feixisme" que són els que van ser inscrits durant la guerra²⁶, tots els altres van ser inscrits un cop s'havia acabat la guerra a Catalunya.

Per completar les dades sobre les defuncions dels soldats hem fet servir els llibres d'Actes de l'Ajuntament, així com els Llibres de Sortides i Entrades de l'Ajuntament, però aquesta es una font molt incompleta i no massa fiable, doncs alguns dels soldats que es donaven per morts hem pogut comprovar que no ho eren. Consten 9 notificacions de defuncions, amb data d'expedició des del març del 38 fins al gener del 39. També es van registrar 25 noms de soldats com a desapareguts en combat entre maig i desembre del 38.

A més a més, hem pogut elaborar un petit llistat de 23 soldats que van morir segons documentació diversa i testimonis orals.

Si localitzem els 107 soldats morts i desapareguts per anys ens trobem que el pitjor any va ser l'any 38 en què, entre morts i

desapareguts, comptem el 62% de les baixes dels soldats. L'any 39 també va començar molt fort, en l'únic mes de guerra d'aquest any, el gener, van morir l'11% dels soldats. L'any més suau va ser el 36, que van morir el 2% dels soldats i el segueix el 37 amb el 4%.

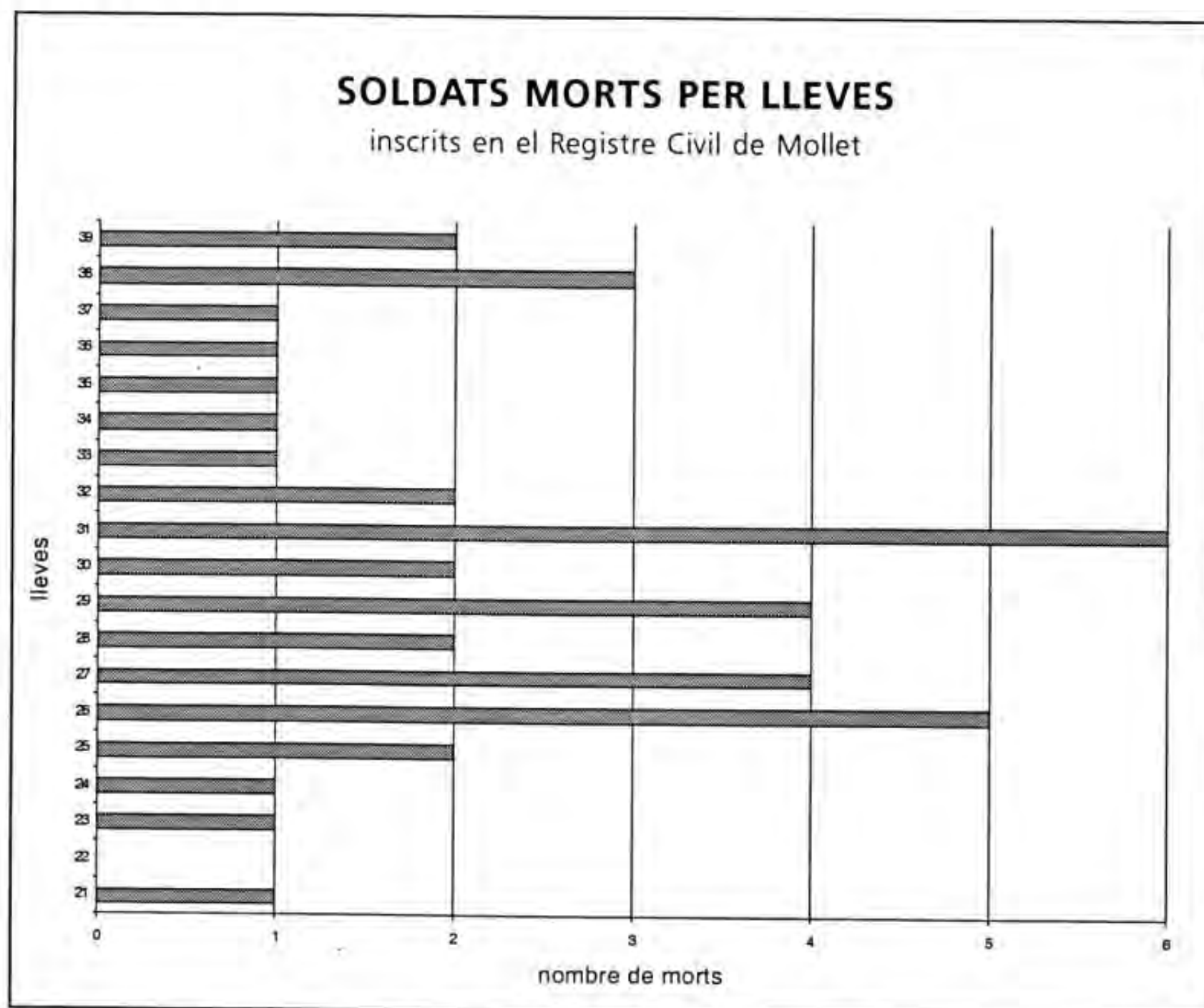
Per mesos, els més durs van ser maig del 38 (6%) coincidint amb la Campanya d'Aragó; l'agost, setembre, octubre i novembre del 38 (33%), coincidint amb la Batalla de l'Ebre; i el desembre del 38 i el gener del 39 (23%) amb la Campanya final de Catalunya.

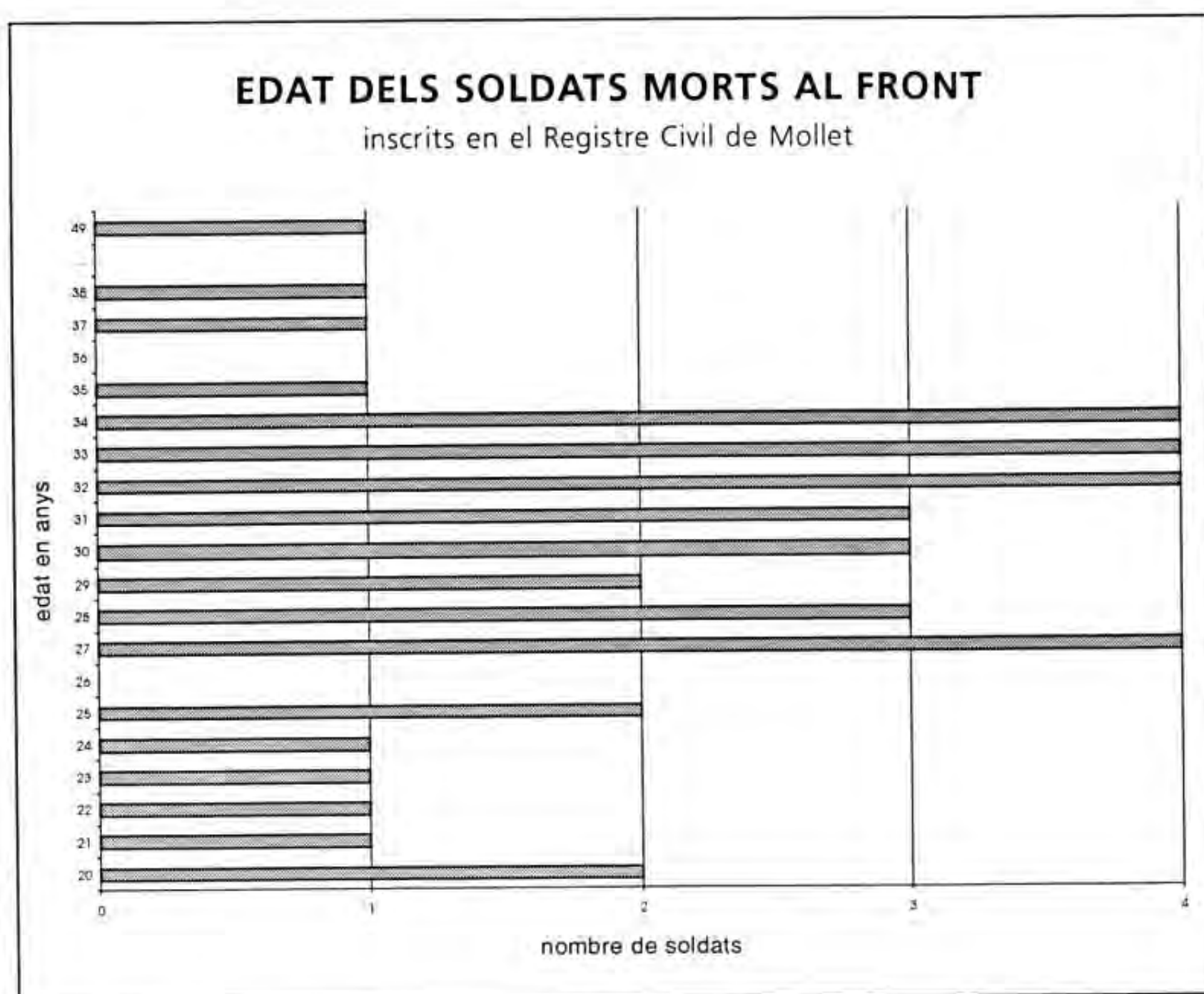
Per fer una valoració de les defuncions dels soldats de Mollet analitzarem només els que hi ha inscrits al R.C. que és el lloc d'on es disposa de més dades.

2.1. Anàlisi dels soldats morts inscrits al Registre Civil de Mollet

Aquesta anàlisi està feta sobre un total de 40 soldats.

Edats i lleves

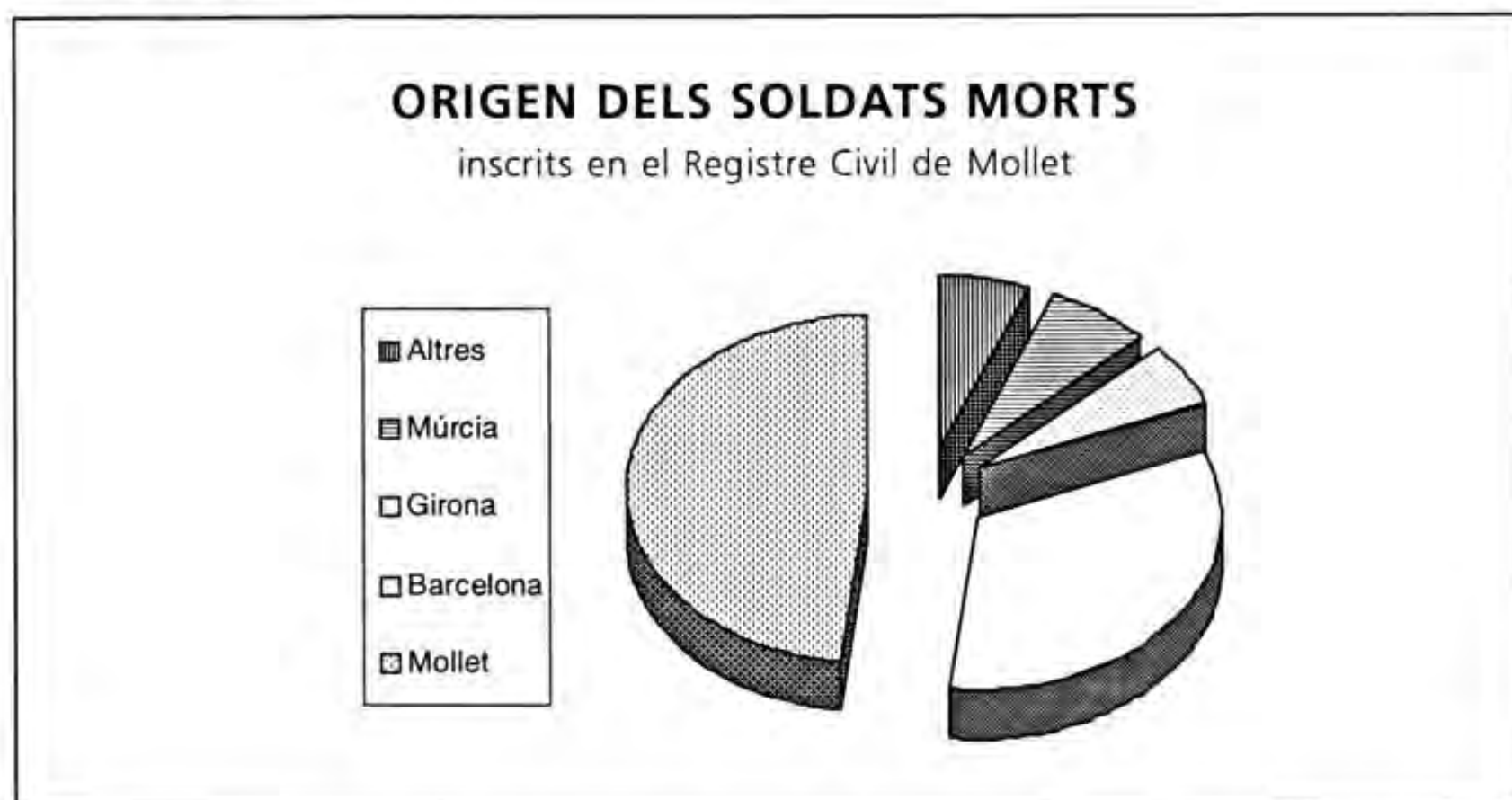
Tots els soldats analitzats van morir quan comptaven entre 20 i 49 anys, éssent dels 27 als 34 anys les edats en què es registren més morts, el 67%.

La mitjana d'edat és de 30 anys.

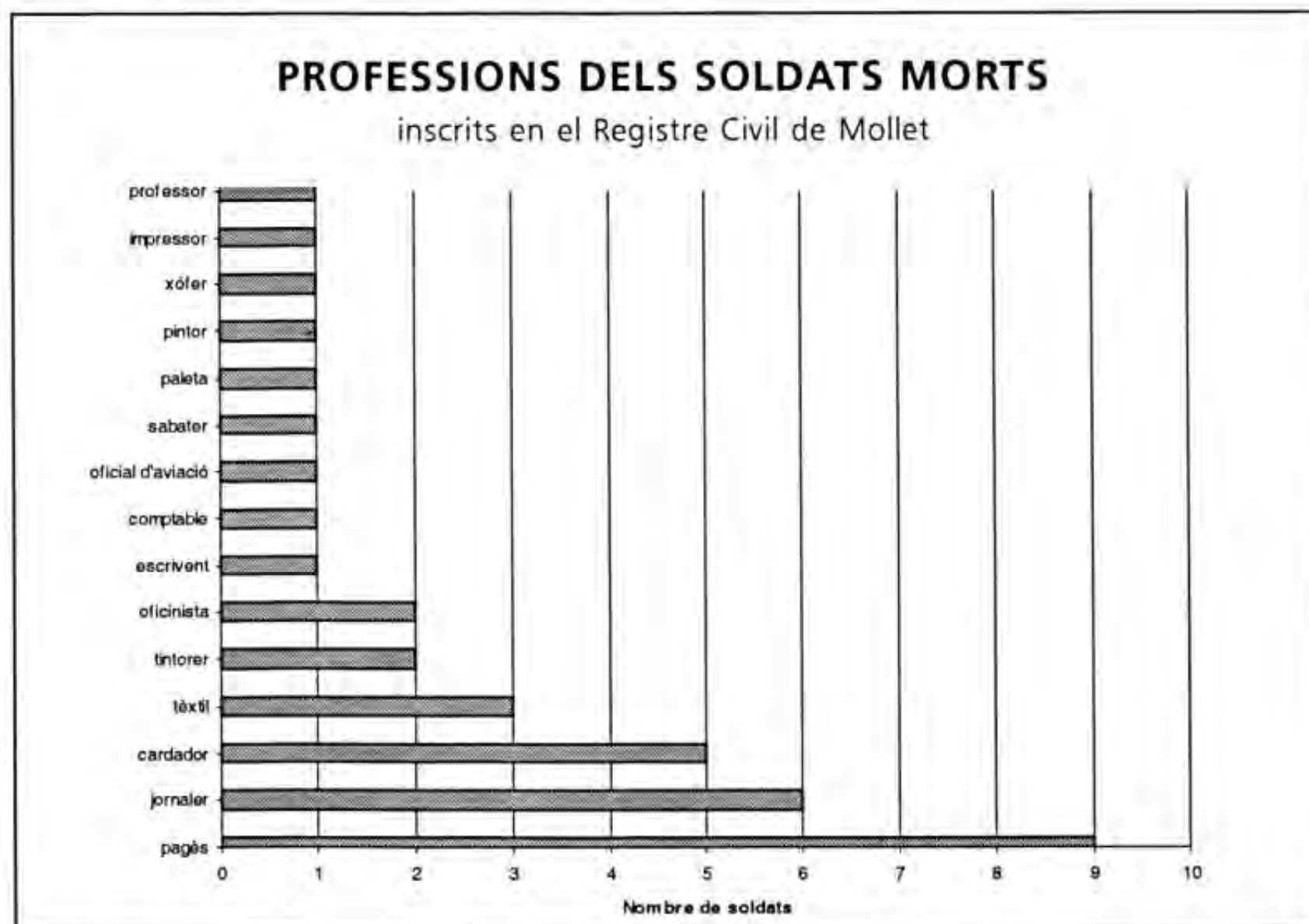
Per lleves, estan representades des de la del 21 fins a la del 39, excepte la del 22, de la que no hi ha inscrit cap mort. En canvi, sí que hi és la lleva del 10, amb una persona. Les lleves de les que van morir més soldats són la del 31, amb el 15% dels registrats i la del 26, amb el 12%, seguides de la del 27 i 29 amb els 10% dels morts.

L'estat civil

Dominen els casats, que representen el 65%, davant dels solters, 30%. Hi ha dos casos en què no consta l'estat civil.

Lloc d'origen

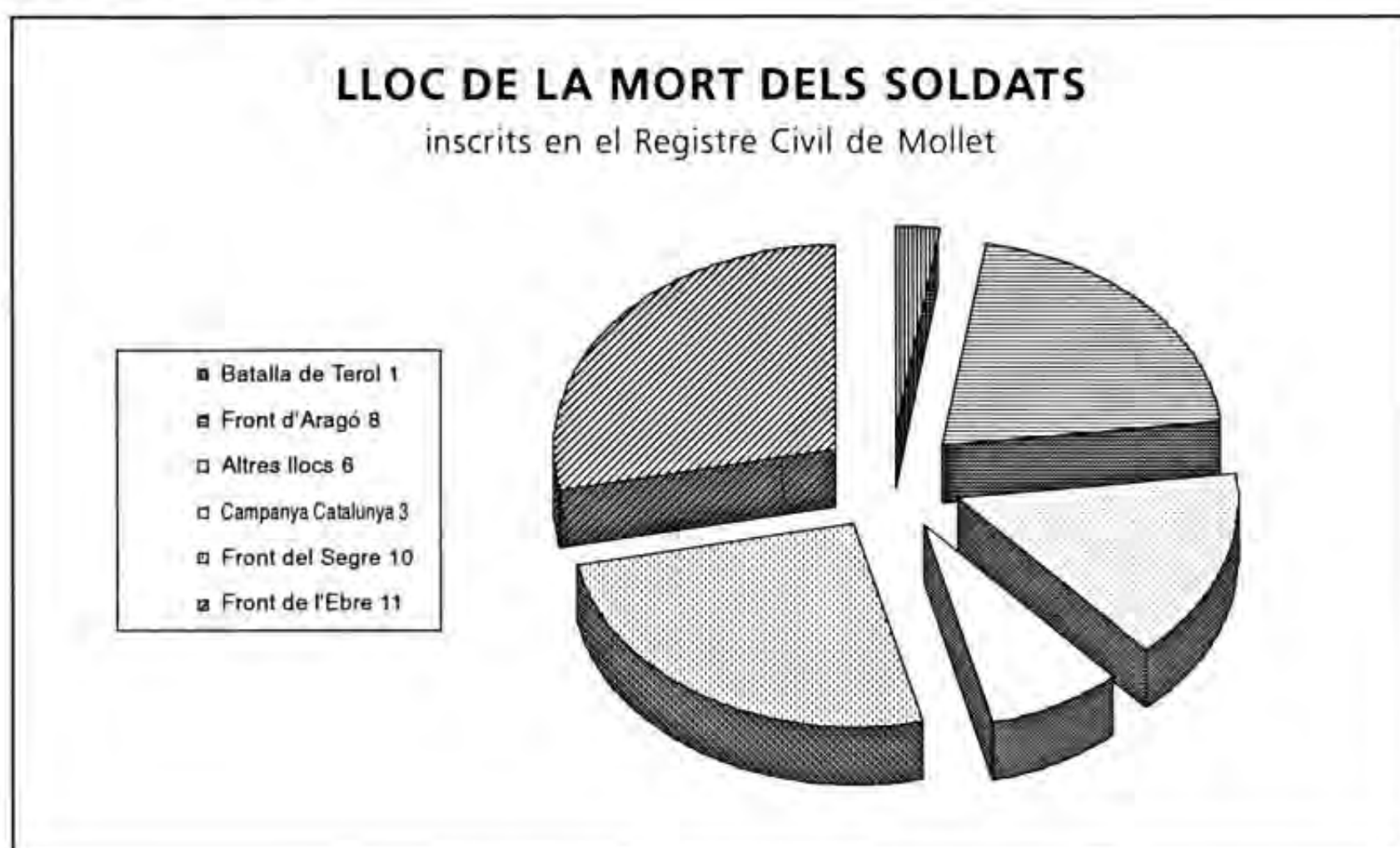
El 48% dels soldats era natural de Mollet i més del 87% d'origen català. La província més representada és Barcelona amb un 80% dels minyons. Menys d'un 13 % havia nascut fora de Catalunya. Entre ells, més de la meitat eren emigrants de Múrcia.

Professions

Per les professions, podem dir que es tractava de gent senzilla, hi havia 15 persones que treballaven al camp, 10 a la indústria tèxtil i pelletera, 4 en oficines i la resta tenien oficis diversos. A part, esmentem un oficial d'aviació, en Ricard Iznar i un mestre, n'Alfons Segaz.

Per sectors econòmics, domina el Primari amb el 42 % dels soldats, seguit del Secundari amb el 33 % i per últim el Terciari amb el 25 %.

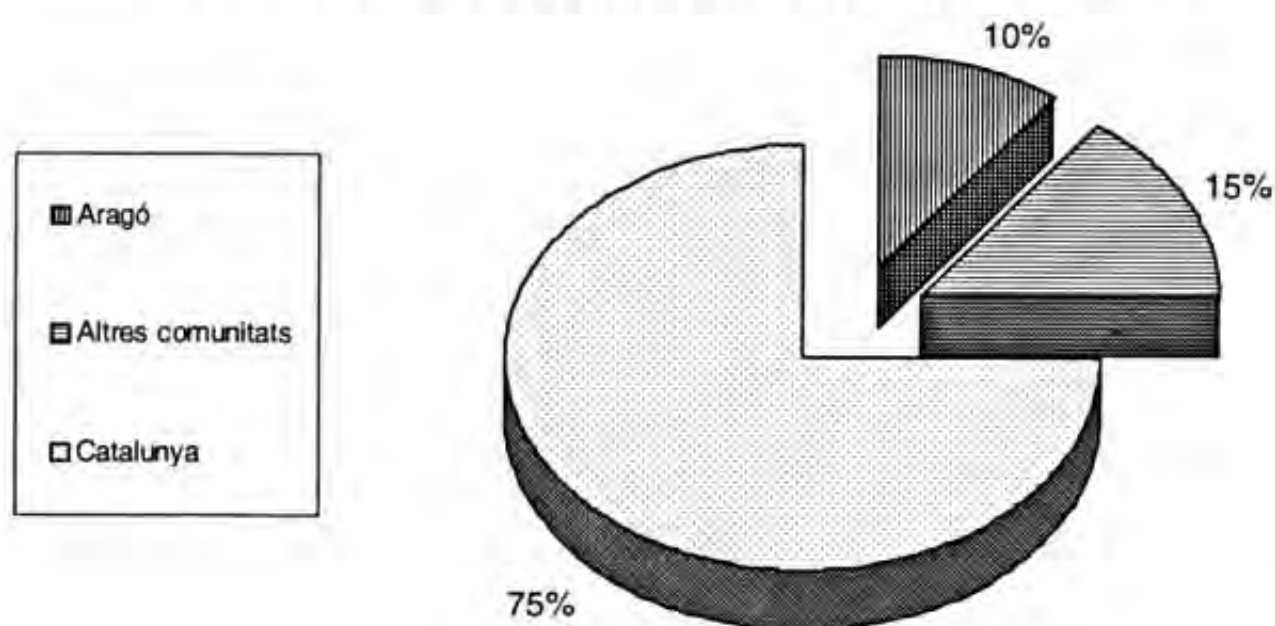
Lloc de la mort

La majoria va morir durant l'ocupació de Catalunya, el 32% dels inscrits i d'ells, el 25% foren morts al Front del Segre; al Front de l'Ebre van perdre la vida el 27%, al Front d'Aragó el 20%, un soldat va morir a la Batalla de Terol i només sis persones, un 15%, troben la mort en altres fronts: Còrdova, Santander, Guadalajara, Mallorca, Madrid, Castelló.

La província on va morir més soldats és Lleida, amb un 37% de les víctimes. Li segueix Tarragona, amb el 25%.

LLOC DE LA MORT PER COMUNITATS

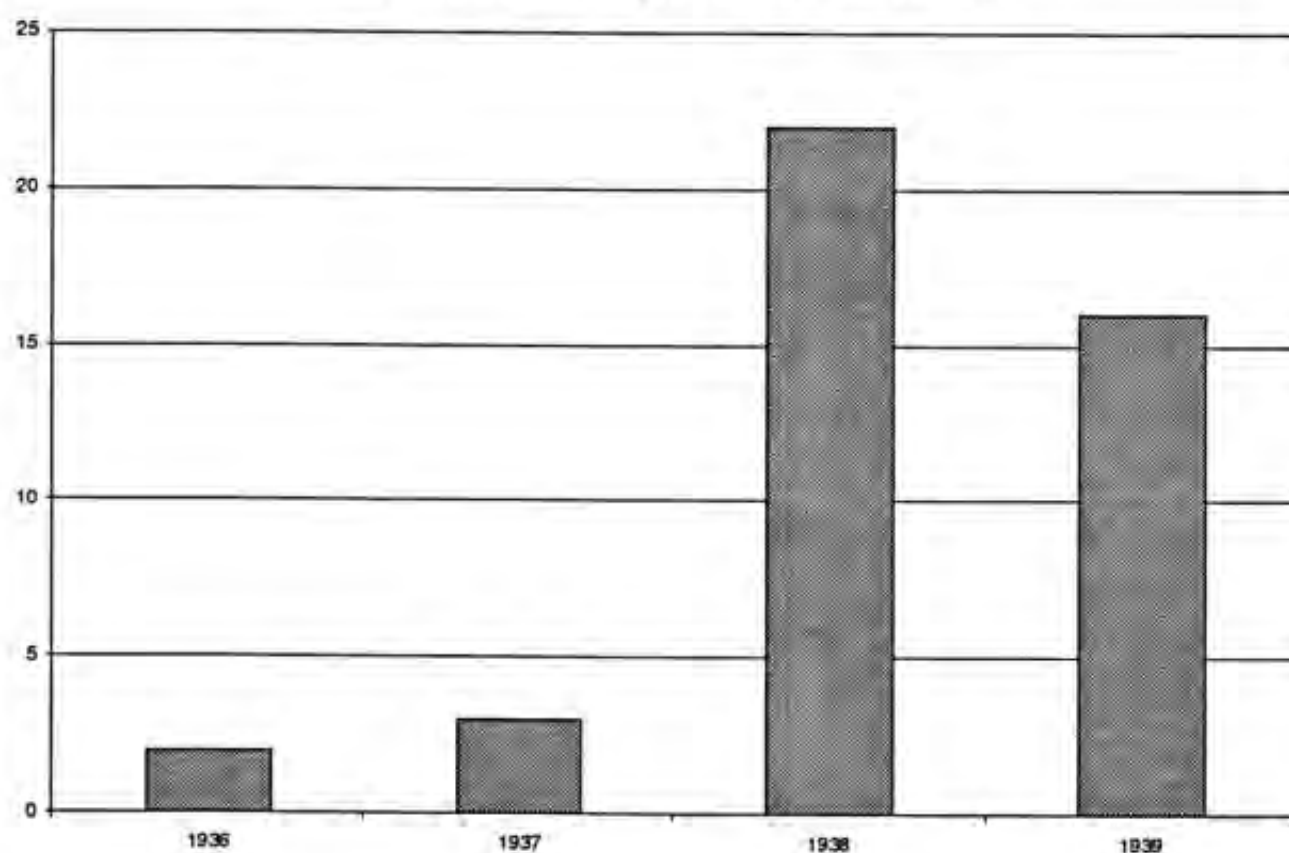

Per comunitats, on van deixar la vida més soldats és Catalunya amb el 75%, seguida de lluny per l'Aragó amb el 10%.

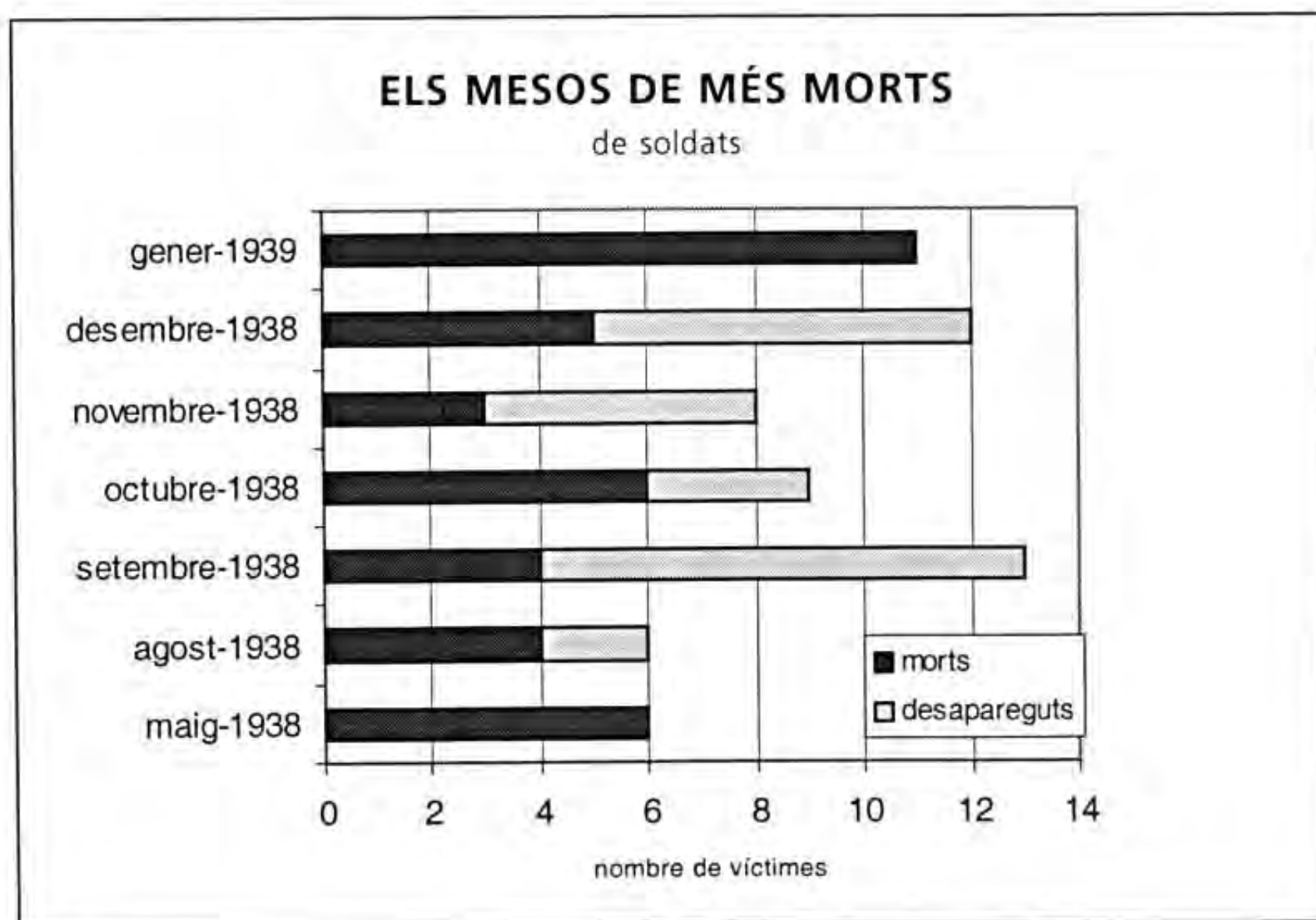
Data de les defuncions

ANY DE LA MORT DELS SOLDATS

Inscrits en el Registre civil de Mollet

Per anys, tornem a confirmar que l'any més dur va ser el 1938 en què va morir el 55% dels minyons inscrits al Registre, i el 39 amb el 32%. Entre els anys 36 i el 37 es reparteixen el 12'5 % de les víctimes restants.

Els mesos en què van morir més soldats són el desembre del 38 i el gener del 39, en l'ofensiva final a Catalunya, (37%); el maig del 38, a les Campanyes d'Aragó (12%) i l'agost, setembre i octubre del 38 a la Batalla de l'Ebre (25%).

3. Els mutilats de guerra

El juny de 1939, per ordre de la «Comisión Inspectora Provincial del Benemérito Cuerpo de Mutilados de Guerra por la Patria» el consistori acorda «formular relación de los vecinos que se estime el honor de ingresar en esta Gloriosa Institución, siendo indispensable que el origen de la mutilación o de la herida se haya recibido en defensa y engrandecimiento de España en la lucha contra el marxismo»²⁷.

Dues seran les persones que van ingressar en aquest cos: en Ramon Molist Vallès i en Frederic Pineda Martínez²⁸. Tots dos havien vingut a residir a Mollet després de la guerra.

ANNEX: SOLDATS MORTS AL FRONT

NOM	EDAT	E.C	NATURAL	PROFESSIÓ	LLOC MORT	DATA	LLEVA
Aldabó Balcells, David	21	S	Santa Perpètua de Mogoda	Jornaler	Peñarroya (Córdoba)	23/9/38	38
Andreu Mas, Carles	31	S	Canet de Mar (Barna)	Tèxtil	Cubells (Lleida)	6/1/39	29
Camps Xicola, Alfons	29	C	Mollet	Oficinista	Hospital Militar de Santander	15/3/39	31
Castells Marqués, Andreu	34	C	Mollet	Tèxtil	Artesa de Segre (Lleida)	25/12/38	25
Castellsegués Tugas, Isidre	25	S	Mollet	Pagès	Cifuentes (Guadalajara)	22/8/38	34
Codina Coll, Vicent	32	C	Granollers	Pagès	Tremp (Lleida)	30/5/38	27
Collell Cantí, Àngel	27	C	Granollers	Oficinista	Sector Alt Aragó	25/9/37	31
Duñó Arbós, Lluís	31	C	Martorelles	Paleta	Villalba de las Orcas (Tarragona)	1/8/38	28
Escura Roca, Joan	30	C	Mollet	Tintorer	Monclar (Lleida)	2/1/39	30
Español Rovira, Josep	27		Martorelles	Pagès	Singra (Terol)	29/1/38	32
Farré Masmiquel, Joan	29	C	Breda (Girona)	Pagès	Guiamets (Tarragona)	31/7/38	30
Filbà Coll, Pere	30	C	Mollet	Blanquer	Pinell (Tarragona)	3/11/38	29

Font Torrents, Antoni	23	S	Sant Fost de Campsentelles		Front d' Ulldemolins (Tarragona)	7/1/39	37
Forns Paré, Joan	33	C	Palau de Plegamans (Barcelona)	Blanquer	Bóixols (Lleida)	25/1/39	27
Gandunché Arimon, Jaume	27	C	Mollet	Jornaler	Zuera (Saragossa)	28/8/37	31
Garcia Hernández, Anastasi	32	C	Poyatos (Conca)	Jornaler	Clínica de Montclar (Lleida)	24/5/38	27
Gurgui Sesat, Joan	34	C	Mollet	Blanquer	Ponts (Lleida)	15/1/39	26
Iznar Barbé, Ricard			Barcelona	Oficial Aviació	Mallorca	16/8/36	
Masdeu Mani, Joan	24	S	Barcelona	Xofer mecànic	Hospital de Lleida	27/8/36	33
Mas Messeguer, Joaquim	49	C	Villahermosa (Castelló)		Hospital de Girona	15/12/38	10
Moré Camprubí, Jaume	30	C	Orrí (Girona)	Blanquer	Tàrraga (Lleida)	27/5/38	29
Muntal Cuyás, Joan	38	S	Mollet		(Pàndols) Front de l'Ebre	13/10/38	21
Ninou Roca, Pere	35	C	Mollet	Pagès	Solsona-Gironella	27/12/38	24
Oliver Alcaraz, Josep	28	C	El Palmeral (Múrcia)	Pintor	Front de l'Ebre	5/9/38	31
Plantada Sala, Josep	22	S	Granollers	Impressor	Hospital Militar Arganda (Madrid)	Inscrip. 11/5/39	38
Pujol Vila, Joan	31	C	Mollet	Escriptent	Monclar (Lleida)	2/1/39	29

Riera Coll, Jaume	37	S	Sant Esteve de Palautordera	Sabater	Llinars (Barcelona)	27/1/39	23
Riera Sans, Pere	33	C	Mollet	Tèxtil	Front del Segre	26/12/38	26
Roca Codina, Jaume	25	C	Gironella (Barcelona)		Sector Igualada	19/1/39	30
Ros Berenguer, Conrad	27	C	Mollet	Tintorer	Serra de Pàndols. Front de l'Ebre.	6/9/38	32
Salinas Zamora, Rafael	33	C	Lorca (Múrcia)	Blanquer	Sant Romà d' Abella (Lleida)	24/5/38	26
Sans Monserdà, Rafael	34	C	Mollet	Jornaler	Front de l'Ebre	31/10/38	25
Santacreu Oliveras, Joan	32	C	Mollet	Pagès	Hospital de Manresa	15/1/39	28
Segaz Garcia, Alfons	32	S	Fuente-Alamo (Múrcia)	Professor		2/11/37	26
Solé Ollé, Ramon	34	C	Mollet	Pagès	Front del Segre	6/1/39	26
Tomás Mourós, Pere	28	S	Mollet	Pagès	Muntanyes d'Alfara (Tortosa)	3/8/38	31
Torras Malgá, Ramon	20	S	Mollet	Pagès	Viver de les Aigües (Castelló)	2/8/38	39
Viñals Ribas, Josep	28	C	Barcelona	Comptable	Front d'Aragó	17/5/38	31
Viñeta Colomé, Joan	33	C	Mollet	Jornaler	Tàrraga (Lleida)	10/1/39	27
Xufre Anglés, Antoni	20	S	Mollet	Jornaler	Front de l'Ebre	15/10/38	29

FONT: REGISTRE CIVIL DE MOLLET. SECCIÓ DE DEFUNCIONS

Soldats que van morir a l'Hospital de Mollet, però que eren de fora:

SOLDAT	NATURAL	DATA MORT
Martínez Escarpín, Balbino		6/2/39
Menader Peiró, Albert	Girona	1/2/39
Prieto Hernández, Francisco		4/2/39

Soldats morts en combat.

Taula elaborada a partir del llibre d'entrades de l'Ajuntament.

SOLDAT	DATA D'EXP.	LOCALITAT D'EXP.
Amat Blanco, Joaquim	5/12/38	Ministeri de Defensa Nacional
Homs Torrellas, Ramon	12/11/38	Barcelona
Juriol Escudé, Vicent	9/10/38	Berga
Navarro Pérez, Miquel	27/9/38	Barcelona
Rodríguez Collado, Constantí	5/6/38	
Ros Jornet, Vicent	25/10/38	XV Cos de l'Exèrcit
Simarró Garcia, Joan	7/3/38	Granollers
Soler Serna, Francesc	31/5/38	
Xicola Vidal, Antoni	22/10/38	139 Brigada

FONT: REGISTRE CIVIL DE MOLLET. SECCIÓ DE DEFUNCIONS

Soldats desapareguts en combat.

Taula elaborada a partir del llibre d'entrades de l'Ajuntament.

SOLDAT	DATA D'EXPEDICIÓ	LOCALITAT D'EXPED.
Alcázar García, Gerard	4/11/38	Barcelona
Buendia López, Tomàs	20/12/38	Ministeri de Defensa
Butjosa Ciurans, Joan	17/12/38	Barcelona
Comellas Puig de Fàbregas, Lluís	27/12/38	Ministeri de Defensa
Fernández Campiño, Antoni	14/6/38	27 Div, 124 Brig.
Fernández Campills, Josep	30/12/38	134 Brig.
Garcia Garcia, Julià	28/5/38	
Garcia Pérez, Gerard	3/9/38	València
Gonzalvo Falcón, Felip	26/12/38	44 Div.
Humft Pich, Joan	8/9/38	Tarragona
Llaudó Brugada, Joan	21/11/38	101 Brig. Mixta
Mancebo Valls, Josep	10/9/38	
Martí Muñoz, Josep	17/9/38	
Martinez Gómez, Modest	10/10/38	Barcelona
Martinez Navarro, Joan	16/6/38	27 Div, 124 Brig.
Moreno Martinez, Paulí	18/10/38	Barcelona
Palau Bernat, Melcior	20/9/38	
Roca Rita, Josep	14/12/38	Ministeri de Defensa
Rodríguez Pascual, Jesús	20/12/38	Ministeri de Defensa
Rota Colet, Josep	28/9/38	27 Divisió
Salomó Bas, Jaume	18/8/38	
Solans Falcó, Baldomer	13/9/38	
Subirà Padròs, Jaume	8/10/38	Cartagena
Tarandell Coll, Antoni	25/9/38	27 Divisió
Tarté, Víctor	12/9/38	

Altres morts

Adema, Fernando. Professor¹
 Brú Segura, Francesc²
 Castells Mas, Joan³
 Colom Ventura, Pere⁴
 Cot Xufré, Josep⁵
 Falguera Torrents, Isidre⁶
 Font Gonfaus, Joan⁷
 Fransí Mayolas, Ramon⁸
 Garcia Casanova, Ferran⁹
 Genís Busquets, Narcís¹⁰
 Llobet Roca, José¹¹
 Miralles Transfí, Sebastià¹²

Masdeu Mani, Joan¹³
 Navarro Pérez, Miquel¹⁴
 Palou Nadal, Joan¹⁵
 Pedragosa Miró, Francisco¹⁶
 Solé Tura, Vicenç¹⁷
 Salamo Bas, Jaume¹⁸
 Serra Jaume. Ex-alumne¹⁹
 Torondell Coll, Antoni²⁰
 Ulied Penella, Ramon²¹
 Vallcorba Sisó, Joaquim²²
 Valdeoriola Camps, Joan²³

1. Segons Doc. 1170. El 12-8-39 es fa un funeral pels caiguts del Centre Acadèmia Mollet. Són: Adema, Fernando, professor. Falguera, Isidro, ex-alumne. Salamo Bas, Jaime, ex-alumne. Brú Segura, Francisco, ex-alumne. Serra, Jaume, ex-alumne.
2. Segons Doc. 1170. El 12-8-39 es fa un funeral pels caiguts del Centre Acadèmia Mollet.
3. Actes d'Incorporacions any 39. AMMV.
4. A l'AMMV consta el 124/3179 la mort del soldat de l'Exèrcit Nacional Colom Ventura, Pere de 21 anys, solter de Mollet. Mort el 23-11-38.
5. Segons els expedients d'orfes en Cot Xufré, José. Desaparegut al Front del Segre l'agost de 1938.
6. Segons Doc. 1170. El 12-8-39 es fa un funeral pels caiguts del Centre Acadèmia Mollet.
7. Acta de la lleva del 40. Exclusió per mort al front «rojo». AMMV.
8. Fitxa de la «Inspección Municipal de Sanidad de Mollet». Any 1940. AMMV.
9. Lliurament 540/18 Pressupost del 37. Es va a buscar el cadàver a Barbastro. Maig 37.
10. Segons els expedients d'orfes en Genís Busquets, Narciso, de Girona. Mort a l'Hospital Militar de Barcelona als 32 anys el 13-9-38.
11. Acta de la lleva del 36. Exclusió per mort a l'Hospital Militar en època roja. AMMV.
12. Acta de la lleva del 36. Exclusió per mort a l'Hospital Militar en època roja. AMMV.
13. AMMV Targeta d'allistament, Conselleria de Defensa consta escrit a mà la mort del soldat Masdeu Mani, Joan, resident a c/Diputació, 43.
14. Testimoni d'en Pere Palou.
15. Testimoni d'en Pere Palou.
16. Fitxa de la «Inspección municipal de Sanidad de Mollet». El dona per desaparegut al front. AMMV.
17. Testimoni d'en Joan Solé Tura.
18. Segons Doc. 1170. El 12-8-39 es fa un funeral pel caiguts del Centre Acadèmia Mollet.
19. Segons Doc. 1170. El 12-8-39 es fa un funeral pel caiguts del Centre Acadèmia Mollet.
20. Segons els expedients d'orfes, va desaparèixer al front de Terol, el 25-1-38.
21. Acta de la lleva del 41. Exclusió per defunció a l'Hospital de Sant Joan de Déu. AMMV.
22. Fitxa de la «Inspección Municipal de Sanidad de Mollet». AMMV.
23. Llibre de reemplaç del 40 de l'any 39. AMMV.

Notes

1. Acta Municipal del 24-VII-36. AMMV.
2. Ordre-circular de Mobilització. DOCG 11-10-36.
3. Decret publicat en el DOCG 1-10-36.
4. Segons Pressupost de l'any 37. AMMV.
5. Documentació de la Capitania General de Barcelona.
6. Comunicat de la Conselleria de Defensa del 20-11-36. AMMV.
7. Circular del Cap dels Serveis Tècnics de la Conselleria de Defensa 22-10-36. AMMV.
8. Doc. 30/589. AMMV.
9. Doc. 196/4684. Data del 20-XI-36. AMMV.
10. Carpeta Conselleria de Defensa, 1936-37. AMMV.
11. Lliuraments del 37. AMMV.
12. Acta de la Comissió de Govern 26-X-36. AMMV.
13. Acta Municipal del 6-8-36. AMMV.
14. Acta de la Comissió de Govern 19-X-36. AMMV.
15. En Joan Solé Tura parla de 180 persones. "Mollet una mica d'Història". Mollet, 1981.
16. Segons Tarja d'Allistament (AMMV) i documentació de la Capitania General.
17. Historia Contemporània del Vallès Oriental" Joan Garriga. Ed. Rourich. 1993
18. Joan Garriga "Granollers Conflicte Revolucionari i Bèl·lic (1936/39)". Ed. Oikos-Tau. Barcelona, 1990.
19. LA VANGUARDIA, 30-8-36.
20. En Joan Solé Tura parla d'uns cent i escaig molletants. Op. Cit.
21. Acta de Govern 1-XII-36. AMMV.
22. Segons Tarja d'Allistament (AMMV) i documentació de la Capitania General.
23. Registre del personal de l'exèrcit, on són anotades les circumstàncies personals i l'història militar de cada individu.
24. Reservista de la lleva de 1936.
25. Hi consta la inscripció de tres soldats més que van morir a l'Hospital de Mollet, però que eren de fora; per tant no els compta.
26. Pel Decret del 22-10-36 s'ordenava que a les actes de defunció dels milicians, soldats i individus dels cossos armats, morts davant l'enemic o a conseqüència de les ferides sofertes o d'una malaltia contreta al camp de batalla, així com dels elements sanitaris i dels particulars que es trobin en aquell cas, sigui feta la inscripció: "Mort en la lluita contra el feixisme". DOCG. 235.
27. Acta Municipal del 2-6-39. AMMV.
28. Doc. 4.852 Mutilats de Guerra 1942/43. AMMV.

El Mollet de la Guerra Civil: De la industrialització a la fam de la postguerra

Carmen Pérez *

Aquest és un estudi sobre la Guerra Civil a Mollet. Amb aquest estudi s'ha intentat veure quines repercussions va tenir el conflicte a Mollet del Vallès. Per aquest motiu s'ha investigat un abans i un després de 1.936 - 1.939, tot prenent com a centre de la recerca la Guerra Civil. Així, s'han allargat les dates que comprèn aquest treball des de 1.920 fins 1.940 aproximadament. S'han fixat tres factors d'interès concrets: El desenvolupament industrial, la població, l'urbanisme i determinats aspectes culturals que ajuden a comprendre millor el procés general.

En aquest treball, per la meua lliure elecció, no s'han tocat qüestions directament polítiques; crec que és un tema una mica delicat i conflictiu, perquè tothom pot tenir la seva opinió sobre el que anava bé o malament, políticament parlant, a l'època, i aquestes ideologies no es qüestionen en aquest estudi. Un altre motiu de la meua opció per descartar aquest tema polític és perquè no hi ha molta informació publicada. Aviat es publicarà una biografia: "*J. Fortuny, alcalde de Mollet*", de Joan Corbalán i Antoni Lardín que ens permetrà conèixer millor aquests temes. Amb això no vull dir que no es facin referències polítiques quan sigui necessari, però el que no hi apareixerà serà una anàlisi profunda sobre aquest tema. Així, les qüestions polítiques només s'han analitzat en l'estudi de l'evolució dels canvis de noms de carrers que ha viscut Mollet, abans, durant i després de la Guerra Civil.

Les fonts secundàries més destacades utilitzades per fer aquest treball han estat: *Moledo-Mollet (993-1.993)*, llibre sobre el

* Resum del I Premi Juvenil «Vicenç Plantada», de l'any 2000.

mil·lenari d'aquesta localitat, i diversos números de la publicació "Notes" que edita el Centre d'Estudis Molletans. Aquestes aportacions, tot i ser molt valuoses en determinats aspectes, no m'han permès obtenir referències directes suficients sobre el tema del meu treball.

Davant la manca d'informació concreta sobre la Guerra Civil a Mollet que es pot obtenir de fonts secundàries, s'ha fet una recerca de fonts primàries. Cal destacar els llibres d'actes de l'Ajuntament de Mollet del Vallès, dipositats a l'Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès. He comprovat que la informació procedent de fonts secundàries no és contradictòria amb les fonts primàries consultades. Aquestes fonts m'han permès trobar tot un seguit de detalls referits a diversos aspectes de la vida de Mollet, inèdits fins ara. Es poden seguir mesures adoptades pel govern municipal sobre el canvi urbanístic i el canvi de noms de carrers¹. Aquesta informació permet aprofundir en l'evolució d'aquest període. També cal destacar que, en els llibres d'actes, he trobat la darrera sessió del municipi republicà (16-XII-1.938) i la primera del nou consistori franquista (28-I-1.939).

Mollet. Al centre la Farinera Moretó i, a la dreta, l'estació del Nord.

MOLLET ABANS DE 1.936: DE POBLE A VILA

Abans de 1.936 ens trobem un Mollet en ple procés d'industrialització. Això es pot comprovar amb l'aparició de diverses fàbriques a finals del segle XIX, com per exemple la fàbrica fundada per Octavio Lacante el 1.897 coneguda com la Pelleria, i a partir de 1.911 com Tenería Moderna Franco Española, i altres com la fàbrica tèxtil Can Fàbregas fundada el 1.898. Les fàbriques estaven estratègicament instal·lades al costat del riu Besòs, i sobretot al costat de les dues estacions de ferrocarril que tenia i encara té Mollet. Així, caldria destacar Mollet com un nus de comunicacions. Ja a les primeres dècades del segle XX el ferrocarril permetia el transport de passatgers i importar i exportar productes amb França, amb l'interior de Catalunya i amb la resta d'Espanya. Aquesta estratègica localització va afavorir, per tant, la industrialització. Al llarg del segle XX les fàbriques del sector tèxtil tindran gran importància. Amb la Primera Guerra Mundial, aquestes indústries van rebre moltes demandes de roba militar per part dels estats en guerra. Les fàbriques de Mollet del Vallès també destacarien per aquesta mena d'exportacions. Així la producció es va veure incrementada per tal d'obtenir el major benefici d'aquesta situació, que no sabien quan de temps duraria.

Com a conseqüència d'aquesta necessitat de mantenir un alt nivell productiu, les empreses van prendre mesures per estimular el ritme de treball de la mà d'obra obrera. Com a exemple, entre els mesos de Maig i Novembre de 1.916, els treballadors de la Tenería van demanar una reducció de dies laborals. No volien treballar els dissabtes i només ho volien fer 5 dies a la setmana. També van demanar la pujada de sous de 6 ptes. setmanals, d'aquesta manera cobrarien 60 ptes.; finalment, els treballadors van lograr els seus propòsits. A Mollet es va construir un gran local per ordre dels caps de la fàbrica Tenería Moderna Franco Española, destinat especialment als seus treballadors i les seves famílies, per tenir-los contents i obtenir un major rendiment a la feina. Aquest local es va dir Tabaràn (situat en l'actual Avinguda Llibertat) i al seu interior hi havia un casino, un teatre i un cinema. També hi havia servei de farmàcia, assistència mèdica sanitària i fins i tot un metge.

En 1.920 Mollet tenia una població de 3.752 habitants i al 1.933, només 13 anys després, en tenia 6.123 habitants. Aquest augment de quasi el doble es deu a l'aparició de la indústria que va atreure una forta immigració d'arreu de Catalunya per treballar en les moltes

fàbriques instal·lades a Mollet. Avui dia trobem que Mollet continua creixent, i és una de les ciutats més destacades en l'increment de població de tot el Vallès Oriental. Veiem, doncs, que abans de la Guerra Civil ja s'hauria produït una primera fase de creixement demogràfic a la nostra localitat. Aquestes dues etapes de creixement, la dels anys vint i l'actual, han tingut repercussions com ara la catalogació oficial de Mollet. El 1.925, Mollet va passar de ser considerat poble a vila, al mateix temps que ho va fer Granollers. Aquesta situació es va tornar a repetir a principis de la dècada dels anys noranta quan Mollet va passar de ser vila a ciutat.

El nucli urbà de Mollet del Vallès, abans de 1.936, tenia com a centre històric la plaça de Prat de la Riba. Però també eren espais urbans importants de la vila: el carrer Berenguer III (aleshores també conegut com a c/ Estació), el carrer de l'Església i el carrer Jaume I. En aquest últim, l'octubre de l'any 1931, s'hi s'instal·là l'Acadèmia Viñas. En general, les indústries més importants s'instal·laren prop de les dues estacions de ferrocarril: a la de França, la Teneria Moderna F. E., i prop de la de Sta. Rosa, indústries com la Farinera Moretó o les Indústries Químiques del Vallès.

Font modernista. Plaça Prat de la Riba (1921)

Mollet cada cop es feia més gran i per aquest motiu es van anar fent diverses obres², entre les que van destacar: l'ampliació i l'asfaltat de carrers, la construcció de fonts (c/Del Sol, Santa Perpetua...). També es van construir noves cases, es van fer instal·lacions d'aigua (c/Lluís Durán, Verdaguer i Guimera) i es van construir noves clavegueres. Els serveis funeraris³ van haver de transformar-se també com a conseqüència de l'augment de població: el juliol de 1.922 va aparèixer el servei del cotxe fúnebre (abans els difunts es traslladarien d'una altra forma), i el dia 2 de juliol de 1.936 es va demanar la construcció de nous nínxols perquè els que hi havien eren insuficients.

LA POBLACIÓ DE MOLLET EN TEMPS DE LA GUERRA CIVIL

Mollet del Vallès pateix al llarg dels tres anys del conflicte bèl·lic les conseqüències de la seva condició com a localitat de reraguarda. Mollet no va viure de prop el conflicte armat, llevat dels bombardeigs i de les jornades finals de la guerra, el mes de Gener de 1.939. Per aquest motiu, la vida dels molletans es trobarà sota la pressió d'altres elements no directament bèl·lics, però que condicionaven totalment la seva existència.

En començar el conflicte les indústries molletanes van haver de deixar les exportacions a Europa, especialment les que feia la Teneria anys enrera. Les col·lectivitzacions de la CNT també van arribar a les fàbriques de Mollet. Sobre aquest tema, però, hi ha gran manca d'informació i s'hauria d'investigar més.

Al contrari, he trobat als llibres d'actes mostres de la presència de la CNT al sector d'aprovisionaments⁴. A finals de 1.936 un conseller d'aprovisionament present al consistori rebia queixes del regidor de Mollet, Ambrós, per la falta de gallina, conill i mongetes.

Amb l'arribada massiva de la gent que fugia del perill de la guerra aquesta falta d'aliments es va agreujar, perquè el racionament dels queviures era més gran.

El primer bombardeig a Mollet va tenir lloc el dissabte dia 30 de Gener de 1.938; la ciutat va ser bombardejada a les 17:30 hores de la tarda i un dels avions va deixar caure la bomba a la zona de Quatre Cantons, provocant un gran incendi i diversos morts i ferits en els carrers Durruti i Fermín Galán (c/Berenguer III i Burgos, respectivament). En aquest bombardeig van resultar ferides més de 25 perso-

nes que van ser traslladades a l'Hospital General de Catalunya, a Barcelona. D'entre tots els ferits van morir 14 molletans.

A partir d'aquest moment l'Ajuntament va decidir que es construïssin refugis i rases per evitar altres atacs aeris inesperats⁵. El problema més directe era que faltaven diners i mà d'obra. Per resoldre la manca de diners la Junta de Defensa Passiva de Mollet feia pagar 2 ptes. als caps de família i 1 pta a la resta de familiars. Els directius de la Teneria Moderna Franco Española, conscients de la falta de mà d'obra per la construcció de refugis, van posar a la disposició de l'Ajuntament de Mollet els seus treballadors per tal que donessin un cop de mà en la construcció.

El segon bombardeig que va sofrir Mollet va ser el dia 25 de Gener de 1.939, a les 4 de la tarda, quan una esquadra d'avions volava sobre el carrer Berenguer III i la Riera Seca, fins a Parets. Anaven disparant sense descans als carrers i deixaren caure 4 bombes a Mollet; aquestes bombes van ocasionar 8 víctimes mortals. Mollet va ser bombardejada per ser un gran nus de comunicacions amb França, tant per carretera com per ferrocarril, i l'objectiu d'aquests atacs era impedir la fugida dels republicans a altres comarques o a França.

Teneria Moderna Franco-Espanyola

El mes de juliol de 1.936 l'església de Mollet va ser cremada i Mn. Josep Casanovas, el rector, va haver de marxar a refugiar-se a Barcelona fins que es va acabar el conflicte i va tornar. Els nous nens en edat escolar que dia rera dia rebia Mollet van haver d'ingressar a les diverses escoles que hi havia mentre durès la guerra; així, l'any 1.936 els centres escolars arribarien a comptar amb més de 70 alumnes per aula.

I DESPRÉS DE LA GUERRA, QUÈ?

El final de la guerra a Mollet es va produir amb l'entrada de les tropes franquistes a aquesta vila, el dia 27 de Gener de 1.939. Amb l'arribada dels antirepublicans es va formar el nou Ajuntament⁶. Un dels militars d'alt comandament que va aparèixer amb les tropes motoritzades a Mollet es va adreçar a Simeón Rabasa Singla i li va dir que l'endemà, dia 28 de Gener, es presentès amb 14 amics de la seva confiança. I al dia següent, a les 17:00 hores, va ser nomenat el nou Ajuntament amb Simeón Rabasa com a alcalde i els seus 14 amics com a regidors.

Amb el termini del conflicte, els republicans que van fugir apressadament van deixar a l'Estació de França un vagó ple de menjar; al vagó hi havia arròs, mongetes i llenties. Quan els habitants de Mollet es van adonar del que contenia el vagó van anar corrents a agafar un o dos sacs de menjar, però quan les entitats competents es van adonar de l'existència d'aquest vagó van demanar que tornessin el menjar i per això posarien un magatzem, situat al c/ Berenguer, per a que els "voluntaris" retornessin el menjar que s'havien emportat; el menjar mai va ser retornat.

A les indústries trobem que, en un principi, l'exportació que anys enrera feien a tota Europa no fou possible per l'esclat de la Segona Guerra Mundial, i en cas d'exportació ho havien de fer a països aliats al regim franquista o que tinguessin una dictadura.

L'any 1.936 Mollet comptava amb 6.219 habitants i al 1.940 eren 6.136. Aquestes 83 persones de menys es deuen probablement al pas de la Guerra Civil, que va ocasionar 22 persones mortes pels bombardeigs i altres mortes per la falta d'aliment i d'hospitals especialitzats. Però amb el final de la guerra no es va acabar la gana, perquè va començar el període conegut pel domini del mercat negre.

Després de les destrosses que va suposar la guerra, amb els seus bombardeigs, ara tocava promoure nous projectes, com la construcció

de l'església o la construcció d'un passeig per damunt del Torrent Caganell. Mn.Casanovas va tornar a la vila i va impulsar la idea de tornar a aixecar l'església, que va ser cremada al començament de la guerra i de la que només va quedar el campanar. Les obres serien finançades per tots els ciutadans de Mollet i els que no poguessin pagar treballarien un dia transportant material per la construcció.

Respecte a les escoles, després de la guerra van augmentar les places en el sector privat, per exemple al Col·legi de monges, on un 40% eren nenes, i es van inaugurar nous parvularis, com el Juana Barcala (escola pública). Els serveis funeraris s'anaven ampliant amb la construcció immediata de nous nínxols pel cementiri, donat que ja estaven esgotats, i es demanà el pressupost per 50 nínxols més.

EL CANVI DE NOMS DE CARRERS A MOLLET DEL VALLÈS

Abans i durant la Guerra Civil trobem que no hi havia tants canvis de noms de carrers com després de la guerra i l'aparició del franquisme. Un cop instaurat el franquisme a Espanya, aquest canvi polític es va veure reflectit de diverses maneres en la societat, com és el canvi de noms de carrers a Mollet del Vallès.

Els noms que hi havia fins a 1.939 van ser substituïts per altres que no recordessin el passat gloriós de Catalunya (com Prat de la Riba, Francesc Macià), ni la seva tradició cultural (com Ausias March), substituint-los per noms de característiques militars (com Caudillo), de victòria (com 27 de Enero) i de països aliats a l'Espanya franquista o a la seva dictadura (com Alemanya, Itàlia i Portugal). Els canvis de noms de carrers foren molt freqüents i així es veia el canvi de govern. D'aquesta manera el procés polític espanyol es pot veure des d'una perspectiva local. El canvi dels noms permet un estudi ideològic on cada nom apareix com una etapa de poder polític (República, Franquisme...). Aquest simbolisme era d'ús freqüent, ja que la gent utilitzava els noms com a referència d'un carrer i inconscientment incorporaven al seu sistema de valors el significat polític i ideològic de cada nom.

Els canvis de noms més destacats són: Francesc Macià (abans i durant la guerra). Aquest polític català, que va arribar a ser President de la Generalitat i va proclamar l'Estatut d'Autonomia, va ser substituït després de la guerra per Caudillo, que era el nom del líder d'Espanya, Francisco Franco, que ordenava amb el seu règim dictatorial tota la

península. Altre nom a remarcar és "La Paz" que continua amb el mateix nom abans, durant i després de la guerra, però els seus valors canvien: La Paz abans i durant de la Guerra Civil significava la pau de l'armonia civil, que no mantenia guerres amb cap altra nació, és la tranquil·litat; amb el sentit de després del conflicte vol dir la pau imposada, obligadament col·locada amb autoritat.

CONCLUSIÓ

Mollet era un poble que la dècada dels anys 20 es trobava en ple procés d'industrialització que es va interrompre amb l'inici de la Guerra Civil (1.936 - 1.939). El creixement que va experimentar Mollet es va veure incrementat per l'arribada dels immigrants que fugien de la guerra cap a França, i Mollet era de gran importància pel fet de tenir les dues estacions de ferrocarril i les carreteres que portaven a Barcelona i a França, entre d'altres llocs. Amb l'esclat del conflicte les fàbriques de Mollet van tenir de deixar d'exportar productes a Europa.

Mollet va ser bombardejada 2 cops; el primer bombardeig (30 de Gener de 1.938) va afectar Mollet per ser nus de comunicacions ja que l'aviació volia anul·lar la reraguarda. Com a conseqüència es van construir diversos refugis i rases a tota la vila; aquest bombardeig, va causar la mort a 14 persones i molts ferits. El segon bombardeig (25 de Gener de 1.939), va ser dos dies abans de l'arribada de les tropes franquistes a Mollet i només un dia abans de l'entrada d'aquestes a Barcelona. A causa dels bombardeigs, moltes persones quedaven malferides per l'impacte de metralla i això provocava que tinguessin dificultats durant tota la vida per treballar a casa, al camp o a la indústria.

A Mollet es va acabar la guerra amb l'arribada de les tropes motoritzades franquistes, el dia 27 de Gener de 1.939. La postguerra a Mollet va ser més dura que la guerra perquè, a més de continuar passant gana, tenien d'ocupar-se de reconstruir totes les infraestructures danyades i crear-ne d'altres noves. Les cases van ser una de les principals, però les més importants van ser la proposta de reconstrucció de l'església que va fer Mn.Casanovas i la creació de plànols d'una pasarel·la que cobrís el Torrent Caganell. La gent del poble va ser qui va tenir de subvencionar aquestes obres; qui podia pagava i qui no, treballava transportant maons i material per la reconstrucció.

Així, la Guerra Civil a Mollet, encara que fos una vila que estava a la reraguarda, va fer que resultés afectada pels dos atacs aeris que va tenir, per la manca de menjar que hi havia al municipi, per l'aturament que va tenir la indústria i, sobretot, per les víctimes mortals i les que van sobreviure a aquesta dura guerra. Podem dir, doncs, que les veritables víctimes de la guerra van ser les persones més innocents.

Notes

1. Veure llibre d'actes de l'Ajuntament de Mollet del Vallès de 1.920 a 1.923 (AHMV).
2. Veure llibre d'actes de 1.920 a 1.923 de l'Ajuntament, concretament del 31-V-1.922 al 26-VII-1.922 (AHMV).
3. Veure llibre d'actes de l'Ajuntament de Mollet del Vallès de 1.920 a 1.923 i de 1.935 a 1.937 (AHMV).
4. Veure llibre d'actes de l'Ajuntament de Mollet del Vallès de 1.935 a 1.937 (AHMV).
5. Veure llibre d'actes de l'Ajuntament de Mollet del Vallès de 1.937 a 1.939 (AHMV).
6. Veure llibre d'actes de l'Ajuntament de Mollet del Vallès de 1.937 a 1.939 (AHMV).

Entrevista al Sr. Martí Moretó

per Ramon Boter de Palau

Geògraf

ivim en un món que canvia permanentment. Aquest fet és més manifest en ciutats com Mollet del Vallès que, al llarg del segle XX, ha passat de 2.200 als 47.000 habitants actuals. És per tot això que és d'una gran importància recuperar la memòria històrica d'aquelles persones que han viscut de primera mà aquestes transformacions. Per aquests motius entrevistem al Sr. Martí Moretó i Puigdomènech, membre d'una nissaga d'empresaris farinares que han viscut les transformacions de la ciutat i de les rodalies de Mollet del Vallès des de primera línia, és a dir, que han estat una família vinculada a la vida política i social del poble de forma directa. A més a més, els relats i les descripcions acurades del Sr. Martí Moretó ens aporten un testimoni d'interès general per als molletans sobre els paisatges, la gent i les coses en general, d'un Mollet que fa no tants anys era molt diferent a tal com ara el coneixem.

La família Moretó van ser una de les pioneres en la industrialització de Mollet del Vallès, ¿ens podria explicar els orígens de l'establiment de La Farinera al poble?

La generació dels meus avis, formada pels germans Moretó i Prat, van cobrar 100 duros cada un de la part proporcional de l'herència que els pertocava del patrimoni de Ca l'Alsina, finca familiar ubicada a Olzinelles. Aquests diners els va permetre fundar, l'any 1884, una serradora a Sant Martí de Provençals. Al cap de poc temps, concretament l'any 1891, van comprar uns terrenys davant de l'estació de França a Mollet del Vallès on van aixecar la fàbrica de serrar fusta que, més tard, es convertiria en la fàbrica de farines.

I la Farinera de Santa Rosa, tal i com la coneixem avui, com sorgeix?

Els meus oncles i el meu pare van construir la Farinera de Santa Rosa cap a l'any 1918, ja que es trobaven que la fàbrica de farines de

l'Estació de França no tenia possibilitats de creixement cap als solars adjacents. A més a més, la fàbrica veïna, la Pelleria, va comprar els solars i la nostra fàbrica de l'Estació de França, perquè també havia de créixer en superfície.

Hi ha algun fet, o efemèride, dels inicis de La Farinera que tingui una certa rellevància?

Sempre he sentit a dir a casa que vàrem tenir la segona màquina de vapor de tot el poble. La primera, segons tinc entès, va ser el vapor de la fàbrica de teixir cotó. De fet, el negoci de la farina va sorgir gràcies a la màquina de vapor. M'explico: l'any 1890 els meus avis van instal·lar la màquina de vapor que generava 12 cv de potencia per tal d'accionar les serres; ara bé, atès que la màquina generava un excedent d'energia important es va decidir muntar unes moles de molí per obtenir farina.

Mollet del Vallès, des de fa molts anys, ha esdevingut una població amb un caràcter marcadament industrial, a banda de La Farinera, recorda altres fàbriques històriques del poble?

Recordo, especialment, la Pelleria, ja que els meus oncles em parlaven d'Octave Lecante, el qual fundà aquesta indústria i, a més,

Serradora de la família Moretó, prop de l'estació de França.

comprà els solars i la fàbrica dels meus avis de l'Estació de França. D'infantesa recordo, també, Can Mulà, la indústria tèxtil que hi havia allà on ara hi ha l'Illa de Mollet. Aquestes dues fàbriques, em fa l'efecte, eren les que més obrers sumaven a tot el poble. També recordo el Cotó, la fàbrica de pintes, molt a prop de la Farinera, la sederia de Can Fàbregues, del carrer Berenguer III. Al barri de Santa Rosa hi havia dues bòbiles d'obra. Fabricaven maons, totxanes i teules a base d'argiles que extreien d'allà mateix. De fet, encara recordo que anant cap a can Besora hi havia un punt del camí que quedava enlairat perquè la bòbila havia rebaixat el nivell del camp a còpia d'extreure argila. També recordo, a la Plana Lledó, una fabriqueta de cordes per a instruments que en deien *Les cordes de guitarra*. En aquesta fàbrica feien cordes a partir dels budells dels animals que mataven a l'escorxador. A Can Gomà, abans de la Guerra Civil, feien un xampany anomenat Vilarrosal. L'empresari que portava el negoci, en Vilarrosal, el van matar durant la Guerra Civil i posteriorment les caves van canviar de mans i el producte resultant es passà a anomenar xampanyes Gomà. Bona part del cultiu de la vinya que es produïa a Mollet del Vallès es venia a les caves de Can Gomà

I ara que ha fet esment de la vinya, ens podria descriure el paisatge de les rodalies del Mollet del Vallès de la seva infantesa?

El poble i les seves rodalies tenien un caràcter marcadament agrícola. Del meu record el conreu predominant era la vinya. De fet, perquè es faci càrrec de la profusió que tenia aquest cultiu, li diré que el meu avi matern era el propietari de la finca de Can Besora de 250 ha, de les quals, més o menys, la meitat estaven dedicades a la vinya. Això vol dir que gairebé a tot l'actual barri de Santa Rosa hi predominava la vinya, ja que els límits de la finca estaven, aproximadament, entre la carretera de Mollet a Sabadell, la via del tren de Barcelona a Puigcerdà, la finca de can Borrell, és a dir, allà on ara hi ha el barri homònim, i el bosc dels Pinetons. A Mollet també hi havia altres cultius, a les vores dels torrents i a la plana hi havia, sobretot, cultius de regadiu, i també alguns camps de cereals.

Ens imaginem, aleshores, que tot el món del vi i la vinya a Mollet del Vallès deuria ser complex. Ens agradaria que ens expliqués, amb un cert detall, com funcionava tot el procés d'elaboració del vi?

Efectivament, el món del vi era complicat. Al llarg del procés per a fer el vi hi intervenien força persones, uns processos determinats i

una forma de propietat de la terra particular. M'imagino, però, que deuria ser un procés similar a altres contrades de la comarca. El que jo els puc explicar es basa en la meva experiència personal. Concretament, a Can Besora el meu avi tenia les vinyes arrendades a diferents pagesos, els quals tenien cura de les vinyes a canvi d'una part proporcional de la collita que es pactava amb el propietari, en aquest cas el meu avi. Molts d'aquests arrendataris treballaven la vinya a temps parcial, és a dir, durant el matí treballaven a les fàbriques de la població i a la tarda, o els vespres, es dedicaven a cuidar la vinya. Les tasques en aquest conreu consistien en el manteniment del bon estat dels ceps i, evidentment, la feina més forta començava a finals d'estiu, amb l'inici de la verema. Un cop collit el raïm es portava cap a Can Besora, lloc on propiament es començava l'inici de l'elaboració del vi. En aquesta casa hi havia un celler amb els cups (sobre els quals es trepitjava el raïm), les bótes, les tines i altres estris per fer el vi. En aquestes tasques del celler hi intervenien els mossos i el masover de la casa. No ho recordo amb exactitud, però la producció anual del celler, durant els anys trenta, podia estar entre les cent vint i les cent quaranta càrregues de vi. Una càrrega equival a 120 litres de vi. La producció del vi el meu avi la venia a l'engròs.

A part de la vinya, quins altres conreus es feien a Can Besora?

A Can Besora també hi havia un important sector de conreus de regadiu. Aquest sector estava a la part més baixa de la finca, en una zona propera al torrent Caganell. L'aigua per a regar aquests camps provenia de la mina del pont Xuclador, ja dins de Gallecs i ran del torrent Caganell. Precisament recordo molt bé que, prop del naixement d'aquesta mina d'aigua, hi havia una alzina molt grossa i espectacular. La mina era subterrània, però quan l'aigua aflorava es canalitzava fins a una bassa que hi havia propera a la casa de Can Borrell. En aquesta bassa s'hi rentava, però la funció principal era subministrar aigua als recs, o bé de Can Borrell o de Can Besora. Per desviar l'aigua cap a uns recs o altres es pactava; per exemple, aquesta setmana Can Borrell tindrà quatre dies d'aigua i Can Besora tres. Per desviar les aigües es feien servir els trastalladors, mena de comportes que servien per bloquejar una canalització i obrir-ne una altra i viceversa. A banda de tot aquest sistema de rec, en els camps de regadiu hi havia plantats naps, alfals, remolatxa, tomàquets, etc. També hi havia un petit sector conreat de cereals, en el turó que queda al costat dels Pinetons.

Els germans Moretó.

Tal i com s'expressa, i de la manera com ho explica, se li nota un gran coneixement del camp i el mon de pagès...

És que, durant els anys de la Guerra Civil, els meus germans i jo, aleshores adolescents, vàrem viure amb la mare i l'avi a Can Besora. Malgrat tractar-se d'anys de penúries, per a nosaltres el fet de viure a pagès va ser una experiència enriquidora, ja que van ser uns anys molt útils per a conèixer la vida a pagès i les tasques que s'hi fan. D'aquells anys recordo que ajudàvem al masover de la casa a munyir les vaques, a segar l'alfals, a tenir cura del bestiar, etc. Gràcies a aquells anys conec el nom de moltes plantes de conreu, eines del camp etc. Francament, penso que l'experiència al camp d'aleshores va ser molt important pels coneixements que vaig adquirir; ara, en canvi, la gent de ciutat tendeix a ignorar d'una manera completa i absoluta tot allò referit al món de pagès.

Ens imaginem, però, que a banda de la seva dedicació al camp i als estudis, vostè i els de la seva generació deuriem tenir distraccions. Recorda durant la infantesa i l'adolescència quins passatemps tenien?

Ens posàvem a la cantonada dels Quatre Cantons, davant de casa el meu avi, i miràvem com passaven els vehicles per la carretera de Bar-

celona. Pel soroll i la forma que tenien els automòbils jugàvem a encertar de quin model es tractava. Cal tenir present que aleshores només passava un automòbil cada mitja hora per la carretera de Barcelona. Cap els anys trenta, a Mollet del Vallès els automòbils eren comptats. Només tenien automòbil el Dr. Puigcercós, el Dr. Tiffon, els de la Pelleria i no gaires persones més. Per tant, mirar els cotxes que passaven per la carretera ja era una distracció en si mateixa. A l'estiu els meus germans i jo anàvem al riu Besòs per banyar-nos. Concretament, anàvem davant de can Fenosa, ja dins el terme de Martorelles. El riu, aleshores, tenia una aigua netíssima i aprofitàvem els gorgs que feia el riu per nedar-hi. Encara tinc present que a les seves vores hi havia arbres de ribera molt frondosos. Realment era una paisatge bucòlic. Perquè se'n faci el càrrec només cal pensar que Joaquim Mir, el pintor, havia pintat moltes escenes vora del riu Besòs dins del terme de Mollet del Vallès. A la tardor, amb el meu avi, anàvem a buscar bolets a la verneda de can Pere Gil, al bosquet dels Pinetons, el qual quedava dins de la finca de can Besora, o bé als boscos de Can Torres i de Can Jornet, ja dins de Gallecs. Ja més gran em vaig aficionar a pintar i a dibuixar, és per això que, un cop acabada la Guerra Civil, vaig aprendre a pintar amb un professor, un tal Castellsagués, el qual tenia molta traça ja que professionalment es dedicava a fer les mostres dels teixits de la fàbrica de can Mulà. Precisament el meu company de les classes va ser el pintor Joan Abelló, que és de la meva generació. Evidentment, però, aquesta entreteniment s'acabà quan ja més gran em vaig incorporar de ple a treballar en el negoci familiar, és a dir, a La Farinera. Abelló, en canvi, va continuar formant-se a Barcelona i ha acabat fent, com artista, una carrera internacional molt brillant.

Recorda algun fet rellevant de la Guerra Civil o la postguerra en relació a Mollet?

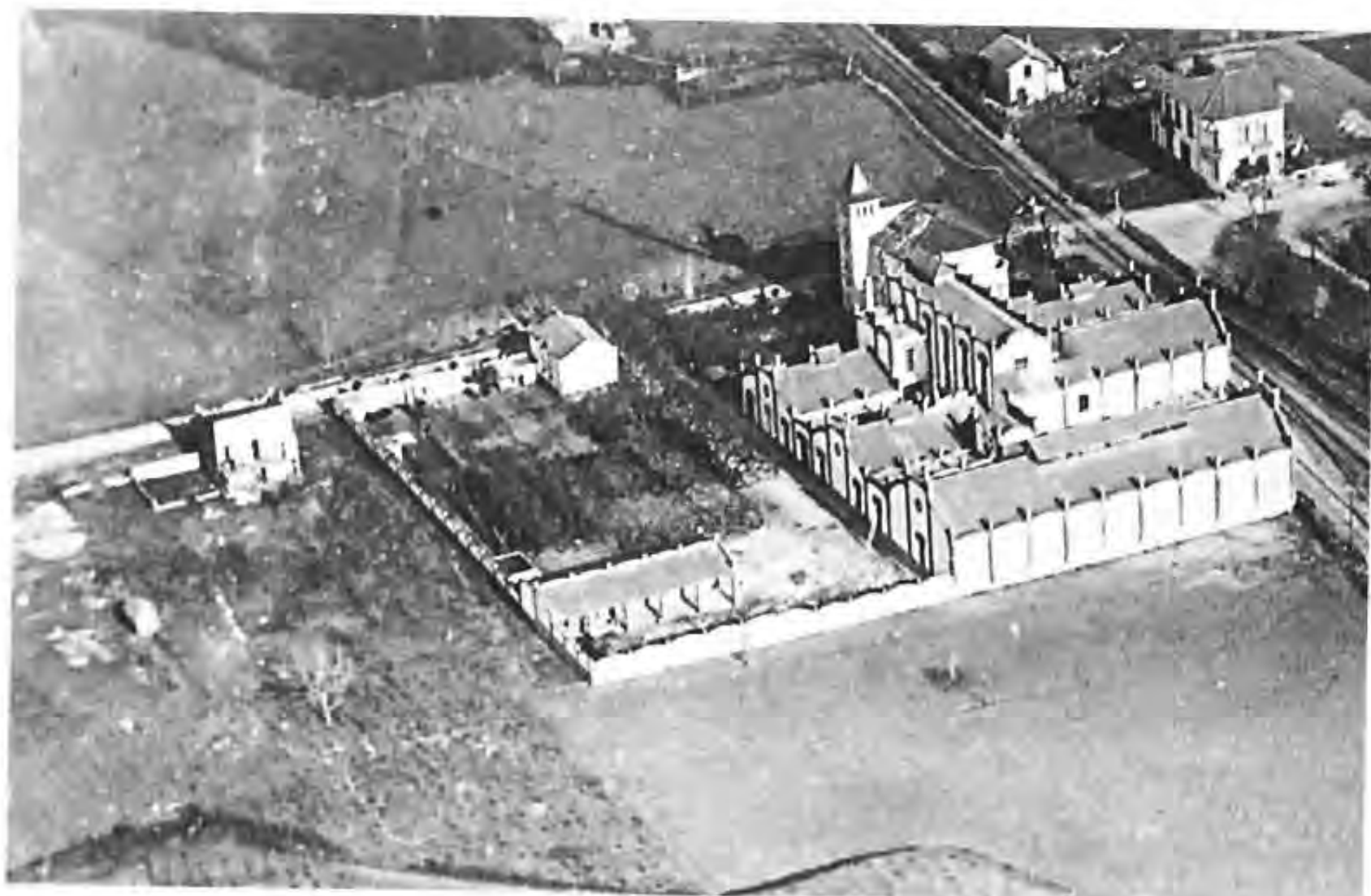
Sí. Durant la Guerra Civil l'església gòtica de Sant Vicenç va ser destruïda per exaltats. De l'edifici només en quedà el campanar. Un cop acabada la Guerra Civil es passà a refer aquests estralls. Per fer front a aquestes despeses van ser necessàries les aportacions econòmiques dels industrials del poble. La família Moretó hi vàrem contribuir, i com a reconeixement d'aquest fet, l'any 1942, la padrina d'una de les campanes noves va ser la meva tia, Dolors Moretó i Riera. Altres persones van contribuir en la reconstrucció de l'església fent de manobres, retirant runa, etc., i com a nota curiosa recordo que el Sr. Rector, Mossèn Josep Casanovas, hi va col·laborar fent de paleta.

En un altre ordre de coses, tinc entès que el seu pare va ser alcalde de Mollet del Vallès...

Sí, efectivament, el meu pare, Joan Moretó i Riera, l'any 1918 va ser alcalde de Mollet del Vallès en una època en què el poble tenia una població al voltant dels 3.000 habitants. Abans, però, ja havia estat vinculat a la Casa Consistorial. Concretament en la legislatura anterior, governada per Josep Ribas i Folguera, el meu pare ja havia estat regidor dipositari de fons, equivalent a les funcions que actualment faria un tresorer.

Com a corol·lari de la conversa, volem aprofitar la circumstància d'estar davant d'una persona que ha vist el creixement urbanístic de Mollet del Vallès en diferents moments històrics per demanar-li que ens expliqui com ha vist evolucionar la ciutat.

El Mollet de la meva infantesa, tal i com ja he explicat més amunt, era un poble petit envoltat de camps per tot arreu. Ara bé, quan vaig tenir una determinada edat, vaig començar a ser conscient que aquell poble anava creixent de mica en mica. Per exemple, recordo l'establiment de les primeres casetes, cap allà els anys trenta, al barri de Santa Rosa. Alguns dels terrenys d'aquells habitatges estaven dins de la propietat de Can Besora. Quan era així, el meu avi, propietari de la

Farinera Moretó.

terra, la cedia per a construir-hi casetes a canvi d'una renda anual, anomenada cens. Aquest sistema de contractació entre el propietari del solar i el qui es fa la casa, actualment està en desús, però antigament havia estat un contracte jurídic molt estès a tot Catalunya. D'aquelles cases de Santa Rosa recordo que se les feien les mateixes persones interessades, és a dir, que els propietaris de les mateixes cases eren els qui feien de paletes. De fet, per exemple, la casa del meu avi matern, coneguda com cal Mitjà, situada als Quatre Cantons, va ser feta per ell mateix cap a l'any 1890. Un altre canvi important que recordo del poble va ser quan, acabada la guerra, es va enderrocar el Pont de la Mandra, el qual travessava el torrent Caganell. Precisament, aleshores, es va aprofitar per fer el cobriment del torrent entre els Quatre Cantons i la confluència del carrer Berenguer III amb la rambla Balmes. Ja cap als anys seixanta la població va començar a créixer amb una forma accelerada. L'arribada de moltes persones immigrants en poc temps va fer que sortissin barris de nova creació com el barri de la Plana Lledó o, posteriorment, el barri de can Pantiquet. I ja finalment, durant els noranta, el creixement de nous sectors d'habitatges, fets, ja, de manera planificada, com per exemple les cases que hi ha davant de La Farinera, dins el barri de Santa Rosa.

NOTA: Aquesta entrevista ha estat elaborada a partir de les converses mantingudes a La Farinera l'hivern de 2000, arran de la recollida de materials per a l'edició del llibre titulat *La Farinera Moretó*. I també a partir d'una conversa mantinguda el dia 31 d'agost de 2000.

LA RESCLOSA

CENTRE D'ESTUDIS DEL GAIÀ. VILA-RODONA

NÚMERO 4. ANY 2000

LA *RESCLOSA*, publicació del Centre d'Estudis del Gaià, és una revista de caire anual que té l'objecte de difondre estudis de l'àmbit geogràfic de la vall del Gaià, que es troba a cavall de les comarques de l'Alt Camp i el Tarragonès.

Aquest Centre d'Estudis va néixer ara fa quatre anys amb la intenció de convertir-se en un nou espai de cultura.

LA RESCLOSA apareix com una publicació miscel·lània on hi tenen cabuda articles de temàtica diversa, sempre que tinguin el seu origen en treballs de recerca inèdits, sovint d'àmbit local, però preferiblement que intentin superar aquest marc per anar a trobar uns límits territorials més amplis.

Segurament, des de la distància del món acadèmic, l'aparició d'una nova revista com *LA RESCLOSA* no passa de ser un acte més d'erudició local que augmenta la dispersió del coneixement científic, més que mai divulgat en múltiples monografies i miscel·lànies de poca difusió, si entenem la difusió en termes quantitius.

Creiem, però –i això es pot fer extensiu a la major part de publicacions d'aquest tipus, com ara *NOTES*– que és lícit, per no dir necessari, explicar-nos col·lectivament des del territori, utilitzant l'avantatge del coneixement i l'experiència que ens dona la proximitat física als objectes d'estudi.

En els quatre números apareguts fins ara, *LA RESCLOSA* ha incorporat articles d'Arquitectura (El mas Garrofet), de Ciències Naturals (El bosc i l'aigua al Camp de Tarragona, El canvi climàtic, La fauna de l'Alt Camp), d'Història Medieval (Les terres del Gaià als segles X-XI, L'Estament senyo-

rial, El domini dels grups familiars), d'Història Moderna (El Castell - Palau de Rodonyà, Vila-rodona a finals del segle XVIII) i d'Història Contemporània, referida sobretot a la Guerra Civil i Franquisme (Els fets de Vila-rodona, juliol de 1936, L'Església durant la guerra, L'Escola a l'inici de la guerra).

Tots els volums incorporen al final una Memòria d'Activitats, amb tot el que s'ha fet durant l'any referit a la cultura de la zona.

LA RESCLOSA és una de les moltes revistes de caire local que es publiquen arreu de Catalunya, sovint per part dels diversos Centres d'Estudis que existeixen i amb els quals el *CEM* manté unes cordials relacions, que es tradueixen en l'intercanvi de les seves publicacions.

Aquesta revista representa l'esforç d'un grup de membres d'un Centre d'Estudis local, en aquest cas de Tarragona, preocupats per reflectir la seva realitat actual i per recuperar la memòria d'uns fets que, sovint, no disposen de cap altre mitjà per arribar al públic que aquest tipus de publicació.

Josep M. Bernís i Pueyo

Professor de Secundària

TÍTOL:	PORTAL DE LA FARMÀCIA AMADÓ
AUTOR:	JOAN FORTUNY I SANTAMARÍA
SITUACIÓ:	PLAÇA PRAT DE LA RIBA
DESCRIPCIÓ:	PORTA DE FERRO FORJAT

En Joan Fortuny i Santamaría, forjador, va ser deixeble de l'arquitecte Antoni Gaudí. Tenia el seu taller a l'avinguda Calderó i fou l'autor del portal de la farmàcia de la plaça Prat de la Riba, d'estil neogòtic.

Possiblement un dels oficis que més prestigi ha tingut a Mollet en el segle XX ha estat el de ferrer, incloent-hi els treballs de forja i serralleria. Parlem d'una tecnologia artesana que assolí bellesa, qualitat i responsabilitat. La forja es basa en la capacitat d'aprofitar la deformació de l'acer en calent, per ésser modelat i adaptar-lo a les necessitats de l'home.

Un moment clau en el desenvolupament de la metal·lúrgia catalana va ser la incursió catalana a la Còrdova de l'any 1010. A partir d'aquell moment els catalans introduïren l'impuls regulat de l'aire en els fornals, i l'acer es va poder estirar, doblegar i reforçar amb volutes romàniques. Els ferrers catalans van exportar els seus productes i coneixements arreu.

És ben conegut el ressorgiment de la forja a Catalunya i a Mollet de les darreries del segle XIX fins a mitjans del segle XX. La causa fou l'aparició de l'estil modernista, que permetia utilitzar molta forja a les seves construccions. D'aquesta època són dues reixes grafiades que trobem a Mollet. La primera estava situada a la part alta de l'avinguda Rafael de Casanovas, desapareguda amb l'enderrocament de la finca l'any 1988; la segona es manté en el seu lloc d'origen després de la rehabilitació de l'edifici, situat al carrer Diputació, cantonada Pintor Fortuny.

El nombre d'artesans forjadors, ferrers o serrallers d'aquesta època o posteriors a Mollet no és molt gran, però cal esmentar els que encara recordem, a més de l'autor de l'obra d'aquesta fitxa, per tal de deixar constància del seu treball:

- Benseny i Muñoz. Ferrers i forjadors, amb taller al carrer Jaume I. Ferrers de cavalleries i forjadors dels estris de la pagesia.
- Joan i Enric Mogas, pare i fill. Serrallers i forjadors del carrer Jaume I. Del primer en coneixem la porta dels números 35 i 37 de l'avinguda de la Llibertat; del fill, la forja artística de l'entrada de les antigues piscines municipals, la del col·legi Sant Àngel (desaparegut) i l'existent al forn de pa del carrer Jaume I, cantonada Gaietà Vínzia.
- Joan Gran Ferrer i Josep Calzada. Treballadors del ferro antic, amb fabricació de forja seriada, al carrer Tarragona cantonada carrer Lleida.
- Raimon Roca. Serralleria artística amb taller situat al carrer Burgos.
- Jaume Vilaginés. Serralleria artística amb taller al carrer de l'Alguer.
- Claudio Broc. Serralleria artística amb taller situat al carrer Jaume I.
- Andreu Genís i el seu fill Josep. Amb taller de forja artística, al carrer Bilbao.
- Andreu Colomer, amb taller de serralleria d'obres i forja ocasional, al carrer Portugal

De tots els esmentats només continuen en actiu els dos últims.

Aquest simple recordatori tracta de ser un modest homenatge al treball d'uns homes que, entre el fum, el foc i el soroll del martell i l'enclusa, forjaven uns bocins d'història de Mollet, que encara podem contemplar pels carrers del poble.

Josep Ma Blanch
Estudiós de l'Art

estov.

**Centre
d'Estudis
Molletans**

Ajuntament de
Mollet del Vallès